

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

ARNOŠT LUSTIG - NOVINÁŘ
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Aneta Boublíková

Učitelství pro střední školy, obor Učitelství českého jazyka pro střední školy

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Bolešinech, 27. června 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc., za odborné vedení, jež bylo podpořeno nesmírnou trpělivostí, vstřícným přístupem a cennými radami.

ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

OBSAH

Úvod.....	2
1 ARNOŠT LUSTIG.....	3
1.1 PRVNÍ KRŮČKY SPISOVATELE	9
1.2 PROZAICKÁ TVORBA	11
2 PUBLICISTICKÉ AKTIVITY 40. - 60. LET 20. STOLETÍ	15
2.1 HISTORICKO-SPOLEČENSKÝ KONTEXT DOBY	15
2.2 ŽÁNROVÉ A TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ	18
2.3 ANALÝZA ČLÁNKŮ	19
2.3.1 VĚSTNÍK ŽIDOVSKÉ OBCE NÁBOŽENSKÉ V PRAZE.....	19
2.3.2 ČESKOSLOVENSKÝ NOVINÁŘ	22
2.3.3 MLADÁ FRONTA.....	27
2.3.4 MLADÝ SVĚT.....	32
2.3.5 LITERÁRNÍ NOVINY, 1952-67	51
2.3.6 KULTURNÍ TVORBA	61
2.3.7 RUDÉ PRÁVO	63
2.3.8 OSTATNÍ	66
2.4 SHRNU TÍ	72
3 SPISOVATEL, NOVINÁŘ NEBO ŽID?	74
ZÁVĚR	77
RESUMÉ.....	78
ZDROJE A POUŽITÁ LITERATURA	79

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila osobnost spisovatele Arnošta Lustiga a jeho publicistické aktivity mezi 40. a 60. léty.

Cílem této práce je přiblížit nejen autorův život, ale především jeho novinářskou činnost, která není příliš známá. Arnošt Lustig publikoval spoustu článků, statí i rozhovorů, ve kterých se odráží jeho zkušenosti a zážitky z koncentračních táborů.

Diplomovou práci rozdělím do tří částí.

V první části se pokusím shrnout nejdůležitější informace ze života světoznámého spisovatele Arnošta Lustiga. Jeho život byl ovlivněn zážitky z koncentračních táborů, proto nejčastějším tématem jeho knih je právě téma holocaustu. V závěru této části připomenu jeho vůbec první krůčky coby spisovatele a krátce zmíním prozaickou tvorbu.

Druhá část práce se bude věnovat hlavnímu tématu - publicistickým aktivitám. Lustig působil jako novinář a svými články přispíval do několika periodik. Zaměřím se na několik časopisů, ve kterých publikoval. V úvodu této části bych chtěla naznačit žánrové a tematické rozvrstvení jednotlivých článků. Poté se pokusím dané články analyzovat. Před samotnou analýzou bude pokaždé zmíněno několik informací o periodiku. Analýza bude probíhat vždy podle jednotlivých časopisů, ve kterých byly otištěny dané články.

Ve třetí části se pokusím shrnout poznatky z analýzy článků a zhodnotit je dle tématu a jazyka. V poslední kapitole bych se ještě chtěla věnovat otázce židovství. Lustigova tvorba, ať už novinářská nebo později prozaická, byla výrazně poznamenána židovskou tematikou. Totiž, Lustigův osud byl - co by Židovi - předurčen.

Při tvorbě diplomové práce budu čerpat z monografie o Arnoštu Lustigovi, jejímž autorem je Aleš Haman (1995). Velmi užitečnými zdroji se pro mě staly další knihy věnované A. Lustigovi, patří k nim například autorizovaný životopis A. Lustiga sepsaný Františkem Cingerem (2009) nebo knižně vydané rozhovory A. Lustiga s Karlem Hvižd'alou (2010). Největším přínosem při tvorbě této práce budou pro mě jednotlivé články, které Lustig publikoval v různých periodikách.

1 ARNOŠT LUSTIG

„Z patnácti tisíc dětí, které byly v terezínském ghettu, dostala se nazpátek jenom necelá stovka, z šesti miliónů evropských Židů přežilo období katastrofy sotva pár desítek tisíc...

Byl jsem jedno z těch dětí, které přežily...“¹

Český spisovatel židovského původu, prozaik, romanopisec a publicista Arnošt Lustig se narodil 21. prosince 1926 v Praze. Jeho rodina patřila k středostavovské vrstvě, která neoplývala nábytkem, ale netrpěla vyslovenou nouzí, přestože žila v proletářském prostředí okrajové pražské čtvrti. Sám o svém dětství řekl: *„Vyrůstl jsem ve čtvrti velmi chudých dělníků a nezaměstnaných, se kterými jsem přicházel do styku, když jsem vyrůstal. Tito lidé soustavně sázeli na náhodu a kličkovali životem a dopouštěli se i přečinů, aby získali peníze. Když jsem přišel do koncentračního tábora, viděl jsem, že můj život v sobě zhustil jejich předešlé životy. Byl však mnohem tvrdší...“²*

Jeho matka byla velmi pobožná a hrdá na to, že je Židovka. Otec vlastnil v Praze obchod, ale příliš se mu nedařilo. Byl zadlužen, což nakonec vedlo k tomu, že zbankrotoval. Ačkoliv otec vystudoval německé, rakousko-uherské školy, velmi si zakládal na českém jazyce, proto se u Lustigů mluvilo jen česky. Rodiče na malého Arnošta neměli mnoho času, takže se sám o sebe uměl postarat už od útlého věku. To se mu pak vyplatilo v životě v koncentračních táborech. Chodil do měšťanské školy, odkud byl v roce 1939 po uplatnění norimberských rasistických zákonů i na území Protektorátu vyloučen. Po skončení školní docházky ho rodiče dali do učení v krejčovské dílně a později pracoval jako ozdobník v dílně na výrobu kožených předmětů.

Jako šestnáctiletý byl spolu se svou matkou a sestrou, na základě předvolání od Židovské náboženské obce, transportován do „židovského města“ Terezína, starého pevnostního sídla, z něhož nacisté vytvořili sběrný tábor, přesněji ghetto pro židovské obyvatelstvo z Čech a Moravy. Po příjezdu do Terezína byli nejdříve umístěni do karantény. Později byli rozděleni. Lustigova matka a sestra byly umístěny do ženských kasáren. Samotný Lustig byl poslán do domova pro chlapce. Podle Lustigových slov z dokumentu *13. komnata Arnošta Lustiga* žili v Terezíně sice namačkaní jako sardinky, ale mluvilo se tam hodně česky, shledal se tam s otcem, takže byla rodina opět spolu.

¹ LUSTIG, Arnošt. *Interview, Vybrané rozhovory 1979 - 2002*. Praha: Akropolis, 2002, str. 120.

² HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H&H, 1995, str. 7.

V letech 1942 - 1945 vystřídal Arnošt Lustig tři koncentrační tábory. Prvním z nich byla velká terezínská pevnost - ghetto, dále Buchenwald, Ausenkomando Meuslowitz u Lipska a také Osvětim.

Dnes si asi jen těžko dovedeme představit, jaké trauma musela pro dospívajícího chlapce znamenat drastická změna životních podmínek: z obyčejných lidí se stávala bezejmenná masa bytostí, kterým šílená ideologie upřela nejen občanská práva, nýbrž i právo na holou existenci. Ale v porovnání s peklem, které Lustig zažil později v Osvětimi a Buchenwaldu, vzpomíná na Terezín až nostalgicky. K Terezínu se Lustig často vrací ve svých knihách. Do jeho kulis zasadil hodně příběhů, ať už smyšlených, nebo autobiografických. Přestože Terezín fungoval jako přestupní stanice pro transporty na východ, Arnošt Lustig tam prožil své dospívání. Ve své knize *Zpověď* píše, že Terezín byla pro něj univerzita života: „*Lágr je jako když vezmeš konev mléka, anebo malou plechovku kondenzovaného mléka. Život mimo ghetto - to byla ta konev. Ten sud mléka. A Terezín, to byla ta plechovka kondenzovaného. Všechno bylo kondenzované. Všechno se dělo rychle, v mnohonásobku. Takže tam žili lidé několik životů denně. Byli tam prominenti. Kapacity. Nositelé Nobelových cen v chemii, filosofii, v divadelnictví.*”³

Nejhorší pro Lustiga byla bezcennost života v táborech. Fakt, že z lidí v táborech se stával jen materiál a jejich fyzické vyčerpání a duševní traumata v nich potlačovaly lidskost. Proto také často píše o lidské důstojnosti, existenci a právě lidskosti vůbec.

Na jaře 1945 byl Buchenwald vybombardován a část vězňů musela být převezena do Dachau. Naštěstí se mu ale podařilo uprchnout a do konce války se ukrýval v Prze, kde se zúčastnil květnového povstání. Lustig tedy jako zázrakem přežil, stejně jako jeho matka a sestra. Jeho otec bohužel takové štěstí neměl. Přežít mu snad pomohlo i to, že byl, jak řekl v jednom rozhovoru, veselý kluk a bral to jako životní školu. Zážitky, které si ze svého mládí odnesl, jej doživotně poznamenaly jak v literární činnosti, tak v osobním životě. Tato strašlivá zkušenost se později stala jeho inspirací, a tak se jeho díla zabývají už od prvních povídkových souborů tematikou holocaustu a 2. světovou válkou.

O pocitech po konci války mluví Lustig takto: „*Měl jsem toho v sobě po válce příliš mnoho, hrozilo to výbuchem. Nevěděl jsem, co se svými zkušenostmi udělat. Vyprávět jsem to nikomu nemohl, nikdo mně nevěřil. Bylo to neuvěřitelné. Nevěděl jsem dost dobře,*

³ LUSTIG, Arnošt. *Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. s. 35.

co udělat se svým životem. Víte, ty věci se začaly hýbat až po válce. Za války jsem se snažil dost věcí nevidět, nevnímat, zničily by mě."⁴

Snil, že bude vykonávat povolání, které by nebylo jednotvárné a nudné. Chtěl se stát letcem, soudcem nebo cestovatelem. Bohužel ani jeden sen nevyšel, a proto začal studovat obchodní akademii. V roce 1945 přešel na Vysokou školu politických a sociálních věd, kde započal studium oboru novinářství. Od téhož roku se uplatňoval jako novinář a svými články přispíval do periodik *Zemědělské noviny*, *Mladá fronta*, *Věstník Židovských náboženských obcí*, *Ročenka Židovských náboženských obcí*, *Národní osvobození*, *Partyzán*, *Kultura*, *Kulturní tvorba*, *Plamen*, *Rudé právo*, *Host do domu*, *Orientace*, *Lidové listy*, *Nové knihy*, *Literární noviny* a v USA přispíval do *Kenyon Review* (Gambier, Ohio), *World and I* (Washington), *Formations* (Chicago), *New England Review* (Vermont), *Argo* (Oxford), *Delos* (Washington).

Lustig byl hrdý na to, že patřil do party vydávající knihy v nakladatelství Mladá fronta: Bohumil Hrabal, Josef Nesvadba, Josef Škvorecký, Milan Kundera atd. Osobité místo mezi nimi patřilo kamarádovi z největších – Otou Pavlovi. Společně s dalším přítelem, kolegou z rozhlasu Ludvíkem Aškenazym, si byli prvními kritiky a dodávali si odvalu k literární tvorbě, která vydala mimořádné hodnoty. A s Otou pak prožili dobré i zlé.

V červenci roku 1948 odjel spolu s Ludvíkem Aškenazym do Izraele jako zpravodaj Lidových novin v izraelsko-arabské válce. Aškenazy byl na Střední východ vyslán Československým rozhlasem a tímto pobytem začalo jeho doživotní přátelství s Lustigem. V roce 1949 se v Izraeli oženil s Věrou Weislitzovou, příslušnicí Nagany, izraelské armády. Svoji manželku poznal už v koncentračním táboře, ale teprve setkání v roce 1946 na táboře sirotků a polosirotků vyústilo ve vážný vztah. Jejich syn Josef (*1952) je filmovým režisérem a asistentem na Americké univerzitě ve Washingtonu. V roce 1956 se jim narodila dcera Eva. Jako rozhlasový reportér projezdil v šedesátých letech takřka celý svět.

O zkušenostech žurnalisty v jednom rozhovoru řekl: „*Novinářství učí úspornosti, kázni, humoru a pokoře. Nemůžete čekat na inspiraci. Musíte začít a dokončit cokoli, co vám šéf určí. Učí vás vyjadřovat se s ohledem na čtenáře. Užívat nejjednodušších a nejpřesnějších výrazů. Sloužit námětu a čtenáři. Pak přijde moment, kdy se vám to*

⁴ LUSTIG, Arnošt. *Dobrý den, pane Lustig (Myšlenky o životě)*. Praha: Aequitas, 1999, s.105

*přestane líbit, je to rutina. Je to povrchní, opakuje se to a nedovoluje vám to jít do hloubky.*⁵

Počátkem padesátých let pracuje v Československém rozhlasu v Praze jako reportér a režisér. Studium politických a sociálních věd v roce 1950 úspěšně ukončil. Mezitím v letech 1952 - 1953 nastupuje na vojenskou prezenční službu v Mariánských Lázních a v Podbořanech.

Od roku 1958 se stal redaktorem týdeníku *Mladý svět* a pak v roce 1960 scénáristou Filmového studia Barrandov. Několik Lustigových děl se dočkalo úspěšných filmových adaptací. Povídky ze sbírky *Noc a naděje* ztvárnil režisér Zbyněk Brynych ve filmu *Transport z ráje* v roce 1961. O rok později natočil Jan Němec podle povídky ze souboru *Démanty noci* stejnojmenný film. Tentýž režisér vytvořil v roce 1961 podle povídky *Druhé kolo* svůj absolventský film. V první polovině šedesátých let došly světového ohlasu i televizní inscenace *Modrý den* (1960, režie Eva Sadková) a *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* (1965, režie Antonín Moskalyk). Psaní se tak pro něj stalo záležitostí spíše vnitřního myšlení. Považuje to za určitý druh lásky – fascinující a nikdy nekončící. Oproti tomu film láká autora nejen šancí oslovit více lidí, ale i jinými možnostmi vyjádření než literatura. Na otázky o vztahu k práci ve filmu odpověděl Lustig takto: „*Je to radost. Hlavní rozdíl je v tom, že to nese peníze. Psaní je pro úvahu, vnitřní vidění. Film je pro oko...*”⁶ Dále hovořil o práci scénáristy: „*V Evropě, jestliže jste autorem bestsellerů, vás zaměstnají jako scénáristu. Platí vám za to, že existujete; napíšete-li scénář, zaplatí vám ho zvlášť. Nikdo neodmítne psát pro film. Ale kdyby se mne někdo zeptal: film nebo knihy?, odpověděl bych: knihy... Knihy jsou matkou všeho, také filmu.*”⁷

Jednoho dne na počátku šedesátých let přišel Lustigův syn ze školy a ptal se otce, proč může být jejich život lepší než rodičů poloviny jeho spolužáků - byli buď vyhozeni z práce, nebo zavřeni. Synova otázka způsobila, že se otec začal nad svým dosavadním postavením v komunistickém režimu zamýšlet.

Šťastné roky v ráji kulturních prominentů však netrvaly dlouho. Sovětská okupace zastihla Arnošta Lustiga na dovolené v Itálii. Ačkoliv riskoval ztrátu existenčních jistot, ani na chvíli nezaváhal. Rozhodl se emigrovat. Do roku 1969 pobyl v Izraeli a nakonec se usadil v USA. Tam podle vlastních slov přišel bez prostředků (měl prý deset dolarů) a také bez nadšení. Byl ovlivněn zkresleným obrazem Ameriky jako země násilí a zločinu. Byl ve

⁵ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H&H, 1995, s. 12.

⁶ Tamtéž, s. 13.

⁷ Tamtéž.

středních letech, bez znalosti angličtiny, bez představy, kde se usadí a co bude dělat. Příchod do USA pro něj znamenal zkoušku – nejen schopnosti vyrovnat se s nepříznivou situací a začít nový život. Postupem času se naučil tak dobře anglickému jazyku, že jeho další kroky směřovaly k práci na univerzitě v Iowě, pak přešel na Drakeovu univerzitu v Des Moines, kde přednášel evropskou literaturu. Vypracoval se natolik, že od roku 1973 přednášel na Americké univerzitě ve Washingtonu evropskou literaturu, literární imaginaci, tvůrčí psaní a dějiny druhé světové války v literatuře a filmu.

Přestože Arnošt Lustig žil přes dvacet let v Americe, na svůj rodný kraj nikdy nedokázal zapomenout. V knize *Esence* popisuje svoje pocity z nového domova. „*Najednou přijdete někam, kde zima není tak mírná jako v Čechách, kde léto není tak horké nebo je daleko teplejší, všechno je jiné. Chybějí vám písničky. Zvuk řeči, vědomí, že se s každým domluvíte, že za rohem jste doma, že pochopíte z tónu člověka všechno, co vám chce říci, zda si z vás dělá legraci, nebo to myslí vážně. Exil je v každém případě trest, i když je to současně odměna.*“⁸ Lustig považoval USA za svůj domov, kde získal důležité postavení a zasloužené uznání. K životu v USA se vrací slovy: „*Byl jsem překvapen, že Ameriku netvoří jen samí Al Caponové, že zákony tu mají autoritu. Spojené státy mají ovšem mnoho tváří – jako Bible. Ne každý se tu cítí vázán spravedlností.*“⁹

Ačkoliv v USA našel nový domov, rád se vracel tam, kde prožil dětství, kde zažil i první kruté doteky nenávisti a lidské zloby. Do míst prvních literárních krůčků i úspěchů. Do Prahy. Tam se vrátil po převratu v roce 1989. Byl vyznamenán nejvyšší literární cenou České republiky - *Cenou Karla Čapka*, kterou mu udělilo České centrum PEN klubu. Vyučoval tvůrčí psaní na Karlově Univerzitě. Arnošt Lustig sám o sobě tvrdil, že domov má jen jeden, ale bydliště dvě, neboť od roku 2003 žil střídavě v Praze a ve Washingtonu.

Byl prezidentem organizačního výboru projektu *Česká hlava*, festivalu česko-německo-židovské kultury *Devět bran*, zakládajícím členem a od roku 1990 i čestným prezidentem *Společnosti Franze Kafky*. Veřejnost šokoval, když se v letech 1995-1997 stal šéfredaktorem české mutace *Playboye*. Dostalo se mu cti číst v Kongresu USA i v Bílém domě.

Dílo Arnošta Lustiga bylo také vyznamenáno řadou zahraničních literárních ocenění. Je držitelem dvou *Národních židovských knižních cen* a získal cenu *Publisher Weekly Award* (1991) za nejlepší literární práci. V roce 2003 byl za román *Krásné zelené*

⁸ LUSTIG Arnošt. *Esence*. Praha: Andrej Šťastný, 2004, s. 116 – 117.

⁹ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H&H, 1995, s. 15.

oči nominován na *Pulitzerovu cenu* v prozaické kategorii. O pět let později byl vyznamenán *Cenou Franze Kafky*, jejímž záměrem je vyzdvihnout významné osobnosti literatury, které se svým dílem zasloužili o hodnoty demokracie, tolerance a humanismu. Za rok, po získání *Ceny Franze Kafky*, se dočkal další nominace na mezinárodní literární *Man Bookerovu cenu*, kterou může získat žijící autor, jenž píše anglicky, nebo jsou jeho knihy běžně dostupné v anglickém textu. Cenu ovšem nezískal, i když patřil k favoritům.

Za svůj největší životní úspěch pokládal, že jeho kniha *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* byla vybrána na seznam literatury pro studenty prvního ročníku, kde učil.

Kolem roku 2006 mu byla diagnostikována rakovina krve. Boj s touto nemocí Lustig nevzdával. „*Na téhle nemoci je hloupé, že udělám čtyři kroky a musím si jít lehnout – jsem slabý jako moucha bez křídel, která chce létat,*”¹⁰ dodal v rozhovoru spisovatel.

Arnošt Lustig přežil koncentrační tábory, ale zákeřné nemoci, se kterou bojoval pět let do posledních chvil, 26. února 2011 podlehl.

Arnošta Lustiga můžeme vnímat jako člověka, který dokázal zdolat nejtěžší zkoušku života úspěšně. Přes všechny životní útrapy si dokázal ponechat nadhled k životu a pochopení k lidem. Dodnes v jeho prózách čtenáři nacházejí víc než autentický zážitek. Z masové vraždy židovského národa totiž dokázal vytěžit obecně lidské příběhy člověka, který se ocitnul pod nelidským tlakem. Stále nové generace si k nim nacházejí cestu, protože v nich cítí souznění s vlastními, někdy těžko sdělitelnými obavami, jak žít a přežít v nebezpečném světě lidí. I v míru je možné se dostat do situací, z nichž není možné vyjít bez trvalých šrámů na duši a na těle. Proto jeho poselství považují tisíce lidí za své, stal se jim blízkým, bytostně známým.

¹⁰ <https://www.bux.cz/literarni-kavarna/rozhovory/arnost-lustig-jsem-jako-moucha-bez.html>

1.1 PRVNÍ KRŮČKY SPISOVATELE

Arnošt Lustig začínal po druhé světové válce jako novinář, který prošel redakcemi Čs. rozhlasu či Mladého světa. Jak sám řekl, právě novinářská kariéra měla velký vliv na jeho psaní. Novinařina jej naučila úspornosti, disciplíně, humoru a pokoře. Také jej naučila, že inspiraci nelze čekat donekonečna a je třeba být hotov tehdy, když to požaduje šéfredaktor.

Jak se Lustig dostal k psaní, o tom se rozpovídal v rozhovoru s Františkem Cingerem: „*Měl jsem strašně rád učitele Jůzu. Byl to mimořádný člověk. Byl to první člověk, kterého jsem chtěl po válce vidět. Vyhledal jsem si ho na škole v Heydukově ulici v Libni a vyprávěl mu, co jsem prožil. A on mě najednou začal hládit po hlavě jako blázna. Prostě mi nevěřil, že to bylo možné. Takže jsem zjistil, že to nemůžu vyprávět, že se to dá jenom napsat. Jenže psát jsem neuměl, tak jsem to pak zkoušel velice primitivně. Ale zjistil jsem, že psaní je jediný prostředek, jak svoje zážitky sdělit.*”¹¹ V osmnáctiletém Lustigovi se po návratu domů rodil silný pocit nemlčet. Vypovědět, co člověk musel prožít v Terezínu, v Osvětimi, v dalších lágrech a ghettech. Vlastně už v dětství v něm rostlo vědomí, že život není to, co chceme, ale to, co máme.

Lustig sepsal svoje zážitky a rukopis odnesl do Mladé fronty. Bohužel to nikdy nevyšlo, ale dostal za to zapláceno. Později se Lustig pokusil rukopis přepsat. Z původních tří set stránek vybral ty nejlepší pasáže a sestříhal z nich povídku. Tak se zrodil první text knihy *Noc a naděje*. V jeho literárním životě hrála mimořádně důležitou roli Marie Pujmanová. Neboť byla to právě ona, kdo řekl, že kniha *Noc a naděje* je tou nejlepší za posledních deset let. To mělo za následek, že všechny noviny Lustigovu prvotinu pochválily.

Dalším, kdo Lustiga ovlivnil a k němuž vzhlížel, byl jeho kamarád Ludvík Aškenazy, s nímž se seznámil v Izraeli. Aškenazy měl zkušenost z Rudé armády, kdy prošel od Buzuluku až do Prahy a povedlo se mu přežít. Lustig měl zase za sebou zkušenosti z koncentračních táborů. A právě díky těmto zážitkům se z nich stali přátelé a kolegové. Pro Lustiga to byl nejen jeho vzor, ale také učitel a mentor. Člověk, který také prošel židovskou výchovou. I jemu dal přečíst svůj první rukopis. Aškenazy na jeho záložku napsal, že zbásnil pravdu v literatuře.

¹¹ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 70-71.

Nelze opomenout Lustigova nejbližšího kamaráda, na kterého vzpomínal ve své knize *Okamžiky*, Otu Pavla. Pro Lustiga byl Ota životní kamarád. Sám o tom řekl: „Kamarádství je asi stejně těžké definovat jako lásku. Některé záležitosti jsou celé spíš v pocitu než ve slovech. Muž nedává život jako žena. Snad si tuhle výsadu ženy vynahrazuje přátelstvím. Je to přátelství mužů v životě, v tom, co okolnosti odkazují mužům. Jistě takové přátelství mají i ženy. Ale přátelství mužů je jiné - právě v tom nedefinovatelném. Je to téměř bratrství, snad láska. Něco podobného.”¹² Seznámil se s ním díky jeho dvěma bratrům Hugovi a Jiřímu, se kterými se potkal v Tereziánské pevnosti během povinných prací. Po válce byl Lustig pozván k Popprovým domů na návštěvu, kde se potkal právě s Otou, tehdy teprve šestnáctiletým mladým sportovcem. V té době už Lustig pracoval s Aškenazym v rozhlasu a umínil si, že Otu tam dostane také. To se mu také povedlo a Ota nastoupil do rozhlasu jako sportovní zpravodaj. Oba od počátku toužili být spisovateli. Společně psali předmluvy, eseje, články. Vzájemně si opravovali své texty. Ota Pavel podobně jako Lustig dokázal ponížení Židů během holocaustu ukázat jako obecné ponížení člověka. Bohužel mu byla v roce 1964 diagnostikována těžká duševní choroba - maniodepresivní psychóza. Lustig s ním jeho nemoc velmi prožíval. Ačkoliv psaní mu duševně velmi pomáhalo, fyzicky jej ničilo. Zemřel na srdeční zástavu v Bohnické léčebně.

Lustiga ovlivnila v jisté míře také četba Dostojevského knihy *Zločin a trest*. Lustig se ztotožňoval s hlavní postavou Raskolnikovem. Měl pocit, že celý ten příběh je vlastně o něm samém. Byla to Lustigova první vázaná kniha. Přestože ji četl pouze jednou, značně jej ovlivnila. Jak řekl v jednom z rozhovorů, při čtení knihy dostal horečku, neboť děj knihy viděl jako na dlani a všemu věřil. Příběh Raskolnikova měl pro něj takové kouzlo, že se ocitl v jeho světě. Lustig cítil, že pokud přijme tereziánské utrpení židovských občanů, bude to cesta k vykoupení. Ale jak přijmout to utrpení? Jediným možným se jevilo právě to, že celý příběh přepíše. A podle vlastních pravidel. Dostojevský byl pro Lustiga autorem, kterého stačilo přečíst jen jednou, a usadil se v duši.

Lustigovým nejmilovanějším autorem byl Ernest Hemingway. Odesl si od něj tvůrčí poučení, které přijal za své. „Pravda uměleckého života musí být silnější než pravda života.”¹³ Vysvětloval, že spisovatel může působit na lidi jedině tím, že jeho pravda musí být skutečnější než pravda života. Toto poučení napsal Lustig také v reportáži pojmenované *Mezi Cojimarou a San Franciskem*, kterou otiskl v Literárních novinách.

¹² Tamtéž, s. 183.

¹³ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 86.

Převzal také Hemingwayovu myšlenku, že pro skutečného spisovatele by měla být každá kniha novým začátkem, kterým se snaží dosáhnout čehosi nedosažitelného. Že by se měl pokoušet o něco, co ještě nebylo vykonáno.

Pro Lustiga se psaní stalo jakýmsi vyšším smyslem, který naplňoval jeho život. V jednom z rozhovorů uvedl: „*Především psaní je to jediné, co mi dává pocit krásy a smyslu a něčeho, co může trvat, bude-li to dobré, a pochopitelně i určitou jistotu. Je jen málo jiných věcí, které by ve mně zanechávaly podobný pocit. Nikdo samosebou nedokáže psát o tom, co nemá doopravdy v sobě.*”¹⁴

Lustig toužil být spisovatelem prakticky už od dětství. Ale to hlavní rozhodnutí přišlo hned po válce. Nevěděl totiž, co se svými zkušenostmi z koncentračních táborů dělat. Vlastně co udělat se svým životem. Protože neměl žádné vzdělání, stal se nejprve novinářem, přihlásil se na univerzitu a pak teprve napsal první román. A jak to dopadlo? Přijali ho. Vždy ale zastával názor, že spisovatelé se nerodí každý den. A také je nelze jen tak vytvořit. Spisovatel se musí vytvořit sám. Musí zhruba vědět, co je světová literatura a jací jsou na světě autoři. Měli by začít u Bible, jelikož je to úžasná literatura. A samozřejmě od Cervantesova prvního románu Don Quijot. Spisovatel by se měl zajímat o to, jak jsou knihy napsané. Zkrátka, musí do sebe vstřebat důležitá díla tak, aby jeho autora poznal, i když mu někdo ukáže jen text bez jména.

Lustig měl ke psaní úctu. Povolání spisovatele bylo pro něj vznešené. Přál si, aby po jeho smrti po něm zůstala pověst slušného člověka. Aby si na něj za padesát let někdo vzpomněl, vytáhl si jeho knihu, přečetl si ji a řekl: „To není špatný!”¹⁵

1.2 PROZAICKÁ TVORBA

Lustig vstoupil do literatury roku 1957 sbírkou *Noc a naděje*, jež obsahuje 7 povídek vycházejících z vlastních zážitků autora z koncentračního tábora. Jedná se o příběhy zdánlivě nehrdinských postav – starých lidí a dětí, které prožívají všednodennost ghetta i mezní situace, jež tamní život přináší. Zároveň se tu však objevily již některé rysy Lustigovy tvůrčí osobnosti. Je to především důraz na mravní sebevědomí, na vědomí

¹⁴ LUSTIG, Arnošt. *Dobrý den, pane Lustig (Myšlenky o životě)*. Praha: Aequitas, 1999, s. 99.

¹⁵ HVÍŽDALA, Karel. *Tachles, Lustig*. Praha: Mladá fronta a.s., 2010, s. 158.

vlastní důstojnosti, které paradoxně probouzejí v člověku teprve ponížení a násilí. Následuje sbírka povídek *Démanty noci* (1958), jež patří s románem *Dita Saxová* nejen k vrcholům Lustigovy tvorby, ale také do zlatého fondu poválečné literatury. Sbíрка obsahuje povídku *Tma nemá stín*. Ta byla podle scénáře, na kterém se A. L. rovněž podílel, v režii Jana Němce roku 1964 zfilmována a patří ke klenotům české kinematografie.

V roce 1959 Lustig vydává dílo s názvem *Ulice ztracených bratří*, jež pojednává o zoufalé touze rodičů spatřit svého syna, o iluzích a naději. Dílo je složeno ze tří próz – *Velká bílá cesta*, *Můj známý Vili Feld* a *Dívka u oleandrového keře*. Povídku *Můj známý Vili Feld*, která patří k umělecky zdařilejším, Lustig přepracoval v roce 1961 na novelu. Tato kniha se však nesečkala s tak příznivým ohlasem jako první dvě (*Noc a naděje*, *Démanty noci*). Přestože úroveň próz zařazených do tohoto souboru nebyla zdaleka tak vyrovnaná jako v předchozích knihách, i tak se našly v této třetí knize povídky, v nichž bylo možno sledovat autorův tvůrčí vývoj.

Nevídaný čtenářský ohlas „sklidila“ novela *Dita Saxová* (1962), jež zachycuje židovskou dívku zasaženou otřesnými zážitky z koncentračního tábora, její postoje, myšlení a pocity po skončení války a neschopnost zapojit se do normálního života, což ji dovede až k sebevraždě. Lustig touto novelou a současným otištěním povídky o Vili Feldovi vlastně vykročil za novým pojetím tématu, za ztvárněním nového aspektu lidské existence. Ten samý rok vydává Lustig dílo *Transport z ráje* a o rok později sbírku čtyř povídek *Dívka s jizvou*, *První před branami*, *Modrý den* a *Hodiny jako větrný mlýn*, pod názvem *Nikoho neponížíš*.

Největší ocenění a zároveň světový ohlas získala Lustigova novela *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* (1964), která pojednává o hrdinském a ojedinělém činu krásné židovky Kateřiny Horovitzové na prahu smrti v prostředí koncentračního tábora. Autor se zde nechal inspirovat skutečnou událostí z roku 1943, která se udála v Itálii. Tato novela je přeložena do angličtiny, němčiny, japonštiny, norštiny, estonštiny, nizozemštiny, hebrejštiny a bulharštiny. Dílo se stalo předlohou pro stejnojmennou televizní inscenaci, kterou režíroval Antonín Moskalyk.

Souborné vydání několika jeho předchozích děl představuje dílo z roku 1964 *Vlny v řece*. Roku 1966 následují *Bílé břízy na podzim* a *Propast*. Konečně roku 1968 vychází povedená sbírka povídek *Hořká vůně mandlí*, která zachycuje osudy jedné z mnoha židovských rodin. Dílo vyšlo v době, kdy se v Československu začínalo naplňovat jiné osudové dění, jiná katastrofa, jejíž důsledky rovněž měly postihnout statisíce nevinných

lidí. Byla to srpnová okupace republiky armádami Sovětského svazu. To už se Lustigova kariéra úspěšného scénáristy a spisovatele ve vlasti chýlila ke konci.

Autobiografické zážitky z arabsko-izraelské války líčí román *Miláček* z roku 1969. Židovský pilot zde mstí smrt dvou izraelských pilotů, násilně zabitých v arabské vesnici. O deset let později vychází novela *Nemilovaná (Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.)*, ve které se zabývá osudem židovské dívky, jež se živí prostitucí v terezínském ghettu. Dílo je stylizováno jako její deník.

Za zmínku také stojí trilogie o osudech tří židovských žen. *Colette: Dívka z Antverp* se soustřeďuje k otázce, zda si lze vůbec představit podmínky tak hrůzné a ponižující, aby udolaly v člověku touhu po lásce a štěstí. Následuje dílo *Tanga: Dívka z Hamburku*, kde se hlavní hrdinkou stává cirkusová krasojezdkyně, jejíž příběh je zprostředkován pohledem chlapce, který se poprvé setkává s tajemstvím lásky a erotiky. Poslední sbírku trilogie *Lea: Dívka z Leeuwardenu* vydává Lustig až roku 2000.

Roku 1994 vydává Lustig další prózu *Dům vrácené ozvěny*. V témže roce vychází dílo *Kamarádi*, které pojednává o životě židovských kluků v Praze. Následuje *Modrý den*, *Porgess*, *Neslušné sny* a o dva roky později *Oheň na vodě*.

I v jednadvacátém století se Lustig zabývá stejným tématem. Důkazem toho je kniha *Krásné zelené oči*, jež vzbudila nemalý ohlas a o tři roky později byla navržena na Pulitzerovu cenu. Hlavní hrdinkou je Hanka Kaudersová, které se podaří uprchnout z Osvětimi, a aby nebyla odhalena, stane se prostitutkou.

V roce 2006 vydává soubor povídek *Od rána do večera*, který představuje drama lidí dvacátého století. Téma zůstává stejné – hrůzostrašné zážitky z koncentračních táborů, utrpení a bolest. O rok později vychází Lustigova psychologická novela *Nemáme na vybranou*, jejíž děj se odehrává během jediného izraelsko-arabského příměří. V díle *Zloděj kufří* (2008) je vykreslen svět koncentračních táborů očima dítěte, o to krutější a bezcitnější.

V jednom ze svých posledních děl *O ženách* (2008) Lustig podrobně popisuje vztah k tomuto něžnému pohlaví. Jedná se o rozhovor s Markétou Mališovou na téma žena, na kterou nazírá z různých pohledů. V Lustigově tvorbě zaujímají ženy zvláštní a výraznou pozici, jak už dokazují hrdinky jako Kateřina Horovitzová nebo Dita Saxová.

V roce 2009 vyšla Lustigova kniha *Láska a tělo* a jeho posledním dílem je *Případ Marie Navarové* z roku 2010.

Lustigovo literární dílo se z valné většiny zabývá tragickým osudem Židů a holocaustem i vlastními zážitky z koncentračních táborů. Ve svých prózách i s odstupem

padesáti let hledá Lustig smysl lidství a podstatu lidského bytí. Lustigovo dílo je i ve světě vysoce ceněno jako jeden z nejpůsobivějších obrazů holocaustu.

Jako scénárista patřil Lustig ke spoluzakladatelům Československé nové vlny. Napsal scénář k celovečernímu filmu Zbyňka Brynycha *Transport z Ráje*, podílel se na tvorbě filmu *Obchod na Korze*. Za scénář k dokumentu *Precious Legacy* získal cenu EMMY (1985).

2 PUBLICISTICKÉ AKTIVITY 40. - 60. LET 20. STOLETÍ

2.1 HISTORICKO-SPOLEČENSKÝ KONTEXT DOBY

Po roce 1945 se situace v literatuře vyvíjela odlišným způsobem, než tomu bylo do té doby. Zpočátku spisovatelé navazovali na předválečnou literaturu. Brzy se však začala objevovat různá omezení a literatura začala pomalu směřovat k tzv. socialistickému realismu. V té době začali odcházet do exilu první spisovatelé. Nejčastějším tématem děl byla druhá světová válka, kdy se spisovatelé snažili vyjádřit svoji bolest a touhu po neopakování podobných hrůz.

V roce 1946 svolal Syndikát českých spisovatelů sjezd, na kterém se objevilo téma vztahu politiky a literatury. Kromě literárního kritika Václava Černého zde vystoupil také prezident Edward Beneš, který požadoval apolitičnost literatury. Na sjezdu ovšem převážil názor, že spisovatelé mají spolupracovat s národem a pomáhat budovat stát, neboli marxistické východisko.

Únorové události v roce 1948 však rozhodly o politické a kulturní orientaci republiky na dalších 42 let, byla inscenována řada politických procesů, v nichž byli likvidováni ideoví odpůrci komunistického režimu, v literatuře byl nátlak zaměřen hlavně na tvůrce křesťansky orientované, ale i levicově orientované umělce, u nichž bylo podezření na sympatie k levicovému avantgardnímu modernismu. Mnozí autoři byli nuceni odejít do exilu, např. Ivan Blatný, Egon Hostovský, Ferdinand Peroutka. Mnozí byli také vězněni jako Jan Zahradníček, Zdeněk Rotrekl nebo Jan Dokulil.

Největší nesouhlasnou reakci v celém kulturním světě vyvolala poprava literárního kritika, historika a esejisty Závěše Kalandry (1902-1950). Byly zastaveny nekomunistické literární časopisy - Kritický měsíčník, Kvart, Kytice, dále katolické časopisy Vyšehrad, Akord nebo Obzory. Roku 1952 bylo zastaveno vydávání Lidových novin. Bylo zakázáno vydávání moderní západoevropské a americké literatury, jak beletristické tak i dětské a odborné, některé romány vycházející na pokračování byly useknuty v půli. Z knihoven byla odstraněna díla předních českých autorů - odnesli to Karel Čapek, Jiří Orten či Franz Kafka.

Byly zlikvidovány desítky klášterních, zámeckých a teologických knihoven. K čistkám docházelo i mezi komunistickými autory, literární historik František Buriánek

napsal: „V jisté době se literární kritiky podobaly politickým zatykačům.“¹⁶ Psychický tlak vyvíjený ze strany Státní bezpečnosti měl za následek řadu lidských tragédií a sebevražd i v řadách komunistických autorů (Konstantin Biebl, Karel Teige).

V roce 1948 byl zrušen Syndikát českých spisovatelů a administrativně nahrazen v roce 1949 Svazem českých spisovatelů. V roce 1949 se uskutečnil první sjezd Svazu českých spisovatelů, který se přihlásil k socialistickému realismu podle sovětského vzoru. Samizdatová literatura téměř neexistovala, protože za ni byly velmi tvrdé tresty. Mnoho spisovatelů, kteří nesměli publikovat, psalo tzv. „do šuplíku“. Jejich díla vyšla později – některá po roce 1963, jiná v samizdatu či exilu po roce 1968, některá díla z této doby vyšla až po r. 1989 a některá dokonce ještě nebyla vydána vůbec. Ačkoliv v této době odešel do exilu značný počet nadějných literátů, exilová literatura se teprve formovala a zpočátku netvořila kompaktní celek. Na domácí literaturu neměla žádný vliv a v češtině nebyla ani vydávána a k pašování této literatury docházelo spíše výjimečně. V historické literatuře dominovaly stále romány a povídky s válečnou tematikou: *Život s hvězdou* Jiřího Weila či *Krabice živých* Norberta Frýda.

V roce 1956 se konal druhý sjezd Svazu českých spisovatelů, kde byly předneseny památné projevy Františka Hrubína a Jaroslava Seiferta. Kritizovaly především schematismus v literatuře. Konec 50. let a léta 60. znamenají pro českou literaturu období uvolnění a rozvoje literatury, vzniká celá řada nových literárních časopisů - Literární noviny, Host do domu, Květen, Kultura, Plamen, Orientace a další. Již roku 1960 byla první velká amnestie, a tak se na svobodu dostala řada nekomunistických spisovatelů. V literatuře opět začaly působit i osobnosti, které se pro svůj nesouhlasný postoj k režimu odmlčely, nebo nemohli ani začít publikovat (Bohumil Hrabal aj.). Postupně se prosazovali i mladí spisovatelé, jako např. Josef Škvorecký, Ludvík Aškenazy, Arnošt Lustig nebo Ivan Klíma. Jejich častým tématem je válka, která ale již není popisována z pozice hrdinů, ale z pohledu obyčejných lidí, často židů.

Ani 60. léta neuvolnila zcela cenzuru. Roku 1963 se konal další sjezd spisovatelů, který se již postavil zcela jasně proti zpolitizování kultury. Ani zde se však neobjevily snahy o demokracii, ale pouze o nápravu zjevných křivd. Čtvrtý sjezd Svazu českých spisovatelů se konal roku 1967. Vystoupili tam Milan Kundera, Václav Havel a Ludvík Vaculík, kteří se ostře ohradili proti mnohaletému kulturnímu útlaku. Od ledna 1968 stanul v čele strany Alexander Dubček, v březnu je prezidentem Ludvík Svoboda. O období roku

¹⁶ <http://docplayer.cz/1570339-Ceska-literatura-po-roce-1945.html>

1968 hovoříme jako o tzv. Pražském jaru. Významným dokumentem tohoto období byl *Dva tisíce slov* Ludvíka Vaculíka, který podepsali všichni, kdo cítili ohrožení demokratického vývoje v zemi.

21. srpna 1968 vpadla vojska Varšavské smlouvy do ČR. Tím byly pohřbeny naděje jara. Pokus o humanizaci a demokratizaci komunistického řádu se ukázal neproveditelným. Po roce 1968 byl postupně zlomen odpor vůči okupaci a byl nastolen tzv. normalizační proces, který byl namířen proti výsledkům reformního úsilí 60. let. Postupně byly zakázány všechny literární časopisy (Tvář, Listy, Host do domu aj.). Nakonec došlo k úplnému rozdělení literatury, kdy mezi jednotlivými proudy nedocházelo k diskusi ani vzájemnému ovlivňování.

Po 21. srpnu 1968 začalo docházet k obnovování cenzury. Ta sice nebyla obnovena oficiálně, ale každé dílo procházelo systémem schvalování. Většina autorů, kteří chtěli být vydáváni, svá díla cenzurovala sama. V červnu 1969 se konal sjezd Svazu českých spisovatelů, který se konal zcela bez účasti KSČ. Jeho výsledkem bylo odsouzení nové politiky a protest proti zakazování časopisů. Nepohodlní autoři se stali zakázanými, což znamenalo, že jim přestala vycházet jejich díla. Tento proces se nejvíce dotkl kritiky, která prakticky přestala existovat.

2.2 ŽÁNROVÉ A TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ

Jak již bylo výše zmíněno, Lustig přispíval do několika periodik. Mezi první patřily Zemědělské noviny, Věstník Židovských náboženských obcí nebo Lidové noviny. Co se týká žánrů, Lustig využíval několika publicistických útvarů. Ve většině případů psal delší články, které měly formu jakési kritické úvahy. Objevuje se také komentář, reportáž, několik recenzí na knihy, fejeton či interview Lustiga s někým.

Svůj vůbec první veřejný článek publikoval Lustig ve *Věstníku Židovské obce náboženské*. A netýkal se ničeho jiného než tématu židovství. Do tohoto periodika přispěl ještě několika články s obdobnou tematikou. Dva z nich uvádím ve stručné analýze.

V letech 1956-1957 přispíval do *Československého novináře*. Byl zde otisknut např. článek k dvacátému výročí smrti Maxima Gorkého nebo recenze na knihu, která se věnuje tématu Velké říjnové revoluce.

Dále Lustig publikoval v *Mladé frontě*. Vyšel zde jeho článek pojatý jako dopis svému příteli, kterému doporučil několik knih. Vyšel zde také jeho komentář, kde se vyjádřil o spartakiádě.

V roce 1959 psal Lustig velmi často pro *Mladý svět*, kde působil také jako redaktor. Vyšly zde jeho články, ve kterých se věnoval různým knihám, jež jej zaujaly. Převážně se jedná o knihy s válečnou nebo židovskou tematikou. Rovněž tu publikoval články z divadelního prostředí. Jeden byl pojatý jako reportáž o hrách divadla Semafor, druhý jako recenze na divadelní hru uváděnou Semaforem. Pak se zde objevuje například jeho interview s J. R. Pickem nebo fejeton věnovaný Mladému světu, ve kterém vzpomíná na svoji práci redaktora.

Velmi často psal Lustig pro týdeník *Literární noviny*. Vyšly zde například články, v nichž vzpomínal na zemřelé kamarády z koncentračních táborů. Vyprávěl zážitky, které společně prožili. Lustig se snažil čtenářům přiblížit, proč vlastně píše o té "slavné" tragédii, která jej postihla. V jednom z článků se také zabýval tím, kolik již bylo napsáno knih s tématem židovského vyvraždění. Dále zde vyšla jeho reportáž, kde vypráví o návštěvě sídla Ernesta Hemingwaye. Také se tu objevuje krátký komentář, ve kterém se Lustig vyjádřil o problémech současné prózy.

Lustig publikoval články také v týdeníku *Kulturní tvorba*, kde se objevuje například jeho recenze knih, které jej zaujaly a se kterými se chtěl pochlubit. Samozřejmě to byly knihy se stejnou tematikou, jaké se věnoval on, což není žádná náhoda.

V 60. letech přispíval Lustig také do časopisu *Rudé právo*. V jednom z článků popisoval, pro koho vlastně celý život píše. Opět líčil čtenářům, proč píše o té hrůze, kterou prožil. Snaží se osvětlit, proč se mu psaní stalo smyslem života.

Dalšími časopisy, do kterých Lustig přispíval svými články, byly:

Lidová armáda, kde vyšel článek věnovaný Adolfu Hitlerovi. Dále *Orientace*, kde byl otisknut rozhovor Arnošta Lustiga s Karlem Ptáčnickem, v němž si navzájem pokládali otázky o sobě a svém spisovatelském povolání. Lustig se také vyjádřil o letecké výstavě v Curychu, kterou navštívil, a to svým článkem v časopisu *Květy*.

Kromě článků byly v několika časopisech otištěny i jeho kratičké prózy, většinou povídky.

2.3 ANALÝZA ČLÁNKŮ

2.3.1 VĚSTNÍK ŽIDOVSKÉ OBCE NÁBOŽENSKÉ V PRAZE

Věstník židovské obce náboženské byl týdeník, který začala znovu vydávat Rada židovských náboženských obcí od září 1945. První číslo po válce vyšlo 1. září a redakce jej uvedla jako sedmý ročník, chtěla tak vyjádřit kontinuitu s předválečným Věstníkem pražské židovské obce, jehož první číslo vyšlo 7. února 1934.

Původně vycházel Věstník jednou za měsíc, od září 1946 pro zájem čtenářů vycházel jako čtrnáctideník a od listopadu 1947 jako týdeník. Ačkoli se stal Věstník periodikem Rady a celé židovské společnosti, byl zachován původní název Věstníku, ve kterém se projevovalo spojení s pražskou ŽNO - "Věstník židovské obce náboženské v Praze" - a to až do roku 1952.

Kromě zpráv poskytoval Věstník na svých stránkách rady čtenářům v právních záležitostech. Věstník představuje důležitý dobový doklad o židovských náležitostech v období před únorem 1948.

28. října 1947 vyšel ve Věstníku ŽON vůbec první veřejný příspěvek Arnošta Lustiga nazvaný *Zrodil se nový židovský člověk*. Lustigovi bylo tehdy dvacet let.

*„Lustig vzpomíná, že redaktorem Věstníku byl doktor Rudolf Iltis, právník a překladatel do několika jazyků, mimo jiné do němčiny, v níž plynně mluvil a psal, a do francouzštiny. Lustig se od něj učil, jako se v té době učil, kde se dalo a od všech, od nichž se mohl poučit.“*¹⁷

Zrodil se nový židovský člověk

V úvodu článku Lustig připomíná, že generační rozdíly bývají optimistickými teoriemi jednak předpokládány a jednak vysvětlovány. Ovšem Lustigova úvaha nepojednává o všeobecné a přirozené rozdílnosti. *„Jde tu o náhlý zvrat kvalitativní, o myšlenkový zvrat, fašistickou ideologii přímo i nepřímo postižených částí společnosti. Usuzujeme tak ze zvláštního poměru k židovské složce lidstva, nezávisle na tom, zda se tato složka mezi sebou rozlišuje podle původu, náboženství či národnosti.“*¹⁸

Dále píše, že je ohromný rozdíl mezi dávnou minulostí a bezprostřední přítomností. V ghettech, koncentračních táborech a ve věznicích se střetly dva světy téhož vesmíru, jak píše Lustig, a tehdy se zrodil svět nový, bojovnější. *„Zrodil se nový židovský člověk! Tvor, který si uvědomil, že žít znamená bojovat.“*¹⁹

Lustig vyzývá čtenáře, aby se zamysleli nad svým chováním a svými reakcemi na některé ze znaků antisemitismu. *„Dejme tomu, že někdo zlehčoval a zesměšnil fakt, že jste žid. V čem tkví změna?“*²⁰ Snaží se čtenáře navést k tomu, že dříve většina židů negativně přijímala urážky a ústrky. Ale dnes je situace jiná. *„Nemáte pocity opačné? Vzдор, podepřený sebevědomím lidí, kteří již dokázali, že umějí bojovat.“*²¹

V dalším odstavci připomíná, že známe dějinné příčiny hospodářského rozvrstvení židů. V dřívější době nebyli připuštěni k jiným než svobodným povoláním. Nebyli hodnoceni jako zdravá složka pracovního procesu. Podle Lustiga jsou nejlepším dokladem opaku dneška statistiky pracovního zařazení židovského dorostu. Avšak nejen dorostu, ale

¹⁷ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 104.

¹⁸ Tamtéž, s. 105.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, s. 106.

²¹ Tamtéž.

i dospělých, umístěných v různých odvětvích produktivních zaměstnání. „Po tragédii se vřadili do života, aby byli jednou z jejich nejužitečnějších složek.”²²

V závěru Lustig píše, že jeho generace je rozštěpena do ostrého protikladu dvou židovských typů. Tedy existují vedle sebe dva druhy:

Ti, kdo v tragédii rozbitých rodin nejsou schopni vyjít z minulosti vzpomínek a vrátit se zpět dnešku. Jsou psychicky zatíženi otřesem minulosti.

„Ten druhý? Nový a radostný, s očima obrácenýma k budoucnosti - ten člověk ví, co chce. Průkopník nového života. Nový židovský člověk, a , Člověk - to zní hrdě!”²³

Lustig na tento svůj první článek vzpomínal takto: „Ten článkuček o mladém člověku pro mne znamenal hodně. Jistě víc, než kolik měl řádek a slov, protože to byly tři hubené sloupečky. Po četbě několika čísel Věstníku v něm totiž podle mého chybělo stanovisko mladších. Tenkrát to pro mne byla pravda těhotná nadějí. Pravda slibující nápravu všech křivd. Jako by to bylo někdy vůbec možné.”²⁴

9. ledna 1948 vyšel ve Věstníku Lustigův příspěvek s názvem *Hlas mladého člověka*. Lustig zde mluví o jistém psychickém úkazu, který nazval „židovským komplexem”.

Hlas mladého člověka

Lustig píše, že s tímto komplexem se setkáváme na všech možných úsecích všedního života. Jak ve vzájemném styku židovských občanů s nežidovskými, tak také mezi sebou. Formy, jimiž se tento komplex projevuje, jsou různé. „Je-li někdy náš člověk zakřiknutý, zatrpklý anebo se nadměrně rozčiluje, můžeme o něm klidně prohlásit, že trpí touto nemocí. Je to prostě nemocný člověk.”²⁵

²² CINGER, F. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 106.

²³ Tamtéž, s. 107.

²⁴ Tamtéž, s. 107-108.

²⁵ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 111.

Lustig uvádí, že jsou tři druhy lidí: Jedni, kteří tento komplex a žádné pocity méněcennosti nemají. Přes všechny obtíže a překážky totiž našli radostný cíl, pro který stojí za to žít. Dle Lustiga, znají smysl svého života.

Druzí jsou vymírající generací. Hledají cesty úniku z tohoto světa, žijí bez plánu, těžko a neradostně.

A vedle těchto dvou druhů je ještě jedna skupina - „*lidé, kteří jsou v odrazovém prostoru uprostřed těchto dvou.*“²⁶ Jsou to lidé, kteří mají tolik síly, aby hledali příkladný vzor, podle něhož by našli životní účel. „*A zde právě číhá nesmírné nebezpečí, že tito, většinou klidní, průměrní lidé, budou nakaženi svrchu zmíněným komplexem.*“²⁷

V závěru dodává, že je nutné, aby si všichni lidé vyřešili svůj objektivní poměr k lidstvu všeobecně, a k židovstvu zvlášť. Je nutné hledat a nacházet prostý lidský vztah ke všem. A ještě vlídnější vztah k těm, kdo jej mají tak moc zapotřebí. A právě v tom tkvěl účel Lustigovy úvahy.

„*Pisateli se mnohdy vyčítá, že je mladý, že má příliš málo smutných zkušeností, než aby směl být tak horlivým vyznavačem optimismu. Není to však pravda! Mezi námi je mnoho lidí zdravých, mnohem více než těch, kdo jsou zatíženi - a teď, na konci článku, můžeme už klidně říci - starožidovským komplexem.*“²⁸

2.3.2 ČESKOSLOVENSKÝ NOVINÁŘ

Časopis začal vycházet rozhodnutím 1. sjezdu Svazu československých novinářů v roce 1949 pod názvem Československý novinář, jako náhrada „Věstníku československých novinářů“. Nejprve vycházel jako čtrnáctideník, posléze jako měsíčník. Pod názvem „Československý novinář“ vycházel do konce roku 1965, kdy byl sloučen s teoretickým čtvrtletníkem zrušeného Novinářského studijního ústavu „Novinářský sborník“.

²⁶ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 111-112.

²⁷ Tamtéž, s. 112.

²⁸ Tamtéž.

V červnu roku 1956 vychází článek *Láska k člověku*, který byl zařazen do rubriky *Jubilea a jiné*. Lustig v něm píše o Maximovi Gorkém. Článek byl věnován dvacetiletému výročí jeho smrti.

Láska k člověku

*„Před dvaceti lety zemřel Maxim Gorkij, který lépe než kdokoli před ním vyjádřil s dokonalostí, již obdivujeme, ale nedokážeme napodobit - velikost člověka.“*²⁹

Jak Lustig píše, předmětem jeho tvorby byl člověk. Dle Gorkého je člověk něčím mnohem významnějším, než je zvykem si o něm myslet a než si on sám o sobě myslí. Je závistivý a chtivý cizí síly. *„Je chlípny, ale ve své hříšné snaze, aby přivábil ženu a sebe aby učinil v jejích očích zajímavějším.“*³⁰ Je také pyšný, což Lustig nepovažuje za hřích. *„Protože od té doby, co začal užívat k chůzi jen zadních noh a předních noh se naučil používat jako nejdokonalejšího ze všech nástrojů, má věru právo být na sebe pyšný.“*³¹

Lustig se vyjádřil, že Gorkij byl veliký spisovatel a veliký novinář. Jeho smrtí ztratila světová žurnalistika muže, který byl jejím svědomím. Jeho bojovné články a polemiky, které psal za revoluce a po ní, zůstávají odkazem pro klasické novinářství. V jeho publicistickém dědictví, které zanechal, jsou zahrnuty stovky črt a denních novinářských článků, v nichž čtenář nalezne něco vzrušujícího. Něco, co mu má říci, aby četl pozorněji, protože jde o věc nesmírně vážnou - o něj, o jeho lidskou tvář, o jeho důstojnost. Gorkij byl ve svých slovech velmi přesvědčivý. *„Čtenář cítí, že to není maska, nasazená s chvatem nebo obratností na tvář a zakrývající i oči, že zde nejde o pózu.“*³²

Gorkého vyzdvihovaly výše nejen jeho povídky, ale i jeho články a črty. Lustig dodává, že je toho mnoho, v čem Gorkij může být učitelem každého z novinářské rodiny. Mnohé jeho zásady, týkající se vztahů mezi obsahem a formou, problémy techniky slova nebo zásady poučenosti o věcech, o nichž chce člověk psát. Nabádal k tomu, aby pisatel z každého slova dovedl vytěžit co největší aktivitu, co největší sílu přesvědčivosti. A to může získat jen tehdy, když v sobě vypěstuje úctu k jazyku jako k materiálu.

²⁹ LUSTIG, Arnošt. *Láska k člověku*. Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 6, s. 192. ISSN 1805-0778.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, s. 192-193.

„Gorkij, psanec mezi vznešenými v době, kdy prožíval své mládí, a vznešený mezi psanci, vnímal život velice citlivě. Ale cokoli z myšlenkového odkazu minulosti do sebe vstřebával, přebíral opatrně a myslivě.“³³

Gorkij si cenil zvláště jednoho novinářského žánru - črty, „*kteřá je tvůrčím dokumentem naší doby*“³⁴, jak napsal Lustig. Ale kromě črty také oceňoval reportáž, neboť účinně působí na čtenáře. Pozorně sledoval rozvoj reportáže nejen v Sovětském svazu.

V roce 1956 zde vyšel článek s názvem *Klasický novinář E. E. Kisch*, ve kterém Lustig hovoří o knize *Egon Ervín Kisch: klasický žurnalista*.

Klasický novinář E. E. Kisch

Jak píše hned v úvodu - nelze říci, že Egon Ervín Kisch je známý v dějinách žurnalistiky jen podle svých reportáží. Jeho osobní popularita ale zastiňovala dost dlouho jeho dílo. Dokonce tak, že v Praze nebylo jeho dílo dlouhou dobu vydáváno a nebylo mu věnováno přiměřené monografické pojednání. Ovšem, v dalších řádcích se Lustig omlouvá: „*Nuže, budiž omluven náš mnohořádkový úvod: takové vědecké pojednání o Kischovi už existuje! Leží před námi. Je to práce pražského universitního profesora Emila Utitze.*“³⁵

Dále se Lustig zmiňuje právě o autorovi této knihy. Emil Utitz byl pražský rodák. Jako jeden z mála patřil k těm, kteří byli bezprostředními svědky celého života E. E. Kische. Prožili spolu dětství a nikdy nepřestali být v úzkém kontaktu. „*Na dvou stech stránkách své monografie vykládá Emil Utitz souhrnně a zasvěceně vše, co ještě takto vyloženo nebylo.*“³⁶

Knihá zaujme hned od první kapitoly, která má název „Klasický žurnalismus“. Jedná se o stručný rozbor Kischových poznámek k vybraným statím mistrů novinářského díla. Kisch tento přehledně sestavený svazek vydal už jako zralý osmatřicetiletý novinář.

³³ LUSTIG, Arnošt. *Láska k člověku*. Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 6, s. 193. ISSN 1805-0778.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ LUSTIG, Arnošt. *Klasický novinář E. E. Kisch*. Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 7, s. 230. ISSN 1805-0778.

³⁶ Tamtéž.

„Emil Utitz hodnotí Kischovo dílo i pro stručnost, kterou nabývá neocenitelné přehlednosti.“³⁷

V další kapitole se Utitz věnuje tzv. galerii Kischových předků, kterou si vytvořil Kisch sám. Ale nešlo o ješitnost, nýbrž o to, že Kische vzrušovalo všechno historické. Autor dokládá, že byl Kisch pyšný na svou rodinu. „*Neboť rodina Kischů, označená jako „family of distinction” v jedné ze světových encyklopedií, byla tak označena nikoli pro bohatství zlata, jako spíše pro bohatství nadání četných svých příslušníků.*“³⁸ Utitz v této kapitole také zmapoval obraz prostředí, v němž Kisch vyrůstal.

Zvláštní pozornost věnuje Utitz novinářským vlastnostem, které Kisch v sobě záměrně pěstoval a které jsou pravděpodobně darem, bez něhož se žádný opravdový novinář neobejde. Jsou jimi odvaha, píle, zvědavost a vnímavost. „*Kisch to vše opepřil ještě svým humorem.*“³⁹ Dále Lustig uvádí, že Utitz píše o tom, co pro Kische znamenala vlastní zkušenost. Všechno si ověřoval na vlastní oči, nespokojoval se se zprávami z druhé ruky.

V poslední kapitole knihy píše profesor Utitz o reportáži, jako o jedné z hodnotných uměleckých forem v literatuře, které proklestil cestu do života E. E. K. „*Tato kapitola vyznívá v tom smyslu, že jenom pravé umění neutíká od života, jaký opravdu je, a že je to právě reportáž, jež se zmocňuje skutečnosti v její nejvlastnější podobě a podstatě.*“⁴⁰ Lustig dodává, že nelze sklouzávat k naturalismu, což se Kischovi nikdy nestalo. Jeho skutečnost je umělecky ztvárněna, ale je to vždycky celá skutečnost. „*Reportáž, jak ji vytvořil Kisch, je stejně platná jako lyrika. Reportáž je krokem vpřed na cestě k realismu v umění.*“⁴¹

Na závěr Lustig píše, že novináři budou mít upřímnou radost z této vědecké monografie Emila Utitze. Dle Lustiga se stane užitečnou učebnicí novinářství. Je to práce, na kterou lidé dost dlouho čekají.

³⁷ LUSTIG, Arnošt. *Klasický novinář E. E. Kisch*. Československý novinář. 1956, roč. 8, č. 7, s. 231. ISSN 1805-0778.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

O rok později vychází v Československém novináři Lustigova recenze *Reportér revoluce*, ve které hovoří o knize *Deset dnů, které otřáslы světem*, jejímž autorem je americký novinář John Reed. Jedná se o reportáž aktivního účastníka o prvních dnech Velké říjnové socialistické revoluce.

Deset dnů, které otřáslы světem

Hned v úvodu Lustig připomíná, že se nejedná o knižní novinku, jelikož kniha spatřila prvně světlo světa již v roce 1919. Vyšla současně ve dvou nakladatelstvích, v Československu dokonce pětkrát. „*Léta jejího věku jí neubrala pranic na životnosti. Věrnost, s níž zachytila předmět svého zobrazení, pravdivost, která nesešla s cesty ani v sebespletitějším labyrintu revoluce, a konečně zanícení a vášně, s jakou byla napsána, to vše jí vtisklo rysy, kterým ve zkratce říkáme nesmrtelnost.*“⁴² Lustig dodává, že se kniha stala dílem, které přestoupilo hranice literatury, neboť je cenná jak svou uměleckou silou, tak svou dokumentární hodnověrností.

Dále Lustig píše, že kdyby John Reed ve svém životě nenapsal už ani o řádku více než svou reportáž, stačila by tato kniha k tomu, aby zaujal místo v galerii světových reportérů, jako byli Kisch nebo Fučík. John Reed některé z nich dokonce předčil. „*Přestože zemřel na prahu své zralosti, těsně před svými třiatřicátými narozeninami, odevzdal knihu, již doporučil Lenin bez výhrad dělníkům celého světa.*“⁴³

Také uvádí, že Reedova reportáž není bez chyb. Mýlí se jednak v některých údajích, jednak předkládá čtenáři některá chybná tvrzení.

Co ale Lustig vyzdvihuje, je „*novinářská tvář díla a duchovní výzbroj jejího tvůrce*“⁴⁴. John Reed začal psát s nevšedním talentem satirické črty už na harvardské univerzitě. Už od začátku se u něj projevovaly zárodky toho, v čem pak vynikal: „*vidět skutečnost bez masek, dar rozpoznat síly, které ji takto utvářejí*“⁴⁵. Jak píše Lustig, Reed se objevoval jako novinář všdycky tam, kde se něco dělo. Napsal to už o něm jeho životopisec A. Williams. Například, když v Petersonu přerostla stávká textilních dělníků v revoluční bouři, Reed byl přímo mezi stávkujícími.

⁴² LUSTIG, Arnošt. *Reportér revoluce*. Československý novinář. 1957, roč. 9, č. 12, s. 379. ISSN 1805-0778.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

„Po vypuknutí první světové války byl všude, kde burácela děla. Prošel a poznal Francii, Itálii, Turecko, Balkán a Rusko. Octl se ve výhni revoluce. Vše tu žilo zrychleně, vše urychleně zráló. Nemoci tohoto světa i jeho lékaři. Zde dozrál i John Reed. Stal se revolucionářem, odhodil vše anarchistické a přijal komunistickou disciplínu. Nic už nemohlo umlčet jeho přesvědčení - ani zatýkání po svém návratu do USA, ani štvání a vězení.“⁴⁶

Reedovi se jako svědomitému zpravodaji podařilo zachytit pravdivě to, co si předsevzal. Podařilo se mu to natolik, že lidé jeho reportáž čtou s takovým vzrušením, jako by byli sami svědky popisovaných událostí. Lustig považuje za významný Reedův přístup k faktům. Pracuje totiž metodou mohutné mosaiky, jejíž jednotlivé kamínky skládá tak, aby z celkového obrazu byly patrné všechny barvy a odstíny. Také se netají tím, na čí straně stojí. Ale co Lustig považuje za obzvlášť cenné, že Reed nekreslí pouze jednu stranu. Proto nechal hovořit ve své reportáži vedle představitelů revoluce i její odpůrce.

Lustiga zaujalo, jak Reed vykresluje obraz pohřbu obětí revoluce. Zachytil v něm totiž okamžik plný krásy a lidské důstojnosti. Při čtení knihy sleduje čtenář celou obrovskou a drsnou revoluci ze stanovíště přímo v jejím středu. „Lidé, které již poznáváme jen z historických záznamů, jsou tu před námi dokonale živí - dýchají, hovoří, pošklebují se, rozčilují se a smějí - jsou skoro vedle nás, neviditelní a přece blízcí, slyšíte je.“⁴⁷ Lustig dodává, že s Reedovou knihou se čtenář projde po ulicích tehdejších ruských měst, dýchá jedním dechem s masami, které dělají rozhodující krok do lidských dějin.

Naděžda Krupská napsala, že je to epos svého druhu. Lustig to uzavírá tím, že je to jen reportáž. „Ale takto napsaná reportáž má výsadní postavení mezi všemi útvary literatury - nemůže být žádným z nich předstižena.“⁴⁸

2.3.3 MLADÁ FRONTA

Deník Mladá fronta vydávalo v letech 1945-1953 stejnojmenné nakladatelství. Název *Mladá fronta* byl inspirován předválečným časopisem levicových studentů *Mladá kultura*. V první redakci Mladé fronty byli například divadelní a literární kritik Sergej

⁴⁶ LUSTIG, Arnošt. *Reportér revoluce*. Československý novinář. 1957, roč. 9, č. 12, s. 379. ISSN 1805-0778.

⁴⁷ Tamtéž, s. 380.

⁴⁸ Tamtéž.

Machonin, režisér Jan Grossman, šéfredaktorem se stal básník Jaromír Hořec, kulturní rubriku vedl František Listopad. Deník Mladá fronta se nákladem přes 300 000 výtisků stal čtvrtým nejčtenějším deníkem po *Rudém právu* (téměř milión výtisků), *Zemědělských novinách* a *Práci*.

V roce 1959 vyšel v Mladé frontě Lustigův článek s názvem *Dopis příteli, který nemá co číst...* Lustig v něm mluví o nejlepších knihách pro mládež, které vyšly. Článek je pojatý jako dopis jistému příteli, v němž mu Lustig doporučuje několik knih různých nakladatelství. V článku je několik ilustrací, které jsou přímo z děl, o nichž Lustig vypráví.

Dopis příteli, který nemá co číst...

Hned v úvodu zmiňuje, dle jeho názoru, nejlepší knížku, která vyšla v témže roce, a to *Příběhy o lásce*. Autorem je sovětský spisovatel Maxim Gorkij. Není to kniha plná milostných historek, ale láska je tam tím největším darem, kterého se dostává každému člověku. A také záleží na každém, jak s ním naloží - zda si jej uchová nebo jej ztratí. Dále Lustig zmiňuje jednu z povídek této knihy, tedy *Na vorech*, kterou Gorkij kdysi napsal svému příteli Čechovovi. Povídka vypráví znepokojující příběh o mladíkovi, jenž se ožení s krásnou ženou, plnou života a vášně, a kterou mu přebere jeho otec. Jak píše Lustig: „*Co všechno je v této povídce uloženo! Jaká touha po čistém, čestném životě!*”⁴⁹ Gorkého hrdinové musí těžce bojovat za každý pocit štěstí a nic nemají zadarmo. Poté zmiňuje povídku o osamělé ženě, jež dává své tělo těm, kteří ji zaplatí. Lustig si pokládá otázku, zda je tato žena zlá nebo lhostejná. Vždyť to dělá proto, aby uživila své dvě děti, které miluje. Podle něj je zlá spíše kapitalistická společnost, jež tu ženu vyhnala na ulici.

Velmi kladně hodnotí povídku o tulákovi a nevěstce, kteří se za studené bouřlivé noci sejdou u vykradené boudy a zamilují se do sebe. Lustig to velmi krásně vyjádřil slovy: „*Pocítí teplo jiskry, které se říká láska.*”⁵⁰

Tyto povídky o lásce vydalo nakladatelství Mladá fronta v masové edici Kapka, kde vyšly i další výborné knížky. Zde Lustig zmiňuje román amerického spisovatele Johna

⁴⁹ LUSTIG, Arnošt. *Dopis příteli, který nemá co číst...*Mladá fronta. 1959, roč. 15, č. 301, s. 3. ISSN 1210-1168.

⁵⁰ Tamtéž.

Steinbecka *Bitva*, který vypráví o potulných amerických dělnících. Právě tato knížka byla začátkem k vrcholnému dílu autora - *Hroznům hněvu*. Steinbeck píše o tom, co viděl. On byl jedním z těch tuláků a jeho srdce je na straně stávkujících. Jak píše Lustig: „*Je to bojovná, dramatická, dobrá knížka.*”⁵¹

Jako další knihu uvádí dílo jednoho z nejlepších spisovatelů poválečného Německa Heinricha Bölla, nazvanou *Chléb mladých let*. Četba tohoto díla nezklame, protože po přečtení máme před sebou obraz niter mužů západoněmecké střední generace, kteří bojovali v Hitlerově válce. Jsou to osamělí, zklamaní lidé, kteří hledají nový smysl života. „*Autor jej hledá s nimi a nakonec ho nachází v tom nejzákladnějším, co člověk má - v poctivém vztahu k druhým lidem, v přátelství, lásce, v boji za lepší svět.*”⁵²

Dále Lustig píše o knize Itala Calvina *Cestička pavoučích hnízd*. Calvino je počítán mezi nejnadanější italské autory a tato novela patří, podle Lustiga, k tomu nejčistšímu, co napsal. Autor v knize líčí dobrodružství malého chlapce Pina, který stráví nějaký čas mezi partyzány a celou dobu sní o tom, že najde dospělého kamaráda, jemuž bude moci prozradit své tajemství - místo hluboko v lese, kde si pavouci stavějí svá hnízda.

Další kniha, která Lustiga zaujala, je *Romeo, Julie a tma* od Jana Otčenáška. Vydalo ji nakladatelství Československý spisovatel. Je to příběh o českém chlapci a židovské dívce, kteří se zamilují a prožívají svou tragickou lásku ve stínu nacistických šibenic. Jak se Lustig vyjádřil, nejprve tu knihu četl v úryvcích, pak ji viděl v televizi, a nakonec jako knížku. „*Je svědectvím o době, kterou jsme prožili, a která urychlila v mnohém z nás rozhodnutí, jakou cestou se v životě dát.*”⁵³

Krátce se vyjádřil o knize *Živé a mrtvé moře* polského spisovatele Adolfa Rudnického. Děj knihy je uzavřený v mrtvých zdech varšavského ghetta, kde došlo k největší vzpouře ponižovaných a zabíjených židovských vězňů ve druhé světové válce. Lustig píše, že Rudnický byl venku za těmito zdmi, z nichž zbyl jen popel.

Další knihou je *Legenda o řece* sovětského autora Anatolije Kuzněcova, která se stala nesmírně populární. Hlavní hrdina odjíždí na stavbu sibiřské hydrocentrály, kde nachází svůj životní cíl.

Krátce také píše o románu Čestmíra Vejdělka *Duhu pro můj den*. „*Příběhy jeho vlčí smečky nás vracejí do chlapeckých let. Sníme s nimi, rveme se za věci marné i dobré, ale*

⁵¹ LUSTIG, A.. *Dopis příteli, který nemá co číst...*Mladá fronta. 1959, roč. 15, č. 301, s. 3. ISSN 1210-1168.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

*cítíme, že je tu uložen kus poctivě a mužně prožitého života.*⁵⁴ Vejdělek v této knize ukázal okupaci vnímavýma očima dospívajících českých chlapců.

Lustig v článku mluví o knížkách, které vyšly také v Mladé frontě, ale zmizely z trhu. Jedná se o knížky básní a tradičně dobré cestopisy. Z cestopisů zmiňuje například „*AKU AKU*“, jehož autorem Thor Heyerdahl. Autor zde podává důležité upozornění, že lidstvo se vyvíjí téměř všude stejně, nehledě na odtrženost světadílů. Dále Lustig doporučuje Šebestovu knihu *Nejmenší lidé světa*, v níž autor podává obraz o životě trpaslíků.

Co se týká knížek básní, Lustig se pozastavil nad sbírkou *Havran* Edgara Allana Poa. "*Havran*" je vstupní báseň a pojednává o kráse a smrti. O zoufalství, které nelze zmírnit ničím nadpozemským. Lustig zde uvádí i studii, kterou ke sbírce připojil Poe. Mezi sbírkami básní dále zmiňuje slavnou *Jobovu noc* Františka Hrubína.

V závěru článku ještě uvádí knížku *Poslední noc*, což je sbírka revoluční poezie od Eduarda Bagrického. „*Přenáší nás do oněch rušných dnů a nocí, kdy proletariát šel do bitvy, v níž mohl vyhrát všechno a ztratit leda své okovy.*“⁵⁵ A mezi posledními jsou ještě dvě knihy. První jsou *Povídky a novely* Thomase Manna. Mezi nejpoutavější povídky této knihy řadí Lustig *Malý Jan Friedemann* a *Šatník*. První je o hrbáčovi s krásnou hlavou, kterého zmrzčila opilá chuva. Druhá povídka je o nemocném člověku. A naposled Lustig uvádí tři velké práce Ivana Olbrachta ze Zakarpatské Ukrajiny *Nikola Šuhaj loupežník*, *Golet v údolí* a *Hory a staletí*. Dle Lustigova názoru je to to nejlepší z toho, co máme v literatuře vůbec.

V roce 1959 vyšel v Mladé frontě v rubrice *Knihy vzdáleného dětství* článek s názvem *Cesta Charlese Darwina kolem světa*, ve kterém se Lustig zaměřil na knihu Charlese Darwina *Cesta kolem světa*. Najdeme tam jak některé citace Darwinových zápisků ze soukromého deníku, tak Lustigovy postřehy z této četby.

Cesta Charlese Darwina kolem světa

Hned v úvodu Lustig cituje Darwinovy zápisky z cesty kolem světa, které vznikly pilným pozorováním všeho, co na cestě kolem sebe viděl. A právě tyto zápisky se staly

⁵⁴ LUSTIG, A. *Dopis příteli, který nemá co číst...*Mladá fronta. 1959, roč. 15, č. 301, s. 3. ISSN 1210-1168.

⁵⁵ Tamtéž.

mezníkem v dějinách přírodovědy. Darwin nastupoval na loď ve dvaadvaceti letech. Do té doby proslul spíše svou lehkomyšlností, než aby se stal přírodovědcem.

„Leží před námi kniha o této cestě kolem světa, téměř tlustopis o 537 stránkách. Dodnes nevyvětralo ono úžasné dobrodružství poznání, které nám zprostředkovali na svých výpravách za záhadami naší země odvážní mužové uplynulých století, mezi nimiž stojí Darwin jako první mezi prvními.“⁵⁶

Jak píše Lustig, tehdy nebylo jisté, zda Darwin bude vůbec smět nastoupit na loď, jelikož kapitánovi se nelíbil jeho nos. Pochyboval o tom, že člověk s takovým nosem může mít dostatek energie a odhodlání k vykonání této cesty. Také anglická vláda se k zařazení přírodovědce Darwina na palubu tvářila lhostejně. Ve svém soukromém deníku, který byl základem jeho pozdějších spisů, si Darwin poznamenával pozoruhodně výstižné postřehy z cesty. Lustiga například zaujalo: *„Když třeba nebyla loď vpuštěna do přístavu v Buenos Aires bez zdravotní prohlídky mužstva, dal kapitán Fitz Roy nabít a zamířit všechna děla na jednom boku a takto proplul k molu.“⁵⁷*

Darwin líčí ve své "Cestě kolem světa" události, kterých byl svědkem. *„Zapisoval si pečlivě doslova všechno, shromažďoval sbírky, studoval přírodu.“⁵⁸* Za velmi cenné považuje Lustig některé sociální postřehy Darwina, ve kterých se zmiňuje o barbarském vyvražďování Indiánů, o postavení černochů v koloniích nebo o truchlivých pracovních podmínkách chilských horníků.

Lustig považuje tuto knihu za základní dílo, které musí být součástí vědění každého mladého člověka. *„Darwinova četba je četbou, která vás nenechá ani chvíli na pokoji.“⁵⁹*

V roce 1960 vyšel v Mladé frontě článek *Spartakiáda končí*, ve kterém se různí autoři vyjádřili o významu spartakiády. Také Arnošt Lustig přispěl několika větami.

„Spartakiáda končí, ať žije spartakiáda! Srovnáváme spartakiádu první a druhou, brzy začneme chystat třetí. Jsme na ně pyšní. Tak jako kdysi šly do světa legendy

⁵⁶ LUSTIG, A. *Kniha vzdáleného dětství*. Mladá fronta. 8. 8. 1959, s. 3. ISSN 1210-1168.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

o statečnosti husitských vojsk, tak jdou dnes do světa legendy o kráse a užitečnosti spartakiády.”⁶⁰

Na Lustiga udělalo největší dojem vystoupení těch skupin, které ukazovaly to nejprostší - tělesnou vyspělost, tělesnou kulturu pracujícího člověka. Pro něj to byl nezapomenutelný zážitek.

2.3.4 MLADÝ SVĚT

Týdeník Mladý svět vycházel od roku 1959, později se stal oficiálním časopisem Socialistického svazu mládeže. Byl to jeden z nejčtenějších československých časopisů, který ve svých nejlepších dobách vycházel ve statisícových nákladech. V době, kdy veškeré tiskoviny svazovala cenzura, dával prostor i některým kritickým názorům. Do jisté míry představoval alternativní kulturu, popularizoval ekologické hnutí či přinášel otevřené reportáže z řady tehdy tabuizovaných témat.

Jedním z nejpopulárnějších redaktorů byl fejetonista Rudolf Křesťan, který v Mladém světě strávil téměř 30 let. Kromě fotografů v něm působil celá řada významných českých novinářů, např. publicista Petr Hora, scénárista a spisovatel Radek John nebo reportér Josef Velek. Týdeník v devadesátých letech minulého století několikrát změnil majitele. Náklad časopisu však postupně klesal a v květnu roku 2005 přestal Mladý svět vycházet a byl sloučen s časopisem *Instinkt*.

V lednu roku 1959 vychází v Mladém světě článek, v němž Lustig píše o rozhovoru s Jiřím Robertem Pickem, kterého si pozvali do redakce Mladého světa a položili mu jménem jeho minulých i budoucích čtenářů několik otázek.

Smějeme se s J. R. Pickem

Článek začíná úvahou: „*Byl jednou jeden učenec a řekl: „Jsem už starý, a říká se, že moudrý. Ale není mi líto stáří a toho, že můj život proplul až k břehům země, z níž není*

⁶⁰ LUSTIG, A. *Spartakiáda končí*. Mladá fronta. 1960, roč. 16, č. 162, s. 3. ISSN 1210-1168.

návratu. Mrzí mne, že zemřu, a stále nevím, co je to smích.” Nejprostší vlastnost člověka - smích. Smích je spojen s tím, kdo se směje a čemu se směje.”⁶¹

Lustig píše, že s touto úvahou otvíráme novou knihu J. R. Picka, jednu ze čtyř, které napsal, tu poslední. Knížka se jmenuje *Kladyátor* a vydala ji Mladá fronta. A právě s touto knihou souvisí již zmíněný rozhovor.

První otázkou redaktora bylo, proč J. R. Pick píše satiru a jak k tomu přišel. Nejprve Pick odpovídá, že vlastně neví. Někdy se mu zdá, že proto, aby mu nebylo smutno. „*A pak si vůbec nejsem jist, že píšu satiru - satira je totiž umění a dělám já umění? Mohu snad říci, že tak, jak píšu, činím proto, že vidím věci pošinuté? Asi tak píšu proto, že to jinak, a hlavně líp zatím neumím.*”⁶² Lustig dodává, že satirikové se dnes až příliš často vyžívají v tom, že si tropí legraci jeden z druhého.

Druhou otázkou redaktora bylo: „*Co si myslíte o své a vůbec o naší současné satire?*”⁶³ Pick odpověděl, že si myslí to samé, co většina lidí - že je satira málo současná. Satira a humor je umění jako každé jiné. Podle něj nestačí, když se vysmívá komunálu, bytovému úřadu a tomu, že se mladí lidé oslovují „vole”. „*Domnívám se, že by satira a humor měly svými zvláštními prostředky vyjadřovat veškeré citění dnešního člověka. Zdá se mi, že se v této chvíli částečně daří Ivanu Vyskočilovi a Jiřímu Suchému v divadle Na zábradlí.*”⁶⁴

V závěru článku Lustig píše, J. R. Pick, který seděl v redakci, je totožný s tím, kterého známe z jeho knížky. Je to člověk, kterého bolí, když něco v našem životě není takové, jaké to chceme mít. Za umělce mluví jeho dílo. A to se ve své poslední podobě jmenuje *Kladyátor*. „*A tomu se smějeme stejným smíchem, kterým nás dojímají Chaplinovy filmy. S ním se vysmíváme věcem, které nás mrzí.*”⁶⁵

V následujícím článku se Lustig věnoval knize Nikolaje Sergejeviče Petrovského *V říši velkého Hapi*. V knize jsou živé obrázky z dějin starého Egypta, čtenáři se seznamují s kulturou této staré země, s lidmi, s jejich prací, myšlením i zvyky. Kniha byla tři roky po vydání ruského originálu přeložena Drahomírou Vejdělkovou.

⁶¹ LUSTIG, A. *Smějeme se s J. R. Pickem*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 3 (19. 1.), s. 11. ISSN 0462-9728.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

V říši velkého Hapi

Lustig píše, že pokud by to byla kniha pouze o dějinách a kultuře starého Egypta, byla by přes svůj rozsah tři set stránek příliš strohá. V knize je vědecky doložené a živě vyložené svědectví o minulosti starého Egypta. Čtenářům se dostává do rukou poutavé vyprávění o říši velkého Hapi - o zemi pyramid, sfing, starých mudrců a hojičů, obratných a pilných zemědělců.

Stránky knihy poskytují nejen základní zeměpisné a dějepisné znalosti, ale najdeme tam také příběhy dobrodružné. Lustig uvádí například příběh o vykradačích královských hrobek, do nichž byli ukládáni faraonové i se svým pohádkovým bohatstvím drahokamů.

Největší díl svědectví o této zemi byl vyčten z hieroglyfů, písma, které se po dva tisíce let snažili badatelé marně rozluštit. K jejich odhalení přispěl český vědec akademik František Lexa. Dle Lustiga stojí za zmínku také vybavení knížky, tedy četné obrázky, opatřené z největších muzeí světa. Dále je v knize také přehledný rejstřík vědců a dat.

V dalším článku z roku 1959 s názvem *Tovje vdává dcery* píše Lustig o stejnojmenné knize, jejímž autorem je židovský spisovatel Šolom Alejchem, se kterým jsou spojeny počátky americké židovské literatury. Patřil k velkým klasikům literatury psané v jazyce jidiš.

Tovje vdává dcery

Šolom Alejchem znamená česky starožidovský pozdrav "Mír s vámi!" Toto jméno je příznačné i pro jeho dílo. Jidiš, řeč židovských lidových mas východní Evropy, se mu stala látkou, z níž vytvořil příběhy plné lidského tepla a něhy. Napsal celou řadu vynikajících knih. Psal romány, povídky, dramata. „*Název poslední práce, kterou dostáváme právě do rukou, Tovje vdává dcery, je po dlouhé době opět splátkou na starý dluh naší překladové literatury.*“⁶⁶ Jak Lustig píše, je to sbírka zdánlivě humorných povídek, které nás nakonec zavedou svou vnitřní logikou do hlubších vrstev příběhů, které už najednou nejsou jen humorným vyprávěním otce mnoha dcer, ale smutným postižením reality Ukrajiny rasových nepokojů a bídy.

„*Není to tedy jen shovívavá knížka o utlačovaných pracujících, pro něž měla carská Ukrajina jen bídu a smrt. Je to i ostrá satira.*“⁶⁷

⁶⁶ LUSTIG, A. *Tovje vdává dcery*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 12, s. 13. ISSN 0462-9728.

⁶⁷ Tamtéž.

V dalším odstavci Lustig nastínil obsah knihy. V jedné ukrajinské vísce poblíž Bojberiku žije mlékař Tovje. Vyrábí máslo, sýry a tvaroh a svoje zboží rozváží na hubeném koníkovi. Má domek, pár kraviček, ale k bohatství je to daleko. „*Tovje je totiž smolař jak zákon káže.*”⁶⁸ Nepomáhají mu ani četné modlitby, ani rady bible. „*Tovje se ocitá stále více na štíru s pánem bohem, pře se s ním od rána do večera, neboť vznešená boží slova se jaksi nehodí k mizerii tady na zemi.*”⁶⁹

Šolom Alejchem psal knihu dvacet let. Jeho přítel Maxim Gorkij mu napsal, že po přečtení Tovjeho se smál i plakal.

Jak se Lustig zmínil, Alejchem měl velice pohnutý život. Za dobu svého lidského a uměleckého zrání přihlížel tomu, jak byly vypalovány domy proletářů, kteří se neprovinili ničím jiným než svým židovským původem. Zažil revoluci roku 1905 a pomáhal bojovat svým povzbuzujícím dílem za lepší život utlačovaných mas. Nikdy neměl na růžích ustláno - ale zato se stal slavným hned na počátku své literární dráhy. Zemřel 13. května 1916 v Novém Yorku.

V posledním odstavci Lustig cituje závěť, kterou po sobě Alejchem zanechal:

*„Kdekoliv umřu, nechci být pochován mezi aristokraty, privilegovanými, boháči, nýbrž mezi pracujícími, mezi opravdovými lidmi, tak, aby kámen, který bude postaven u mého hrobu, ozařoval prosté hroby okolo mne, a prosté hroby aby zdobily můj kámen právě tak, jako prostý poctivý lid za mého života ozařoval svého lidového spisovatele.”*⁷⁰

Mladý svět vydával články, které se ve zkratce věnovaly mladým umělcům. V roce 1959 to byl článek Arnošta Lustiga o cembalistce Zuzaně Růžičkové, které se říká první dáma cembala.

Malé profily mladých umělců: Zuzana Růžičková - cembalistka

*„Je z Plzně a k hudbě měla od malička vřelý vztah. Ale když dospěla do let, kdy si dítě volí povolání, přišla válka. A jednoho dne dlouhý nákladní vlak, který ji odvezl do koncentračního tábora.”*⁷¹

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ LUSTIG, A. *Malé profily mladých umělců: Zuzana Růžičková - cembalistka*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 13, s. 13. ISSN 0462-9728.

Takto Lustig počíná krátký článek o první dámě cembala. Růžičková prošla koncentračními tábory V Terezíně, Osvětimi či Bergen-Belsen. Její drobné prsty, které uměly rozeznít klaviaturu, si musely zvykat na těžkou práci. Ale přece jen měla jednu věc, kterou ji nikdo nikdy nemohl vzít - odvahu do života, začala znovu. Po deseti letech učení začaly první koncerty a s nimi zasloužený úspěch. Dokonce získala ocenění francouzského hudebního tisku.

Před vydáním tohoto článku oslovila redakce Mladého světa Zuzanu Růžičkovou, jestli by jim v rámci tohoto příspěvku odpověděla na otázku, jaké má plány do budoucna. „*Jedu teď v březnu do západního Německa. V dubnu pojedu do Německé demokratické republiky. Za poslední dva roky je to už po druhé (totiž, jsem vesměs zvána po druhé do všech zemí, kde jsem byla). Z toho mám samozřejmě radost. Větší než z nejhezčích kritik.*”⁷² Růžičková uvedla, že nejlepší odměnou pro koncertního umělce je prostá skutečnost, že si ho posluchači přejí slyšet ještě jednou. Kromě koncertů v zahraničí na ni samozřejmě čekají také koncerty doma. „*Čembalo je sice starý, k životu znovuzkříšený nástroj, ale je to nástroj krásného umění. Chci ho přiblížit co nejvíce pracujícím lidem. Odevzdat jim krásu hudby.*”⁷³

V dalším příspěvku opět z roku 1959 se Lustig krátce věnuje českému básníkovi židovského původu Hanuši Fantlovi, který zemřel ve čtyřiašedesáti letech v koncentračním táboře v Mauthausenu.

Hanuš Fantl je jeden z básníků „neumlčitelné generace”

Hned v úvodu před Lustigovým příspěvkem je otisknuta Fantlova báseň *Klukům z předměstí*, která je obsažena v jeho sbírce *Píseň vzdoruje noci*. Verše básně jsou ponuré a úzkostné, přesně jako Fantlovy zkušenosti z koncentračního tábora.

*Vám, co jste jako já,
co je Vám taky dvacet,
Vám v modrých halenách
a s pery u stolů,*

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

*Vám co jste poznali
jen jednu radost: ztrácet -
ztrácet se v šedi dní
a tíži úkolů,
ztrácet své naděje,
jak pětníkové mince,
jak promarněné sny
půlnoci opilé.⁷⁴*

Hanuš Fantl se narodil 16. prosince 1917 v Chrástu u Chrudimi. Prožil těžké dětství v sirotčinci, v patnácti letech vstoupil do Komsomolu a dne 18. března 1942 byl zastřelen v koncentračním táboře v Mauthausenu. „*Nastavil před popravou hrdě svou hrud' vrahům a vstoje řekl: „Střilejte!“*”⁷⁵

Hanuš Fantl byl jeden z básníků "neumlčitelné generace", jak ji pojmenoval Milan Jariš, a mezi něž patří i Julius Fučík, Kurt Konrád a celá řada komunistických básníků a spisovatelů, kteří zaplatili za své přesvědčení hlavou. Jak píše Lustig, Fantl byl a zůstane typickým představitelem té generace, která se zrodila v roce 1938. „*Není vinou této generace, že si jí dosud historie nepovšimla, a není to snad ani vinou literárních historiků. Vždyť vše, co viditelného zbylo po této generaci, je několik málo básní a črt, roztroušených po dávno zaniklých časopisech.*”⁷⁶

Hanuš Fantl vyjádřil ve svých básních to, čemu se říká životní pocit komunistických bojovníků. Lidí, kteří dobře věděli, že zemřou na popravištích a přece chvátali vyprávět svou neuhasitelnou víru v nezničitelný život.

Další Lustigův článek nese název *Chlapec se zpívající duší*. Jedná se o jakýsi portrét herce a komika Antonína Jedličky.

Chlapec se zpívající duší

„Před více než dvaceti lety se objevil na prknech vinohradského divadla chlapec, pro něhož se tehdy uváděná Svatováclavská legenda stala branou do světa umění, diváků,

⁷⁴ LUSTIG, A. *Hanuš Fantl je jeden z básníků "neumlčitelné generace"*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 21 (25. 5.), s. 13. ISSN 0462-9728.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

rozechvělého očekávání, je-li on tím vyvoleným nebo nikoli."⁷⁷ Těmito slovy začíná Lustig vyprávět příběh o chlapci, který měl tenkrát velkou trému, třebaže v jeho žilách kolovala divoká krev. Ale pak se ozval potlesk a druhý den se noviny rozepsaly o mladém, drobném umělci, v jehož slovech je možno zaslechnout duši. Byl jím právě Antonín Jedlička, na jehož účtu jsou milióny divadelních, rozhlasových, filmových a televizních diváků. Chlapec, kterého publikum nazývalo prostou zkratkou "strýček". Jedlička byl principálem Divadla Strýčka Jedličky. Článek je psán v roce 1959 a právě v tomto roce slavil desetiletí svého souboru, jemuž se říkalo "dětská estráda".

„Říci krátce, že na glóbu jeho vystoupení a cest jsou doslova všechny kouty naší země a díly z mapy Německa a dlouhé „štace“ po Sovětském svazu, to by bylo nespravedlivé. Neboť ani v číslech ani v počtu kilometrů nepoznáš, jak těžké byly začátky, včetně s nedůvěrou očekávané premiéry před deseti lety v Divadle hudby, jak svízelné bylo vybudovat takovýto dětský umělecký soubor."⁷⁸

Jak Lustig píše, vystupovat s programem pro děti není snadné. Děti ve věku mezi čtyřmi a jedenácti roky, které ještě nemají divadlo, je třeba naučit umění chápat. Je nutné umět je zaujmout, poučit, naučit přemýšlet a vnímat uměním. A právě tato cesta nebyla bez chyb. Jedličkův soubor zápasil po celých deset let s jednostranností svého repertoáru. Jak se Lustig vyjádřil, spisovatelé a básníci v tomhle selhávali, protože nikdy nedodali dost textů, aby z nich bylo možno sestavit nový program. Proto byli "Jedličkovci" nuceni pracovat s tím, co měli, co dovedli napsat sami.

„Snad si kdosi z těch, kteří prorokovali malému chlapci se zpívající duší před drahnou dobou skvělou divadelní kariéru, postesknu, že nezůstal na prknech, která znamenají svět. Snad by Antonín Jedlička skutečně vytvořil řadu rolí, pro něž by vstoupil do dějin divadla. Ale jisté je, že takto má právo ohlédnout se na prvních deset let své práce s vědomím, že pracoval dobře."⁷⁹

8. června byl v Mladém světě otisknut článek s názvem *Faust, Markéta, služka a já*. Lustig se v něm rozepsal o stejnojmenné divadelní hře Ivana Vyskočila a Jiřího Suchého.

⁷⁷ LUSTIG, A. *Chlapec se zpívající duší*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 22, s. 13. ISSN 0462-9728.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

Faust, Markéta, služka a já

„Pan Faust, jakoby vystřižený z knížek starého Goetha, hledá mermomocí nějaký pořádný problém, aby se dostal do literatury. Upíše příležitostně duši Mefistovi, který mu tento problém konečně opatří. Sežene mu dívku z dvacátého století. Faust srovnává tuto dívku, Markétu, se svou služkou, na niž hledá neustále chyby.“⁸⁰

Dle Lustigova názoru je děj této hry navenek úplně prostý. Ale ve skutečnosti je duševní ustrojení hry daleko náročnější. Lustig si pokládá otázku: „Kde zůstala umělecká díla vedená vnitřní potřebou, upřímností, odporem k falešné morálce, s věcným rozbořem, s východiskem?“⁸¹ Tím nechtěl říci, že to všechno diváci najdou v této hře uváděné Na zábradlí. Ale nábojem smíchu se tu rozbíjí konvence rozumné starší generace.

Lustig píše, že i když se v postavě Markéty divadlo zastává chybující mládeže, diváci poznají, že je to vcelku dobré mladé děvče. Markéta není zdaleka taková, za jakou se v náznacích sama často vydává. Ona ale nelže, jen předstírá. Je to jakýsi druh obrany.

Pan Faust, jehož pomocníkem je ďábel, se tváří často sympaticky jako dobrý člověk, ale to může diváky často zmýlit. „Je to kariérista, je to cynik, je to ničema. Pro svou vnější žoviálnost tím nebezpečnější.“⁸²

Tohle vše pod rouškou zdravého smíchu předkládá divadlo Na zábradlí. Jak Lustig píše, zákonem divadla je, že jeho repertoár je závislý na divácích, kteří je navštěvují. U téhle hry jsou to převážně studenti, proto je hra sama někdy trochu intelektuálská. V Ivanu Vyskočilovi, který je spoluautorem textu, vyrostl zřejmě spisovatel filosofického ladění. Nutí totiž diváky přemýšlet. „Dotýká se na mnoha místech hry pocitu dnešní mládeže a hájí ji. Hra však je silná pro toto všechno jen v první polovině, kde rozvíjí příběh. Jako kdyby v této hodině byl vypálen celý náboj. A prach už spálený, nestačil na druhou půli.“⁸³ Dle Lustigova názoru, po přestávce jakoby hra utekla od vlastního poslání, aby se k němu vrátila až na konec. Ale výkony amatérských herců stoupají - Emma Černá jako Markéta a Zuzana Stivínová jako služka Fausta Vágnerová. Autor hry Ivan Vyskočil, který hraje Fausta, je shodně s textem dobrý v první polovině, v druhé, podle Lustiga, přehrává. „Jako by sám cítil, co zmeškal v textu.“⁸⁴

⁸⁰ LUSTIG, A. *Faust, Markéta, služka a já*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 23 (8. 6.), s. 12. ISSN 0462-9728.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ LUSTIG, A. *Faust, Markéta, služka a já*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 23 (8. 6.), s. 12. ISSN 0462-9728.

„Ale přes všechny výhrady cítíte, že toto je představení - čin. Že je to dobrá splátka na úvěr důvěry a očekávání, které v tuto malou scénu klademe.“⁸⁵

Začátkem července 1959 vychází Lustigův článek s názvem *Po noci jítro*, v němž píše o stejnojmenné knize Karla Houby.

Karel Houba byl český spisovatel, překladatel z němčiny a redaktor v nakladatelství Melantrich, ve kterém výše zmíněná kniha vyšla.

Po noci jítro

„Nestává se často, že by se na našem knižním trhu objevovaly knížky o mládeži. Je to asi proto, že budoucí autor nosí tvar své příští práce dlouho na srdci, než dozraje, jako by se bál, že vydá-li ho ze sebe dříve, ubude mu na síle a působivosti a připraví se tak předem o čtenáře, které ještě ani nemá. A pak, když uhněte své zážitky do konečné podoby, vychrlí-li je třeba během několika týdnů a pak zase sprádá a přepřádá jako tkanivo velké jemnosti a zároveň velké nepoddajnosti, záleží už jedině na tom, jak se dílo povedlo.“⁸⁶

Takto začínají Lustigova slova v úvodu článku. Chtěl tím poukázat na myšlenku, která člověka napadne, když si přečte novelu Karla Houby *Po noci jítro*. Karel Houba byl autor z mladší tvůrčí generace, na něhož se po vydání jeho prvotiny *Odklad* snesla kritická pohroma. Jak Lustig píše - kdyby *Odklad* nevydal a objevil se až s výše zmíněnou druhou knížkou, byl by buď pochválen, „ale možná, že by nevydoloval z rudy slov a příběhů kov tak čistého tvaru, jako se mu větším dílem podařilo.“⁸⁷

Po noci jítro je novela, v níž čtenář cítí, že musela být napsána, neboť je v ní kus bytosti a nejnaternějšího zážitku autora samého. Je v ní kus jeho srdce a toto srdce tepe pod každou z řádek. Hlavní postavy příběhu tvoří Františka a Jan, dva mladí čeští lidé, kteří byli jako tolik jiných lidí zavlečeni do Berlína během válečných let. Je to komorní příběh věrného přátelství a lásky. Taková láska byla již častokrát předmětem literárního ztvárnění, někdy lépe, někdy hůř. Ale po přečtení této knihy má člověk pocit, jako kdyby objevil něco nového, jako děti, které objevují zázraky uprostřed všedních věcí. „*Láska je zázrak, ale jen*

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ LUSTIG, A. *Po noci jítro*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 27 6. 7.), s. 13. ISSN 0462-9728.

⁸⁷ Tamtéž.

mění-li člověka k jeho prospěchu, zabíjí-li v něm sobectví, a jestliže dává růst solidaritě a obětavosti.”⁸⁸ A přesně taková láska je mezi Františkou a Janem.

Ale jak Lustig zmiňuje, není to ve všem všudy knížka bez chyb. Hlavně v dialozích v některých milostných partiích. S její filosofií občas nelze souhlasit. Kupříkladu uvádí Lustig úvodní motto knihy, ve kterém se říká: *„Tak dlouho nás učili, že život musí mít nějaký vnější účel a ospravedlnění, až jsme zapomněli, že žít už samo o sobě stačí, že být na živu a mít citlivé svědomí, je už samo o sobě nádherné a zázračné.*”⁸⁹ Pokládá si otázku, proč je tam motto vlastně obsaženo, protože samotný příběh, tak jak je umělecky podán, toto předznamenání vyvrací. Lustig uvádí, že i když tu jde o dobu protektorátu, kdy opravdu byl někdy zázrak, že člověk jen žil, ani tady nešlo pouze o holý život. I tehdy žili zbabělci i lidé stateční, hrdinové i zrádci. I postava chlapce z knihy nežila jakýkoli život, nýbrž žil čestně, obětavě a solidárně. *„Máme důvěru v tohoto mladého muže. Tušíme jeho další vývoj. V tom jde Houba vnitřním hlasem svého příběhu nad jeho vnější filosofii, opravdu trochu levnou.*”⁹⁰

V závěru Lustig dodal, že tohle jsou pouze nedostatky, které nezastiňují celkové ladění příběhu. *Po noci jitro* je knížka, která je plna soucitu k lidem a mezinárodní solidarity totálně nasazených Čechů, Francouzů, Poláků a ostatních.

„Bude dobře, když Karel Houba, který udělal nepochybný pokrok od své první knížky a nevzdal se bez boje, učiní další krok směrem k dnešku. Stálo by za to sledovat hrdinu příběhu noci do dnešních dnů.”⁹¹

Mladý svět otiskl také rozhovor, ve kterém rozmlouval Arnošt Lustig s Vladimírem Stejskalem, jedním z životopisců spisovatele a publicisty Jaroslava Haška. Stejskal mluví o své knize, kterou zasvětil Jaroslavu Haškovi. V článku je také ilustrace Jaroslava Haška z doby, kdy absolvoval obchodní akademii.

O Jaroslavu Haškovi

„Ve chvílích, kdy dostanete do ruky toto číslo, začne v malém městečku na Českomoravské vysočině - v Lipnici nad Sázavou - první celostátní festival humoru a satiry, na němž vzdáme činy hold světovému dílu autora Dobrého vojáka Švejka.”⁹²

⁸⁸ LUSTIG, Arnošt. *Po noci jitro*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 27 6. 7.), s. 13. ISSN 0462-9728.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

Takto začíná Lustigův proslov o Jaroslavu Haškovi. Na festivalu humoru a satiry, o kterém Lustig mluví, se scházejí členové vlády, spisovatelé, výtvarní umělci a všichni, kdo Haška mají rádi. Není tam hodnoceno jen jeho dílo, nýbrž i činnost tohoto revolucionáře, který pod rouškou vtipu bil utlačovatele chudých. V Haškově domku bude otevřeno muzeum. Návštěvníci budou mít možnost seznámit se s dokumenty o jeho životě, zvláště jeho činnosti v Rudé armádě. Také tam budou promítnuty staré filmy o Švejkovi, jehož postavy vytvořili slavní čeští herci Karel Noll a Saša Rašilov.

V rozhovoru mluví Vladimír Stejskal o své knize, ve které promítne Haškovu světově proslulou literární činnost, jeho účast v revolučním komunistickém hnutí, jeho kousky, kterými uváděl "měšťáky" v šílenství, jeho nesmírnou pracovitost, jeho chvíle veselé i smutné.

Hned v úvodu Lustiga zajímalo, jak se Stejskal vůbec dostal k Haškovi. „*Pocházím z Českomoravské vysočiny a k Haškovi jsem měl velice blízko už jako čtenář a zvláště pak jako student v Havlíčkově Brodě, kam jsme se přestěhovali.*”⁹³ Vypráví, že úplně první záblesk myšlenky napsat o Jaroslavu Haškovi větší práci vznikl za války, kdy měl možnost hodnotit geniální protest Haška proti zfanatizovanému vojáctví. Také uvedl jméno knihy - *Hašek na Lipnici*.

Na otázku, co nového přinese jeho kniha, odpověděl: „*Je to především značný počet neznámých dopisů, namnoze veršovaných, které napsal Hašek svému příteli, dnešnímu zasloužilému umělci akademickému malíři Jaroslavu Panuškoví, dále jeho příteli Josefu Kolářovi, hostinskému Invalidovi a mnoha dalším.*”⁹⁴ Vysvětluje, že tyto dopisy dokreslují citlivou duši Jaroslava Haška, jeho vztah k literatuře nebo mnohé tvůrčí problémy, spojené s prací na Švejkovi. Stejskal také našel nové satirické verše, kresby a nové fotografie Haška před jeho smrtí. Co považuje za překvapující, jsou objevy v soudních archivech. Dokazují, že vztah mnohých lidí, kteří se dnes hlásí k Haškovi jako vyznavači jeho díla a jeho přátelé, byl tehdy docela opačný.

Dále se Lustig ptal, jaké jsou jeho další „haškovské” plány. Stejskal uvedl, že sestavil výbor několika Haškových povídek se školskou tematikou, který vyjde pod názvem *Terciánská vzpoura*. Dále pro jedno slovenské nakladatelství chystá výbor Haškových povídek a rozšířený převod své knihy *Hašek na Lipnici*.

⁹² LUSTIG, A. *O Jaroslavu Haškovi na pokračování*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 30 (27. 7.), s. 10. ISSN 0462-9728.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

Poslední otázkou bylo, co by řekl čtenářům. „*Byl bych rád, kdyby se mladí lidé nedívali na Haška jen očima někdejší snobské kritiky. (Ta ho líčila jako bohéma a veselou kopu bez velkého charakteru.) Aby mladí lidé chápali především jeho pracovitost, jeho nadlidské úsilí v boji proti imperialismu, jeho odsudek nesmyslného vraždění lidí v nesmyslných válkách.*”⁹⁵

V dalším krátkém příspěvku s názvem *Mají u nás mladí spisovatelé možnosti?* píše Lustig o besedě spisovatelů, která se konala na zámku Dobříš.

Mají u nás mladí spisovatelé možnosti?

Ještě, než Lustig hovořil o konané besedě, uvedl článek těmito slovy:

„*Kdybychom zalistovali v životopise nejslavnějších spisovatelů světa, našli bychom tu jako na dlani obraz rozpolcenosti staré společnosti: bídu na pozadí přepychu, zbabělost ve stínu odvahy, farizejství proti upřímnosti, lež proti pravdě. Jack London a Maxim Gorkij, Mark Twain i Božena Němcová a celá řada dalších tvůrců prošla nejbědnějšími cestami, než dosáhla uznání. Tito spisovatelé, o nichž je řeč, pronikli. Dnes známe jejich díla, čteme je s největším oduševněním, a obdivujeme jejich tvůrce. Nikdo však nikdy nespočítá, kolik skvělých talentů zahynulo za kapitalismu hlady, tuberkulózou, bídou.*”⁹⁶

V sálech Dobříšského zámku se sešlo na dvacet mladých básníků a začínajících prozaiků, aby si společně pobesedovali se staršími spisovateli a básníky a kritiky o tom, jak dále pracovat, co dělat, aby vycházelo od nových lidí více nových knih. Bylo k tomu třeba, jak Lustig píše, aby tito mladí lidé mezi dvaceti a třiceti lety prokázali jiskru talentu a aby v práci, kterou odevzdali některému nakladatelství nebo kterou mají ještě doma, ukázali, že je oprávněná naděje v jejich další vývoj. Na besedě nebyli tedy ani v nejmenším lidé, kteří by se tam dostali proto, že měli štěstí nebo známé. Výběr těchto lidí byl proveden velice pečlivě a seskupil svým způsobem už existující dorost. „*U nás dnes stačí, aby se někde něco talentovaného jen mihlo, a už jsou u mladého tvůrce nakladatelští pracovníci a redaktori a tak je téměř vyloučené, že by něco dobrého hnulo na dně zásuvek nebo se pro nějakou nespravedlnost nebo neuznání neobjevilo na veřejnosti.*”⁹⁷

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ LUSTIG, A. *Mají u nás mladí spisovatelé možnosti?* Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 47 (23. 11.), s. 13. ISSN 0462-9728.

⁹⁷ Tamtéž.

Na besedě byla například Valja Stýblová, autorka známého románu *Mne soudila noc*, nebo Čestmír Vejdělek, tvůrce románu o mládeži za okupace *Duhu pro můj den*. Dále Lustig zmiňuje Ivana Klímu, Vladimíra Vávru, Rudolfa Černého nebo Jindřišku Smetanovou.

O tom, jak dále psát, o čem psát, pro koho především psát, o tom všem besedovali často jak velice staří, tak i docela mladí spisovatelé. „*Vždyť čtenář se neptá, zda tu nebo onu knihu napsal spisovatel v mládí nebo ve stáří. Jen když je poctivá a dobrá, a říká nám o našem světě něco nového.*”⁹⁸

Na besedě dále hovořili Milan Jungman a Jan Petrmichl, a to o vývojové linii naší literatury po pětáctýřicátém roce. Lustig dodává, že všichni souhlasili s jejich konečným vývodem - že mezi spisovatele nepatří ten, kdo by chtěl psát šedě, nudně, nepravdivě a kdo by nepociťoval horečku a opojení ze života.

Dalším článkem z roku 1959 byl ten s názvem *Knihy, na které mládež čeká*. Lustig v něm uvádí přehled zajímavých knih vydaných Československým spisovatelem.

Knihy, na které mládež čeká

Jako první zmiňuje knížku národní umělkyně Marie Majerové *Robinsonka*. Robinsonka je čtrnáctiletá studentka pražského gymnázia. Tráví své školní prázdniny, když ji tatínek odvolá telegramem, že maminka zemřela při porodu jejího bratříčka. Dívka zůstává sama a v jejím životě nastává zvrat - dříve hýčkaná, bezstarostná, připadá si najednou na světě jako na pustém ostrově, právě jako Robinson. Spisovatelka zde oslavuje lidskou statečnost, obětavost a úpornost. „*Ono skvělé umění života nikdy se nevzdávat.*”⁹⁹

Další knihou, kterou Lustig zmiňuje, je *Poplach v Kovářské uličce* Václava Řezáče. Je to jedna z jeho prvních knížek a je pozoruhodné, jakým slovem, s jakou prostotou byla napsána. Spisovatel do ní vložil to nejlepší, čím tehdy žil - svůj sen o spravedlnosti, která musí zvítězit nad křivdou a bezprávím. „*Řezáč zde na osudu kloučka, Frantíka Severýna, troubí do boje za sociální spravedlnost. Jeho Frantík Severýn je nám sympatický nejen pro svá chlapecká dobrodružství, při nichž zpytavým okem sleduje*

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ LUSTIG, A. *Knihy, na které mládež čeká*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 49 (7. 12.), s. 12. ISSN 0462-9728.

svět dospělých, nýbrž i tím, že v sobě ztělesňuje pocit nutnosti vzepřít se proti útlaku silných. ¹⁰⁰

Třetí knihou je slavná *Klapzubova jedenáctka* Eduarda Basse. Všechna jeho díla mají jednu společnou věc - je to víra v českého člověka, v jeho důvtip, v jeho nadání k práci a pro tělesnou obratnost. Tohle všechno bylo vtěleno nejen do *Cirkusu Humberto*, překládaného do mnoha světových jazyků, nejen do jeho *Lidí z maringotek*, ale je to obsaženo i v *Klapzubově jedenáctce*.

Dále Lustig uvádí knihy poněkud vážnější, jejichž četba je „*trvalým varováním před nedávnými dobami nejtemnějšího temna.*”¹⁰¹ Jako první je to kniha Jana Otčenáška *Romeo, Julie a tma*. Dle Lustiga by nemělo být mladého člověka, který toto dílo nečetl. Je to nádherný příběh o mladém českém chlapci, který najde dívku, jejímž jediným zločinem je to, že se narodila z židovské maminky. Chlapec ji ukrývá před nacistickými hrdlořezy. Miluje ji a ona miluje jeho. „*Možná, že se někomu zdá tento příběh krutý. Ale je v něm celá ta doba, na kterou nemůžeme zapomenout.*”¹⁰²

Druhá taková je sbírka povídek spisovatele Milana Jariše *Oni přijdou*. Jak píše Lustig, Jariš je umělec z rodu drsných lidí, kteří ukazují tento svět takový, jaký je, bez příkras, s jeho křivdami, s jeho bezprávím. Tato sbírka povídek se rodila v dobách, kdy Jariš ještě nebyl proslulý a nakladatelští pracovníci jej odháněli s „*onou snobskou nadřazeností, která uznává jen uznané, a která není s to rozpoznat skutečný talent.*”¹⁰³ Proto nejlepším soudem, dle Lustiga, je již třetí vydání těchto povídek z prostředí koncentračního tábora a jejich obliba u čtenářů. Protože čtenáři je lhostejné, je-li kniha psaná z toho nebo onoho prostředí, jen je-li v ní skutečný život.

V závěru Lustig píše, že v nakladatelství Československý spisovatel vyšla tohoto roku (1959) celá řada dalších knih. Zmiňuje například *Plamen a vítr* Karla Nového nebo *Drdovy České pohádky*. „*Rozhodně bohatá úroda pro toho, kdo opravdu touží číst.*”¹⁰⁴

V tomtéž roce vychází další článek s názvem *Semafor není legrace?*. Jedná se o Lustigovu reportáž o hrách divadla Semafor. V závěru se zmiňuje o besedě se členy divadla Semafor v redakci Mladého světa.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ LUSTIG, A. *Knihy, na které mládež čeká*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 49 (7. 12.), s. 12. ISSN 0462-9728.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Semafor není legrace?

Hned v úvodu článku Lustig připomíná význam názvu Semafor neboli Sedm malých forem - komedie hudební i textová, poezie, hudba, loutky, film, výtvarnictví a tanec. V sídle Semaforu se nacházel tzv. Paravan, jehož autory byli Jiří R. Pick a Milan Schulz. „*Paravan je literární kabaret, kde si nikdo nedělá z mladých lidí legraci, ale nutí je k tomu, aby si dělali legraci sami ze sebe, je-li k tomu důvod. Nic se tu nedává zadarmo, je třeba umět myslet, aby měl člověk právo na smích.*”¹⁰⁵

Jen pro připomenutí - Paravan bylo pražské divadlo malých forem, kterého vzniklo z podnětu již zmíněných autorů. Je možné jej charakterizovat jako literární kabaret kombinovaný s dobovou divadelní revue s důrazem na satiru, parodii, persifláž, recesistický až absurdní humor, který velmi často komentoval aktuální společenské dění.

Dále Lustig zmiňuje první hru divadla Semafor *Člověk z půdy*, jejímž autorem byl Jiří Suchý. „*To už je dokonce hra, anebo lépe hudební komedie, anebo snad ještě přesněji hra s písněmi a s tanci. Rozhodně však něco, kde je mladému divákovi dobře.*”¹⁰⁶ Hlavní postavou je tam spisovatel Antonín Sommer, který žije na osamělé půdě mezi romantickým haraburdím. Žije tu dlouho, odtržen od hluku a svodů světa. Jednou je ale náhle vyrušen mileneckým párem. „*Co udělá? Zatouží po tom, uvést tyto dva mladé do svého budoucího románu. Ale skončí to daleko jinak, než jak si představoval: mladí lidé v jeho románu se vzbouří. Nechtějí si počínat podle libovůle podivína, chtějí opravdu žít svůj mladý život zdravě, přirozeně, se vším, co přináší.*”¹⁰⁷

Jiří Suchý a Jiří Šlitr zcela nedvojsmyslně odmítají v životě to, co se nám nelíbí - samolibost, sobectví, nadutost, pozérství. První polovina komedie má rychlejší spád, po první přestávce ledacos škobrtá, jak píše Lustig. Podle něj je tato komedie jakási duševní lázeň, očištná sprcha. Po jejím zhlédnutí se člověk zvedne ze židle něčím bohatší, protože se dvě hodiny smál a dobře poměl. Dále dodává, že Miloš Kopecký a Miroslav Horníček v roli spisovatele Sommera převyšují ostatní o dvě či tři herecké třídy. „*Vždyť právě Kopecký a Horníček zvedají představení svými brilantními výstupy do oné výše, která nás přiměje k tomu velkomyslně přivřít oči nad tím, co je ještě nehotové a nezralé.*”¹⁰⁸

V druhé půli článku vypráví o besedě konané v redakci Mladého světa, na kterou pozvali všech třicet členů divadla Semafor. Besedu uspořádali proto, aby se dověděli

¹⁰⁵ LUSTIG, A. *Semafor není legrace?* Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 12. ISSN 0462-9728.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

o tom, co se v Semaforu chystá. Lustig přímo cituje záznam besedy. Hned v úvodu se redaktor tázal, co "semaforisti" chtějí, jak si to představují, a vůbec. Dramaturg Milan Schulz odpověděl: „*Co chceme? V kostce asi tohle: vytvořit, udržet pohromadě a rozvíjet kolektiv mladých lidí se sklonem a nadáním k umění.*”¹⁰⁹ Poté dodal, že to ovšem musejí být lidé, kteří chtějí svým uměleckým programem přispět k uskutečňování programu socialistické kulturní revoluce. Textař Jiří Suchý dodal, že toho mají naplánováno hodně, ale jde to dost pomalu. Ale od té doby, co mají scénu, tak už je to lepší.

Další redaktorovou otázkou bylo: „*Je to těžké, když někoho napadne v Čechách otevřít si takové divadélko, jako vy, aby ho opravdu otevřel?*”¹¹⁰ Ředitel Jiří Vrba odpověděl, že pokud mají program, alespoň tak vyhraněný, jako oni, tak to jde a nikdo nikomu nebrání. Vyjádřil se k tomu také vedoucí filmové sekce Semaforu Jaromil Jireš. Uvedl, že chtějí uplatnit tři způsoby ve filmu: filmové večery, ve kterých spojí film s poezií a hudbou v souvislé pásmo. Dále chtějí udělat večery předválečné filmové avantgardy doplněné verši. A potom večery divadelně filmové. Pak by si také chtěli některé filmy sami vyrobit.

V závěru Lustig uvádí, že čas na rozhovor ještě měli, ale že na jednu stránku Mladého světa bylo materiálu až dost. Poté cituje redaktorova slova: „*Abyste nám tam také vešly fotografie. (Všichni ukázněně mlčí.)*”¹¹¹ Tímto redaktor ukončil besedu a jménem Mladého světa popřál semaforistům, aby opravdu pomáhali svou činností ve výchově lidí v duchu socialismu.

V článku se opravdu nachází několik obrázků. Za prvé je to již zmíněná fotografie, na které je několik členů besedy v čele s Jiřím Suchým. Pod fotografií je napsáno: „*Pozornost budil i odváděl na besedě Jiří Suchý, když se pokusil některé diskusní příspěvky ztvárnit výtvarně. Žel, žádný z jeho výtvorů se nám nezachoval...*”¹¹² Dále je tam vyobrazen portrét Jiřího Šlitra. Další ilustrací jsou noty k písni *Můj manžel hodně cestoval*, jejímiž autory jsou J. R. Pick a Milan Schulz. Kromě not jsou tam také čtyři sloky písně. A poslední obrázek představuje muže ležícího na "parodivanu". Parodivan je také název knihy J. R. Picka.

¹⁰⁹ LUSTIG, A. *Semafor není legrace?* Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 12. ISSN 0462-9728.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 13.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

Další Lustigův článek se opět věnuje knížkám, tentokrát knížkám pro mládež vydaných nakladatelstvím Naše vojsko.

Do čtveřice o knihách pro mládež

„Už po čtvrté vytahujeme kopí proti snobskému názoru, že mládež nemá co číst. Už po čtvrté se bijeme za knihy, které vyvrací tento falešný názor.“¹¹³ Těmito slovy začíná Lustig mluvit o knížkách, které, podle jeho názoru, patří k tomu nejlepšímu, co má světová literatura k dispozici.

Za zmínku stojí nové vydání *Dobrého vojáka Švejka* od Jaroslava Haška. Dále třeba povídky W. Żukrowského *Ariadniny noci*, které v zajímavých příbězích ukazují předválečné, válečné i poválečné Polsko. Jsou zde příběhy z války, o lidské statečnosti zbabělosti, fantastické povídky z nové doby a citově laděné příběhy jako právě povídka *Ariadniny noci*.

Jako další uvádí dílo *Kronika klubu Pickwicků* od Charlese Dickense. Dle jeho názoru je to skvělé satirické dílo, obnažující slabiny anglické společnosti.

Za vrchol této edice považuje Lustig sebrané povídky a novely od největšího německého spisovatele Thomase Manna ve dvou svazcích. Jsou skromně nazvány *Novely a povídky* a obsahují to, co před svou smrtí Mann sám do své povídkové sbírky zařadil. Je tam například příběh *Malého pana Friedemanna*. Jan Friedemann byl hrbáč s krásnou hlavou, zmrzačený vinou své opilé chůvy. Dále zmiňuje povídku *Šatník*, v níž spisovatel řeší vztah mezi nemocí a krásou, mezi umíráním a snem. „Budete číst tento fantastický příběh o tom, jak se nemocnému muži v jeho šatníku zjevuje krásná nahá žena, na niž nesmí sáhnout, aby neodešla.“¹¹⁴

Dále uvádí edici *Svět*, která přináší v nákladnějším vybavení práce světových klasiků. Mimo jiné zde vyšel svazek prací Ivana Olbrachta, dle Lustiga, jednoho z největších českých autorů. Jsou to práce: *Nikola Šuhaj loupežník*, *Golet v údolí*, a reportáž *Hory a staletí*. „Těmito díly nám odevzdal to nejucelenější a nejsměrodatnější, co bylo v naší literatuře vůbec kdy řečeno o včerejší Zakarpatské Ukrajině.“¹¹⁵ *Nikola Šuhaj* je baladický příběh o zakarpatském zbojníkovi, který bohatým bral a chudým dával. V *Goletu v údolí* se rozvíjí mistrovský obraz židovského světa, svázaného tradicemi. *Hory a staletí* jsou vzorem skvělé reportážní črty.

¹¹³ LUSTIG, A. *Do čtveřice o knihách pro mládež*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 13. ISSN 0462-9728.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

V předposlední řadě Lustig uvádí práci *Lazaretní vlak* Adolfa Branalda a *Španělskou arénu* Otakara Černocho. Ze zahraničních děl jmenoval například *Tichý Američan* Grahama Greena. „*Tato kniha o zprvu neúčastném anglickém reportéru Fowlerovi ve vietnamské válce nastoupila cestu světem.*”¹¹⁶ Byla přeložena do téměř všech jazyků.

Poslední knížkou je *Psí život* Ludvíka Aškenazyho. Je to pět povídek o zvířatech, postižených fašismem a válkou. „*Čteme příběhy o zvířatech a myslíme na lidi. Jako v přímém a přece velice komorním odrazu, tak aby pracovala naše fantazie, rozvíjí se tu povídky o koníkovi Jelimánku, který byl zmrzačen válkou, o psu, kterého vycvičili ve vraha lidí v nacistickém koncentráku, o kuřátku, které symbolizuje zkázu Lidic.*”¹¹⁷ Dle Lustigova názoru se Aškenazymu knížka povedla, protože je na dobré cestě, neboť bojuje za lidskost, proti nelidskosti.

V následujícím krátkém článku ještě z roku 1959 Lustig hovoří o knize *Legenda o řece*, jejímž autorem je sovětský spisovatel Anatolij Vasiljevič Kuzněcov.

Legenda o řece

Práce má sotva 180 stránek a jak Lustig píše - není příliš vynalézavá formou, jelikož je psána jako deníkový záznam. Jde tu o chlapce, který odjede z Moskvy na Sibiř na stavbu přehrady. *Legenda o řece* vzbudila pozornost miliónů čtenářů v Sovětském svazu a na celém světě. Lustig vysvětluje, že pozornost vzbudila proto, že se autorovi podařilo ukázat, že komunismus a jeho výstavba je zázrak, uskutečňovaný prostýma rukama. Protože autor vložil do stránek celé své srdce, a s ním pravdu o tomto životě. Hrdinou příběhu je mladý chlapec Tolka, který odjel z rodného města trochu rozčarován, že ho nevzali na vysokou školu. Ale v obrovském kolektivu prostých stavebních dělníků našel víru v sebe a v novou lidskou společnost.

Kuzněcov prožil hořké válečné mládí. Za okupace Kyjeva stěží unikl deportaci do říše. Po okupaci se živil různě. Jak píše Lustig, ve dne pracoval a večer doháněl zameškané školní vzdělání. O tom, co prožil, chtěl napsat větší reportáž, ale síla prožitku si vynutila tvar románu.

¹¹⁶ LUSTIG, A. *Do čtveřice o knihách pro mládež*. Mladý svět. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 13. ISSN 0462-9728.

¹¹⁷ Tamtéž.

V roce 1963 vyšel článek Arnošta Lustiga s názvem *Příšerné vzpomínky nosorožce*. Jedná se o fejeton Mladému světu do jubilejního pátého ročníku.

Příšerné vzpomínky nosorožce

Lustig vzpomíná, jak byl roku 1959 prvním jmenovaným redaktorem hned po šéfredaktorovi, „*v době přímo prvohorní, kdy ještě nepadaly ani žaloby, hrozící soudem od autorů uražených a ponížených, ani jiné odměny a uznání. Nebyly ani psací stroje, ani papír, gumy na mazání, inkoust, ani dveře, jimiž se vchází a odchází.*”¹¹⁸

Píše, že šéfredaktor sháněl lidi, o nichž se bláhově domníval, že budou jakž takž vhodní psát tak, aby to alespoň část čtenářů byla s to přečíst. „*Byl to zkrátka krásný čas, kdy pánem jeho představ nebyla skutečnost, ale iluze, a patrně proto si vybral do funkce reportéra a kulturního redaktora moji maličkost.*”¹¹⁹ Lustig vzpomíná, že tehdy redaktor ale nevěděl, že tam, kde by Lustig měl být redaktor, bude spíš kulturní, a naopak.

Dále píše, že redakce Mladého světa byla v době, kdy jej tam trpěli, nejlepší kolektiv, jaký poznal. „*Neprojevilo se to jen tím, že mi dali k narozeninám vepřovou kýtu, krabici macesů a jantarový kříž s Ježíšem Kristem, abych si uvědomil koexistenci všech věcí mezi nebem a zemí.*”¹²⁰

Lustig tam prožil krásné roky. Vzpomíná, jak se jednou ztratily opisy dvou článků a autor jej chtěl žalovat u trestního soudu. Šéfredaktor ho s tím dlouho trápil, až se Lustig rozhodl napsat oba články znovu a sám a poslat honorář autorovi. „*Ale tu jsem přišel na to, že je tento autor otiskl už jednou v jiném listě a zažil jsem jeden z těch mála slastných okamžiků, kdy se redaktor nemusí omlouvat.*”¹²¹

Příznává, že být redaktorem Mladého světa pro něj znamenalo opravdu hodně. Jako reportér Mladého světa mohl létat helikoptérou nad bavorsko-českou hranicí, mluvit s lékařem, který léčil Vladimíra Iljiče Lenina, dovědět se o tom, jak žije Lion Feuchtwanger v zámku na skále nad Atlantským oceánem se schody do moře. Byli s redakcí také na vídeňském festivalu mládeže, kde si vyřizovali účty s fašisty.

„*Byli jsme téměř první, kdo bral vážně divadlo Semafor a cítil, co znamenalo pro mládež, pozvali jsme si do redakce Suchého, Šlitra a otiskovali jsme jejich písničky.*”¹²²

¹¹⁸ LUSTIG, A. *Příšerné vzpomínky nosorožce: fejeton Mladému světu do jubilejního pátého ročníku*. Mladý svět. 1963, roč. 5, č. 1 (4. 1.), s. 7. ISSN 0462-9728.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

Na závěr fejetonu Lustig napsal:

„Směr redakční lodičky byl, je a bude komunismus, společnost čistých lidských vztahů, bez bídy i bez pokrytectví, to všechno má u mladých lidí naději, to mohou přece ze všech nejlépe pochopit a přijmout lidé ničím nezatížení. Pro to stojí za to se plavit i v bouřlivých vodách.”¹²³

2.3.5 LITERÁRNÍ NOVINY, 1952-67

Týdeník Literární noviny vznikl po reorganizaci kulturního tisku na počátku 50. let. Vycházel pod vedením šéfredaktorů Františka Branislava, Jana Pilaře, Josefa Rybáka a zastupujícího šéfredaktora Jiřího Šotoly.

Ve vývoji Literárních novin se odrážely proměny celkové kulturně politické atmosféry v 50. a 60. letech. Prvním dvěma ročníkům dominovaly kultovní oslavy komunistických vůdců a literátů (čísla k úmrtí Stalina a Gottwalda nebo ke smrti Ivana Olbrachta). V týdeníku byly také hojně publikovány zprávy o činnosti Svazu československých spisovatelů. Próza a poezie otiskovaná v prvních ročnících měla často výrazné politické a agitačně budovatelské zaměření. Prózy a reportáže uveřejňovali například Ludvík Aškenazy, Jan Drda, Norbert Frýd nebo Jarmila Glazarová. Básněmi přispívali Josef Kainar, Milan Kundera nebo Oldřich Mikulášek.

Velmi preferovaným žánrem v Literárních novinách byly jubilejní medailony domácích i cizích literátů, které někdy psali i sami spisovatelé. Psali se zde také články o divadle a filmu, např. E. F. Burian. Nechyběly články, které se věnovaly výtvarnému umění, architektuře, hudbě, ale také třeba jazykové kultuře (František Trávníček).

V druhé polovině 50. a na počátku 60. let se stali častějšími přispěvateli prozaici Arnošt Lustig, Hermína Franková nebo Alexandr Kliment. Mezi básníky to byli např. Miroslav Červenka, Josef Hiršal či Miroslav Holub. V listu vycházely také reportáže a aktuální společenská publicistika.

¹²³ LUSTIG, A. *Příšerné vzpomínky nosorožce: fejeton Mladému světu do jubilejního pátého ročníku*. Mladý svět. 1963, roč. 5, č. 1 (4. 1.), s. 7. ISSN 0462-9728.

V roce 1961 otiskl týdeník článek *Přátelé a nepřátelé*, ve kterém Lustig vzpomíná na jistého člověka, jehož potkal v berlínském hotelu Adria.

Přátelé a nepřátelé

Vypráví, že daný pán ještě nikdy nepoužil slova Polsko. Znal jen horní Slezsko. A proto nechápal, že vyhnání Němců z území horního Slezska bylo spravedlivé. Lustig nemohl zapomenout na rozhovor s ním, neboť dotyčný tvrdil, že dnes se více povídá, než pamatuje. Narážel samozřejmě na Osvětim či povstání a potlačení varšavského ghetta. Prý nemá povinnost těmto věcem věřit, když je nezažil. Stejně tak nemá nikdo právo mu takové zprávy předkládat.

*„Zeptal jsem se ho, zdali on, jako voják wehrmachtu, neviděl nebo neslyšel nikdy za svého pobytu v onom horním Slezsku, že Poláci byli spolu s židy a Rusy posledními na žebříčku méněcenných ras, určených k vyhlazení.“*¹²⁴ Na tuto Lustigovu otázku přišla odpověď, že dotyčný nic neví, nic nezná a při ničem zlém nebyl. Lustig nedokázal pochopit, jak mohl být ten člověk tak zatrpklý. Dotyčný, jistý Štefan Filip, jen pořád naříkal, že snad bůh dá, a v horním Slezsku zase budou mít místo ti, kteří se tam narodili a žili, ale pro svoji německou národnost byli vyhnáni. A poslední tečkou pro Lustiga bylo, když se jej Štefan udiveně zeptal, jaký má vlastně důvod člověk z Čech se zastávat mužů, kteří dnes uchvátili horní Slezsko.

Jak Lustig napsal, nešlo o tohoto muže. Ale o to, že jeho názory jsou vlastně myšlenky mocných lidí západního Německa, kteří si přisvojili božské právo na končiny horního Slezska. Ještě dodal, že právě tento muž z hotelu Adria, německý stařec nepoučený dějinami, by měl být důvodem k ostražitosti našeho národa.

Téhož roku byla v Literárních novinách otisknuta anketa *Umělci kritizují kritiku* k chystané třídní konferenci o kritice. Kromě Arnošta Lustiga přispěli také Norbert Frýd, Jiří Šotola nebo Karel Šiktanc.

¹²⁴ LUSTIG, A. *Přátelé a nepřátelé*. Literární noviny. 1961, roč. 10, č. 38 (23. 9.), s. 1. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/10.1961/38/1.png> [cit. 2016-06-20]

Kritika nezabíjí

V rámci této ankety Lustig vyjádřil názor, že kritika může spisovatelům jen pomoci. Pokud bude kritika špatná, tak si autor řekne, že se kritik v něčem mýlí, ale v něčem jiném zase ne. Podle Lustiga kritika udržuje jakousi náročnost autora k sobě. Zabraňuje mu, aby nepropadl určitému sebeuspokojení, aby po dobré knížce nepsal knížku špatnou.

Lustig je názoru, že to s kritikou není až tak tragické. Že je doba kolektivismu, proto by kritiků měla být široká fronta, aby si rozdělili úseky své práce. „*Prostě když kritik udržuje autora v bdělosti, pěstuje v něm náročnost, ukazuje mu, kdo je jeho strop, už tím dělá svým způsobem něco dobrého.*”¹²⁵

V roce 1962 byla v Literárních novinách otisknuta Lustigova reportáž *Mezi Cojimarou a San Franciskem*, kterou autor spojil se jménem Ernesta Hemingwaye a jeho pobytem na Kubě.

Mezi Cojimarou a San Franciskem

V úvodu Lustig začíná tím, co je vlastně Cojimara. Je to malá vesnička sotva hodinu cesty od nejluxusnějšího hotelu Habana Libre, nacházejícího se ve středu hlavního města Kuby. Vesničku uvádí do souvislosti s Ernestem Hemingwayem, neboť odtud vyjížděl od čtyřicátého roku s rybáři, jež mu sloužili za vzor hrdiny ke knize *Stařec a moře*. Hemingway tuto vesnici vepsal do světových dějin „*výrazněji než Kryštof Kolumbus jinou vesnici na jih od Cojimary, kde údajně objevil v roce 1492 Ameriku.*”¹²⁶

V dalším odstavci popisuje život v této vesničce. Zmiňuje, že člověk nemusí v této vesnici být třináct let, aby pochopil, že živobytí se tu dobývá těžko. Ačkoliv moře poskytuje nesmírné množství želv a dalších jedlých živočichů, není to lehké a ani zadarmo. Že jsou tu jen obyčejní lidé, rybáři a kuchaři, s nimiž Hemingway tak rád mluvil, když sem přijel na lov.

¹²⁵ LUSTIG, A. *Kritika nezabíjí*. Literární noviny. 1961, roč. 10, č. 7 (18. 2.), s. 3. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/10.1961/7/3.png> [cit. 2016-06-20]

¹²⁶ LUSTIG, A. *Mezi Cojimarou a San Franciskem*. Literární noviny. 1962, roč. 11, č. 37, s. 7. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/11.1962/37/7.png> [cit. 2016-06-20]

Hodinu cesty od vesničky je vesnice San Francisco, kde stojí od roku 1940 bílá, trochu oprýskaná vila - Hemingwayův kubánský dům. Tady, ve Svatém Františku na Kubě u Havany, žil Ernest Hemingway v dobrovolném vyhnanství. Jak píše Lustig, nedokázal žít ve Spojených státech, tak jako to nedokázali i jiní dobří Američané, kteří měli svou zemi rádi a ošklivili si fašismus. Velmi poutavě také popisuje okolí Hemingwayova domova - velkou zahradu s barevnými květy, mnoho rostlin s pastelovými barvami nebo vysoké palmy. „*Nechceš věřit, že toto je cesta, po které dvaadvacet let chodil spisovatel, jenž miloval člověka tak jako málokdo z nadaných lidí tohoto světa.*”¹²⁷ Ani jeho dům není ledajaký. Lustig jeho popis prokládá kontrasty: „*Není to malý dům, ale není to ani velký dům; není v něm přespříliš bohatství ani příliš skromnosti.*”¹²⁸ Popisuje jej velmi detailně, používá mnoho již zmíněných kontrastů, také přirovnání. Poté se dostává k jednotlivým pokojům a druhům nábytku. „*Je to tu tiché, prázdné. Velký přijímací pokoj, salón a ložnice a pracovna, plná knih a drobností, které Hemingwaye provázely celý život.*”¹²⁹

Po celkem rozsáhlém popisu vnitřních prostorů se Lustig věnuje vnějšímu okolí spisovatelova domu. Zmiňuje například hranatou dvoupatrovou věž stojící vedle domu, k níž vedou šedé točité železné schody. V nejvyšším patře této věže je jakási hvězdárna. Dále píše, že v této věži je místnost, která by mohla být ideálem rybářů - rybářské náčiní, háčky, udice, pruty, vlasce a plechovky. „*Člověk, který si schovával tyto věci, musel mít opravdu rád život a všechno, co ho životem provázelo a co mělo dar mu to připomínat.*”¹³⁰

V neposlední řadě se dozvídáme, že za všemi stoly, které jsou v tomto domě a ve zmíněné věži, Ernest Hemingway sedával nebo četl. Ale nejčastěji psal ve své ložnici, na dřevěném pultě, zapuštěném do zdi. Na konci každého dne spočítal, co napsal. Tím Lustig navazuje na významný pokoj tohoto domu, a to spisovatelovu knihovnu. „*Knihy a knihy a knihy. Ale není jich ani setina ze všech, co mu kde a kdy vyšly, některé jsou staré, jiné nové, brožované i vázané, ale možná že se nám to tak zdálo, že ze všech nejkrásnější je Komu zvoní hrana.*”¹³¹

V závěru reportáže Lustig vzpomíná na Hemingwaye, který již nežije. Zemřel devatenáct dní před dvašedesátými narozeninami. Podle zprávy soudního znalce zemřel na střelnou ránu v hlavě. A protože Hemingway byl zkušený lovec, jeho smrt byla

¹²⁷ LUSTIG, A. *Mezi Cojimarou a San Franciscem*. Literární noviny. 1962, roč. 11, č. 37, s. 7. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/11.1962/37/7.png> [cit. 2016-06-20]

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

pokládána za sebevraždu. „*Ten, kdo dokázal stisknout oba kohoutky lovecké pušky najednou, nemohl chtít nic jiného než to, co se stalo.*”¹³²

V roce 1963 otiskly Literární noviny příspěvky několika umělců, kteří se věnovali problémům současné prózy. Kromě Arnošta Lustiga byli mezi nimi např. Jarmila Glazarová, Milan Kundera či Milan Jungmann.

O potřebě lidské důstojnosti

Lustig píše, že pro každého člověka, který píše, je nejdůležitější pozitivní program. A to jak ve vnitřním světě autora, tak i v tom, co napíše a odevzdá k vytištění. Podle něj nezáleží na tom, jakou formou autor dílo vylicí. Ani na tom, které momenty si vybere a které konflikty vyzdvihuje a které naopak potlačuje. Důležité je, aby v jeho příběhu byla zachována lidskost. Aby si čtenář po odložení knihy v duchu řekl, že je přece jenom velké být člověkem.

Lustig dodává, že právě tuto otázku lidskosti museli lidé v posledních letech pochopit dokonce ještě hlouběji než v letech války. Ale ne proto, že by síla nelidskosti byla větší než za války, ale proto, že respekt pro člověka nebyl v naší literární práci dost hluboký.

*„Hlouběji jsme to museli pochopit proto, že socialismus je ve výchozím bodu z hlediska jeho humánní náplně právě proto socialismem, a toto pochopení významu každého jednotlivce v celé společnosti je nezbytnou součástí našeho chápání, myšlení a vidění. O této potřebě lidské důstojnosti v literatuře jsem chtěl říci pár slov. Protože si myslím, že teprve přítomností této potřeby proniknutá knížka je opravdu dobrá.”*¹³³

¹³² Tamtéž.

¹³³ LUSTIG, A. *O potřebě lidské důstojnosti*. Literární noviny. 1963, roč. 12, č. 3, s. 1. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/12.1963/3/1.png> [cit. 2016-06-20]

Roku 1964 byl publikován článek s názvem *Dost knih o fašismu*, ve kterém Lustig hovořil o tématu války v literatuře.

Dost knih o fašismu?

Jak už naznačil název článku, Lustig se zabýval tím, zda je nebo není dost knih, které se zabývají tou největší tragédií, jaká kdy postihla lidstvo - německou okupací.

Dle Lustiga se v různých zemích světa rodí stále nové knihy, které se zabývají právě touto katastrofou. Stále přicházejí lidé, kteří tuto katastrofu osvětlují z nových rovin. Stejně tak i noví a noví lidé čtou tyto knihy. „*Když se zeptáte v nakladatelských domech v Praze, Londýně, Moskvě nebo Berlíně, zůstávají-li tyto knihy nečteny, dostává se vám uspokojivé odpovědi: ani jedna neleží. Všechny se dostávají ke svým čtenářům.*”¹³⁴ Lustig to odůvodnil tím, že je to možná reálný strach a zároveň reálná snaha poznat, co se vlastně tehdy stalo.

Lustig se zde opět dostává k tématu vyhlazování židovského lidu. A spojuje s ním také dvě jména - Adolf Hitler a Martin Bormann, jenž byl osobním tajemníkem A. Hitlera. Lustig si položil otázku, co by asi Bormann říkal na to, že lidé spisují stále nové a nové knihy osvětlující tuto katastrofu? Prvním argumentem by prý bylo, že už je takových knih dost. Druhým argumentem, že je otázka, zda to tak vůbec bylo. A naposled by argumentoval tím, že se nic takového nestalo. Že k žádnému vyhlazování lidu nedošlo. Že lidé neuvěří tomu, co neviděli.

Lustig nechal otázku otevřenou s tím, že žádná odpověď prý nebude vyčerpávající, neboť je ještě příliš brzy. Na závěr dodal: „*Není asi náhoda, že nejlepší spisovatelé tohoto pokolení si všímají námětů spojených s katastrofou okupace druhé světové války. Souvisí to s otázkou odpovědnosti, kterou cítí za to, co se stalo.*”¹³⁵

Další Lustigův článek, tentokrát z roku 1965, nese název *Vina a trest*. Je pojatý jako jeho vzpomínky vyvolané knihou *Frankfurtský proces: reportáž z procesu s dvaadvaceti osvětimskými zločinci*.

¹³⁴ LUSTIG, A. *Dost knih o fašismu?* Literární noviny. 1964, roč. 13, č. 11, s. 8. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/13.1964/11/8.png> [cit. 2016-06-20]

¹³⁵ Tamtéž.

Vina a trest

Knihu vydal Erich Kulka pod názvem Frankfurtský proces. Lustig píše, že ještě než ji otevřel, vzpomněl si na jednoho příslušníka SS, německé národnosti. Tento muž jej a další lidi "vagónoval" dvacátého osmého října 1944 na pověstné osvětimské rampě, s určením do továren ve starých říšských územích. Dále vypráví, jak se s tímto mužem dal do řeči ve vagónu, kde seděli vedle sebe. Ptal se Lustiga, kolik mu je let. Když mu odpověděl, on jen spokojeně kývnul. Byl o tři roky starší než Lustig. „*Pak si ten mládenec s černou umrlčí lebkou na čepici posunul štítek výše do týla a řekl, že dostane-li rozkaz vrátit se s vagóny zpět do tábora, spáchá sebevraždu.*”¹³⁶ Lustig tehdy nechápal, proč mu to mladík říká. Až po dvaceti letech mu došlo, že v Německu nebylo tehdy člověka, s kterým by o tom mohl mluvit. Na tohoto mladíka Lustig často myslel v uplynulých dvaceti letech, když se ohlížel za bavorskou hranici. Myslel na to, zda ten mladík spáchal sebevraždu, jak říkal. Zda se oženil a má děti, ženu, dceru a syna, nebo zda žije ještě jeho matka nebo některý ze sourozenců. A jestli žije, co si myslí za tichých nocí, kdy v člověku pracuje svědomí.

Lustig doufá, že se dostane ke slovu spravedlnost. Ale ne proto, aby všichni sadisté, kteří pálili lidi, dostali zasloužený trest, ale proto, že sám proces vznesl otázku, zda je možno promlčet zločin tak velký, že zničil jeden lid a chystal se vyhubit další.

Klade si také otázku, zda je možno každou vinu postihnout trestem. Jestli je vina jen idea nebo je vinen jen člověk, anebo obojí. Jestli lze vrátit Německu čest soudním procesem. Široká veřejnost má pocit, že takové procesy Německu jenom škodí. Frankfurtský proces je založen na myšlence, že nic nemůže omluvit vědomé a plánovité vyvraždění miliónů mužů, žen a dětí. V této souvislosti se otevírá otázka promlčení. Jak píše Lustig: „*Z etického hlediska je promlčení nesmysl. Je to všechno něco, co má své pokračování v životě.*”¹³⁷

V závěru dodává, že tuto knížku o frankfurtském procesu lze samozřejmě zavřít a odložit, ale ve skutečnosti je to nemožné. „*Skončím tím, co člověka napadlo, když ji začal číst. Snad jednou přinesou noviny obrázek někdejšího mládence, který to tehdy nemohl sdělit ani vlastní matce. Ale vždycky už zůstaneme v zajetí pocitu nenaplnění,*

¹³⁶ LUSTIG, A. *Vina a trest*. Literární noviny. 1965, roč. 14, č. 7, s. 4. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/14.1965/7/4.png> [cit. 2016-06-20]

¹³⁷ Tamtéž, s. 5. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/14.1965/7/5.png> [cit. 2016-06-20]

kdykoli nám budou chtít předkládat dvaadvacet zločinců z nižších složek jako viníky celého zločinu. Bez ohledu na nepochybnou čest soudu.”¹³⁸

V roce 1966 byl v Literárních novinách otisknut celkem rozsáhlý článek s názvem *Svět, do kterého jsme se narodili*. Lustig charakterizuje ten svět na základě svých vzpomínek a zkušeností.

Svět, do kterého jsme se narodili

Hned na začátku nás seznamuje s jeho příhodou z mládí. Bylo mu právě sedmnáct, když jeli v nákladním vagónu z polského městečka Osvětimi do německého zázemí. Ve vagónu jich jelo sedmdesát nebo osmdesát a hlídal je mladý voják, kterému nebylo snad ani dvacet. I přesto jakou měl hodnost, soucítit spíše s vězni. Oslovil Lustiga s tím, že jemu jedinému se může svěřit se svými pocity. Kdyby se svěřil někomu z rodiny, že musí denně přihlížet smrti nevinných lidí, nevěřili by mu. Stejně jako vězňům, tak i vojákovi se zdálo lepší zemřít než žít. Od té doby už voják nepromluvil. Ve vlaku byli otroci pro německé muniční továrny. Bylo tam hluboké ticho. Když nemluvil voják, nemohli mluvit ani vězni. „*Nikdy jsem se nedověděl o jeho dalším osudu. Nevím a nikdy nebudu vědět, zda se tenkrát vrátil do tábora a pomáhal plynovat a pálit ženy, starce a děti.*”¹³⁹ Lustig dodává, že někdy slyší v duchu jeho mlčení a trápí se tím, čím se trápil tehdy on.

Stejně jako rodina toho vojáka i hodně lidí v Německu si tehdy myslelo, že ledacos z toho, co se povídalo o krutosti německé armády a koncentračních táborů, byla hrozná legenda. Lustig se zamýšlí nad tím, zda je lepší mlčet nebo mluvit o tom, co se tehdy stalo. Že to byla doba, kdy bylo lepší zemřít než žít a kdy člověk přál smrt nejbližším lidem, aby nemusel přihlížet jejich ponižení. „*Ptám se sám sebe jak mlčet a jak mluvit, jak o tom psát.*”¹⁴⁰

Další jeho vzpomínka na všechny ty kruté události je zasazena do Sovětského svazu, kde se Lustig ocitl po válce. Bylo to konkrétně v přímořském městě Oděse.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ LUSTIG, A. *Svět, do kterého jsme se narodili*. Literární noviny. 1966, roč. 15, č. 19, s. 8. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/15.1966/19/8.png> [cit. 2016-06-20]

¹⁴⁰ Tamtéž.

Vzpomíná na železné klece v muzeu, do kterých vsazovali němečtí univerzitní profesori ruské muže, nahé a zády k sobě. Vojáci je v mrazu polévali studenou vodou, až se z nich začalo odlupovat maso. Když muži v kleci zahynuli, němečtí vojáci na ně připevnili nápis, že takhle skončí každý chycený ruský partyzán. Lustig zdůraznil, že lidé, kteří to dělali, byli chytří a vzdělaní. Ale i při této vzpomínce se sám sebe tázal, jak mlčet a jak psát.

Další událostí, která Lustiga donutila k přemýšlení, byla návštěva vietnamské přírodní pevnosti Dien Bien Phu. Vzpomíná na most, který vedl k pevnosti. Šli po něm vietnamští vojáci, řada za řadou, a dělové granáty je trhaly jako hadrové loutky. A i když hora mrtvých stále přibývala, francouzský generál nenařídil zastavit palbu. Naopak ještě volal na pomoc letadla. Lustig dodává, že mluvil s lidmi, kteří u toho tehdy byli. Ale nikdy nespočítá, kolik lidí tam tehdy padlo. „*To se stalo. Je možné o tom mlčet, nechat to propadnout zapomenutí, nebo o tom psát, je-li člověk posedlý dojmem, že se narodil proto, aby to napsal.*”¹⁴¹

Lustig vzpomínal také na svoji návštěvu kubánské provincie Oriente. Jeden člověk mu tam vyprávěl, proč by chtěl revoluci. Protože vojáci a důstojníci tam mohli znásilnit libovolně každou ženu, na kterou si ukázali, ať už byla svobodná nebo vdaná. A když je neposlechla, tak ji zastřelili. A nebyl žádný soud, který by je za to odsoudil. „*Je jistě mnoho případů, které se nikdy nedovíme. Ale kde je odpověď na otázku, zda o tom máme mlčet, nebo jak o tom mluvit, aby to nebyla jenom řeč, a jak to napsat, aby to nebyla jen slova jako jiná slova.*”¹⁴²

Lustig psal tento článek z japonského města Hirošima. Po atomové bombě tam zůstal trčet zbytek železobetonové konstrukce, a lidé v městě se přeli o to, zda by nebylo lepší ten zbytek odstranit. Lustig to zmínil proto, že i tady zahynula spousta lidí, kteří byli nevinní. A kdo přežil, měl by napsat o té hrůze. Jinak si to tajemství v sobě ponese jako něco nevysvětlitelného a nebude moct začít žít nový život.

V závěru článku Lustig píše, že aby mohli lidé žít, musí si na všechny otázky z minulosti najít odpovědi. Protože prožili nejvíce ponížení, zločinu, bolesti a strachu, ztratili zároveň i míru soudnosti, která dovoluje hloubku tohoto zločinu a ponížení odsoudit. To obrovské množství vražd, jehož byli lidé svědky, přerostlo v jedno velké tajemství. „*Někde je pro toto tajemství vysvětlení. Někde jsou kořeny zla. I náš postoj*

¹⁴¹ Tamtéž, s. 9. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/15.1966/19/9.png> [cit. 2016-06-20]

¹⁴² Tamtéž.

k tomuto zlu má někde svůj původ. Ale je zajisté možné, abychom přeměnili míru svého poznání v odpovídající míru činu. A činem je možné změnit tento svět, do kterého jsme se narodili, z horšího k lepšímu."¹⁴³ Lustig tím chtěl říci, že právě v tom všem, co lidé prožili, je začátek nové možnosti, která znamená život.

22. dubna 1967 vyšel v Literárních novinách článek *Ještě jednou o mrtvých, kteří žijí*, ve kterém Lustig odpovídal na některé dopisy, jež dostal. V článku se vrací k židovské tematice v jeho dílech.

Ještě jednou o mrtvých, kteří žijí

Hned v úvodu Lustig píše, že již deset let předtím, než napsal *Noc a naději* a *Démanty noci*, přemýšlel, jak sepsat všechny ty hrůzy, které prožil. Nevěděl, jak to napsat, aby to bylo pravdivé tím, jaké to opravdu bylo. Nikdy nepředpokládal, že by to svedl lépe než ostatní. Přiznal, že viděl mnoho knih na stejné téma daleko dřív, než se sám odvážil něco napsat. Ale pokládal to za jakési měřítko - že bude stát v soutěži s tím, čeho není zrovna málo. Lustig usiloval o to, aby k tomu, co už bylo napsáno, přinesl svůj osobní podíl. „*Vyvstávaly mi před očima příběhy, které se staly a kterých jsem byl svědkem a o kterých jsem slyšel a o kterých jsem se pak dvacet let po válce dočítal dál a dál, do podrobností, z nichž jímá člověka závrať.*"¹⁴⁴ Podle Lustiga - zprávy a knihy o tom, co se dělo v koncentračních táborech, se dostaly na vyšší rovinu. Myslel tím v porovnání s reportážemi a prvními romány.

Dále píše, že nic nedokáže zmenšit velikost té tragédie, která se stala. I kdyby oběti, ať už živé či mrtvé, svým vrahům odpustili. Na toto téma se objevuje neúměrně velký počet knih a autoři zdaleka nepocházejí jenom z řad obětí, které přežily, ani z generace, která to zažila. Člověk, který o tom píše, si stále musí připomínat ty hrůzy. Pro Lustiga bylo jediným východiskem napsat pravdu, jak ji viděl a cítil, a napsat ji v takových souvislostech, aby se nestala částečnou lží. Zároveň přiznal, že není snadné psát, co viděl

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ LUSTIG, A. *Ještě jednou o mrtvých, kteří žijí*. Literární noviny. 1967, roč. 16, č. 16, s. 1. ISSN 0459-5203 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/16.1967/16/1.png> [cit. 2016-06-20]

a prožil. Někdy to bylo dokonce zoufalé. Ale bez toho by byla každá práce už předem ztracena.

Lustig apeloval na to, že není možné o těchto věcech psát, aniž se na to bere zřetel. „*Koncentrační tábory opravdu existovaly - a třebaže čím dále, tím častěji budeme z Německa slyšet, že to není pravda, že si je židé a komunisté jen vymysleli, aby měli ve hře o kartu víc, pravda tu zůstane. Byly zřízeny proto, aby se v nich vraždili lidi, bez ohledu na vinu.*”¹⁴⁵ Navíc k tomu dodal, že se tam samozřejmě také děly věci, které neukazovaly jen na vraždu. Ale, jak Lustig napsal, nejde napsat bez souvislostí, že se v Osvětimi konaly také koncerty nebo že se tam někdy hrál fotbal. Protože potom by se zvedl protest některých vězňů, kteří by to pokládali za zkreslení situace. Zkrátka je třeba psát o všem, co se v koncentračních táborech dělo. Ať už se tam odhalila krásná nebo zruďná tvář člověka.

Na závěr Lustig uvedl, že v koncentračním táboře mohl být někdy člověk i veselý, zvláště když byl obklopen událostmi, jimž zcela ještě nemohl rozumět. Vzpomínal přitom na jednu určitou chvíli. Tehdy bylo prvního ledna roku čtyřicet pět, když šli polobosí ledovou silnicí uprostřed tábora a zpívali vstříc Novému roku. Roku největší naděje na konec války. Přestože několik chlapců dostalo pažbami do hlavy nebo do zad, stále zpívali. „*Protože někdy dá člověk prostě přednost pocitu svobody, která v něm žije, než aby předem odhadoval jakékoli následky.*”¹⁴⁶ Dále Lustig vzpomínal, jak chlapi dělali tajně večer na baráku kabaret a oni mohli sledovat divadlo o Hitlerovi. Také dodal, že někdy měl člověk radost jen proto, že byla modrá obloha nebo krásná noc, plná hvězd. „*Ze všech pocitů, které člověk zná, je ten úplně nejhezčí pocit naděje. Myslet si, že ještě mám proč žít a že to lepší přece jen ještě teprve přijde. Tahle naděje může zmizet, jenom když zmizí člověk.*”¹⁴⁷

2.3.6 KULTURNÍ TVORBA

Kulturní tvorba byl kulturně politický týdeník, který vycházel ve vydavatelství Ústředního výboru Komunistické strany Československa Rudé právo jako orgán Výboru socialistické kultury. Týdeník vznikl jako nástupce zrušených časopisů Kultura, Tvorba

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 6. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/16.1967/16/6.png> [cit. 2016-06-20]

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

a Predvoj. Obsahovým zaměřením a strukturou rubrik měla přitom nejbližší ke Kultuře. Z Tvorby převzala rubriku citátů ze zahraničního tisku. Blízko měla také ke Kulturní politice předúnorového období.

Literatuře stejně jako jiným druhům umění se dostávalo pozornosti jednak ve větších článcích, studiích, rozhovorech či záznamech diskusí. Týdeník měl pobočnou redakci v Bratislavě a uveřejňoval i řadu příspěvků slovenských autorů. Funkci hlavního redaktora vykonávali Miroslav Galuška, Ladislav Bublík, Jaroslav Hes a František J. Kolár.

Častými žánry Kulturní tvorby byly kulturně politické úvahy a stati o aktuálních kulturních otázkách, cestopisné črty a reportáže. Dále komentáře divadelního dění či recenze domácích filmů. Nechyběly také překlady ze zahraniční beletrie, zejména ruské. Z českých básníků přispívali např. Kamil Bednář, Vladimír Holan, Jaroslav Seifert nebo Karel Šiktanc. Z prozaiků přispívali mimo jiné Norbert Frýd, Arnošt Lustig, Bohumil Hrabal či Ota Pavel. List otiskoval také úryvky z pamětí politiků, různé historické dokumenty, svědectví a úvahy o minulosti a literaturu faktu.

Knihy utýraného svědomí

Takto zněl název recenze A. Lustiga o třech knížkách, které jej podle jeho slov připravily o několik nocí spánku. Byla to kniha Hanse Habeho *Tajné poslání*, Ericha Kulky *Soudcové, žalobci, obhájci* a kniha *Útěk z tábora smrti*.

Lustig ocenil, že Habe ve svém příběhu nezapře novináře se silným smyslem pro atmosféru a podrobnosti. Také píše, že Habeho kniha je ve skutečnosti historií mezinárodní konference zástupců třiceti dvou států, jak se udála v roce 1938 s cílem zachránit příval emigrantů z tehdejšího Německa a Rakouska. Zároveň je také osobní historií muže, kterého nacisté pověřili, aby jako zástupce židů nabídl světovým mocnostem výměnu půl miliónu německých a rakouských židů za cenu dvě stě padesát dolarů za jednoho člověka. Autor se této konference zúčastnil a, jak Lustig napsal: „*Pěťadvacet let v sobě nosil všechno, co tam zažil, jako břímě i závazek. Chtěl vylíčit stav světa v té době a zároveň vylíčit konflikt člověka, který se ocitl v zajetí dějin.*”¹⁴⁸ Také dodal, že ačkoliv mezinárodní právo zakazuje obchod s lidmi, v té době byl výkup oběti podle okolností jediným

¹⁴⁸ LUSTIG, A. *Knihy utýraného svědomí*. Kulturní tvorba. 1967, roč. 5, č. 10, s. 14. ISSN 0454-5966 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=KultT/5.1967/10/14.png> [cit. 2016-06-20]

východiskem a Němci ho dovedli využít, protože potřebovali k dovršení příprav na válku peníze.

Lustig se ještě rozepsal o stylu této knihy. Způsob podání byl totiž podobný způsobu, jakým napsal Erich Kulka svůj *Útěk z tábora smrti*. Ten ztvárnil příběh útěku židovského vězně v "esesácké" uniformě z Osvětimi. Lustig upozornil na to, že Habe nevolil literaturu faktů, ale pokusil se o beletrizaci příběhu. A to patrně ze stejného důvodu jako Erich Kulka, když beletrizoval svůj příběh. Stručně řečeno, chtěli poukázat na sadismus. Jejich knihy jsou kvalitním svědectvím v soudním i vyšším mravním smyslu.

V závěru Lustig napsal: „*Myslím, že člověk, který přečte jednu nebo dvě nebo všechny tyto knihy, už nebude moci nikdy spát tak, jako spal před tím. Ale jestliže s pocitem odpovědnosti znovu jejich četbu doporučuji, není to proto, aby měli jejich čtenáři navíc jen neklidné sny, ale aby byli lépe vyzbrojeni poznáním, co všechno se mohlo stát a co by se mohlo stát znovu.*”¹⁴⁹

2.3.7 RUDÉ PRÁVO

Deník *Rudé právo* byl založen roku 1920, když došlo k rozkolu mezi českými sociálními demokraty a komunisty. Noviny vycházely i během druhé světové války v ilegilitě. Po roce 1960 vycházelo *Rudé právo* také ve slovenské mutaci, a to vedle dalších slovenských komunistických novin *Pravda*.

Po sametové revoluci na podzim 1989 se část redakce odpoutala od KSČ a začala *Rudé právo* vydávat sama, později deník přejmenovala na *Právo*. V období 1948-1989 bylo *Rudé právo* deníkem s nejvyšším nákladem.

26. dubna 1966 zde vyšel článek *Pro koho píšu*, v němž Arnošt Lustig odpovídal na otázky z dopisů, ve kterých se ho lidé ptali, proč vlastně píše a pro koho.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 15. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=KultT/5.1967/10/15.png> [cit. 2016-06-20]

Pro koho píšu

Hned v úvodu Lustig píše, zda to není vlastně zbytečná otázka ptát se, pro koho píše. Že by to mělo být vidět už jen z toho, co doposud napsal a co ještě napíše. Zároveň přiznává, jak musí znít asi povýšeně přiznání, že míří ještě mnohem dál než doposud. Ale podle Lustiga každý člověk, který píše, dojde ve své práci k něčemu, co snad ani sám nečekal a v čem může i někdo jiný najít nějaký smysl. Ale pro každého spisovatele je nutné najít samotný základ psaní. A právě v dalších řádcích se Lustig pokouší vysvětlit své základy psaní.

V obecné škole četl jen mizernou literaturu, desetičkové sešity zvané rodokapsy. Žil v pražském předměstí, ale ovládal vzdálený místopis všech amerických rančů a kaňonů. Věděl, kde se loví nejlepší divocí koně, v kterém salónu střílí barman rychleji než nejzkušenější pistolníci. Znal osudy banditů, kteří stříleli na každého, aby si prostríleli cestu do černých skal. Ale nevěděl, v které ulici mu maminka koupí oběd, když byly nejhorší časy pro jejich rodinu. Z tramvají se stávaly dostavníky, z prodavačky v cukrárně nebo konzumu plavá rančerova Maud. Tím chtěl Lustig říci, že těmito příběhy žil naplno, protože v nich bylo skoro všechno, co k životu potřeboval. „*A nebyl to malicherný život. Byl to jediný dostupný sen o zajímavém, svobodném životě, kde člověk žije svůj život jako správnou hru.*”¹⁵⁰

Tehdy Lustig ještě nevěděl, že jej jednou posedne šílenství vytvářet z pralátky života a snu novou hmotu, zvanou literatura, občas odměněnou uznáním. „*Stále jsem tehdy hltal své potrhané sešity jako můj tatínek a jako moji kamarádi a jejich tatínkové. Prožívali jsme nad tištěnými slovy svůj únik, žili jsme tu svůj falešný život, svou malou nebo větší iluzi.*”¹⁵¹ Lustig píše, že člověk se nenarodil jen proto, aby z něj udělali otroka k běžícímu pásu v nějaké továrně nebo na nějakém poli. A právě iluze byla tím léčivým práškem, i když nikam nevedla. Tím vysvětluje, že odpověď na otázku, pro koho píšu, leží právě u této iluze.

Dále píše, že ta jednotvárnost jeho četby se jednou prolomila, když paní učitelka přinesla na vlastivědu knihu Srdce od italského spisovatele Edmondo de Amicis a četla jim nahlas. „*Byl to příběh o chlapci, který zlobil svou babičku, že marně přemýšlela o tom, kde se v něm vzalo tolik ničemnosti. Byla s ním večer sama doma, náhle přišli lupiči, a když*

¹⁵⁰ LUSTIG, A. *Pro koho píšu: odpověď na otázku*. Rudé právo. 1966, roč. 46, č. 114 (26. 4.), s. 3. ISSN 0032-6569 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1966/4/26/3.png> [cit. 2016-06-20]

¹⁵¹ Tamtéž.

usilovali o život stařeny, chlapec nastavil noži svoje tělo."¹⁵² A právě od té doby už nečetl své milované rodokapsy. Už tehdy si Lustig uvědomoval, že to nebyla jen iluze. Byl to sen, jaký lze žít v reálném světě, do něhož jsme se narodili. Došlo mu, že existují také knihy, kde je napsána pravda. A právě tohle jsou začátky cesty, po které se Lustig vydal jako člověk, který píše a který má odpovědět na otázku, pro koho vlastně píše. Nezapomněl také zmínit, že jej ovlivnilo prostředí, ve kterém vyrůstal a kde se ho dotkla první poznání, jaký je skutečný svět, do něhož jsme se narodili. Svět, kde chudí lidé jedli jen jednou denně a špatně, že se třáslí o možnost pracovat. Že jeho strýček, který to dotáhl až k inženýrskému diplomu, nikdy nedosáhl zařazení, které by jeho diplomu a znalostem odpovídalo. Lustig tomu říkal beztřídní společnost. A právě tu také zahrnul do odpovědi, pro koho píše.

Dle Lustigova názoru je svět utkán ze spleťtých látek, ale vždycky to začínalo hladem dělníků a končilo to jejich masakrem v ulicích nebo na bojištích. Stačilo prý jen měnit jména a dosazovat si podle svého. „*Byl to popsáný cizí život, ale byl mi tak blízký, že jsem si ho přivlastnil jako svou vlastní novou zkušenost.*“¹⁵³ Lustig měl dojem, že lidé, kteří psali tyto knihy, mu vlastně napsali osobní dopisy. Měl pocit, že to bylo napsáno přímo pro něj, neboť v tom byla i jeho vášeň, i jeho hněv. V dalších odstavcích zmiňuje, že by byl rád, kdyby alespoň jeden člověk měl z jeho knih takový dojem, jako měl tehdy on. Jediná kniha v životě člověka může znamenat tolik, kolik obsahuje slovo poznání. Člověk může přečíst nepřehledné množství knih, které se ho nemusí nijak dotknout. Ale stačí jediná, která se ho dotkne tak, že změní jeho duši. Lustig přiznává, že by to bylo velikášství, kdyby to chtěl tvrdit o tom, co píše on sám. Ale podle něj není třeba zapírat, co má sám rád.

Dále Lustig opět pokračuje ve vzpomínkách, které souvisí s odpovědí na otázku, pro koho píše. Vzpomíná na období války, kdy se mu do rukou dostala kniha *Zločin a trest*. Tehdy ještě neměl tušení, kdo to byl Dostojevský. Vlastně ani dost dobře nerozuměl tomu, co autor psal. Ale bylo tam něco temného a krutého v pravdivosti. A právě tehdy pochopil, že jsou na světě knihy, v kterých je jen pravda a že je to cenné a vyvažitelné jen jedinou hodnotou - pravdou. „*To byla cesta, kterou jsem došel k literatuře. Víc mi pak už přinesl jen život.*“¹⁵⁴ Lustig si přál napsat to nejlepší, to nejhorší, to nejdůležitější, co za války viděl. Ale ne proto, že se k tomu cítil povoláný. Jak přiznává, byli nadanější a povolanejší

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

lidé, jenže zemřeli. Byli také chytřejší a schopnější, a také zemřeli. A tak měl pocit, že jsou věci, které viděl jen on sám, a že je třeba poslední, kdo o nich může napsat.

Jak dále zmiňuje, někdy byl sám překvapen, že se mu psaní stalo smyslem života. Přál si dělat v životě něco zajímavého, aby v tom nebyla zničující jednotvárnost a nuda. Lustig začal psát jako novinář. Dle jeho slov to bylo asi nezbytné, aby mohl přejít k povídkám a novelám. „*Napsal jsem pár věcí, které možná nestály za moc, ale našel jsem to, bez čeho člověk umírá, nádhernou práci, která potřebuje celého člověka, sílu vytrvalost, odvahu riskovat.*”¹⁵⁵ Již od začátku psal věci, které opravdu prožil nebo které prožili ti nejbližší vedle něj. A vždycky ty věci psal tak, aby si je mohli přečíst i ti, o kterých to bylo. A jak sám přiznává, nejtěžší bylo napsat to tak, aby to, co člověk prožil nebo viděl, působilo i na čtenáře tak, jak si to prožili. To vyžaduje práci a určité zásady v této práci, kterým je třeba se učit rok nebo dva nebo pět nebo dvacet nebo i celý život. Tím se Lustig dostává k závěru celé odpovědi na otázku, pro koho píše. Píše pro ty, kteří stejně jako on hledají společnost bez tříd, společnost spravedlivých a neopakovatelných lidí. „*Píšu i pro někdejší čtenáře desetníkových sešitů s iluzemi, jak uniknout nesnesitelnému životu, kde hraje jen každý sám za sebe, bez ohledu proti komu. Píšu pro lidi, které mám rád.*”¹⁵⁶

2.3.8 OSTATNÍ

Lustig přispíval také do dalších periodik, například do *Lidové armády*, *Orientace* či do časopisu *Květy*.

LIDOVÁ ARMÁDA

Lidová armáda byl vojensko-politický čtrnáctideník hlavní politické správy Československé lidové armády.

¹⁵⁵ LUSTIG, A. *Pro koho píšu: odpověď na otázku*. Rudé právo. 1966, roč. 46, č. 114 (26. 4.), s. 3. ISSN 0032-6569 [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1966/4/26/3.png> [cit. 2016-06-20]

¹⁵⁶ Tamtéž.

V roce 1966 byl zde uveřejněn Lustigův článek s názvem *Hitlerův pomník*, v němž píše o posledních dnech druhé světové války a smrti Adolfa Hitlera.

Hitlerův pomník

„Kolikrát jsem četl, jak zašel ten, který měl strach, že ho Rusové budou vozit v železné kleci po všech okupovaných zemích a lidé na něj budou plivat.“¹⁵⁷

V úvodu Lustig píše, že už vyšly celé knihovny memoárů, které pilně sepisují vojáci a důstojníci. Hitler je v nich představován jako velikáš, který prohlásil na poslední chvíli, že německý národ zasluhuje jen cestu k zániku, neobstojí-li v boji o třetí říši. Mezi těmi, kteří vyšetřovali okolnosti Hitlerovy smrti, jsou i důstojníci, neuvádění jménem, kteří pracovali s Hitlerem v bunkru.

„Lze tu tedy stát, přimhouřit oči, nechat tu siluetu Braniborské brány, která vypadá v podvečer i za dne jako černý polozbořený německý řádový a rytířský hrad, a snažit se vidět a slyšet, co už nikdo neuvidí a neuslyší.“¹⁵⁸

Lustig zmiňuje několik důstojníků, kteří vzpomínali na Adolfa Hitlera. Uvádí například jméno důstojníka hlavního stanu Gerhardta Boldta, který se účastnil operativních porad u Hitlera. Ten vzpomínal na Hitlera takto: *„Jeho stisk ruky je ochablý a slabý. Oči mu svítí, z jeho pohledu jde až hrůza. Je nepřirozený. Obličej a váčky pod očima svědčí o naprostém vyčerpání. Pohybuje se jako stařec.“¹⁵⁹*

Z jiných vzpomínek se například dozvídáme, že Hitler měl podivný denní rozvrh. Většinou prospal celé dopoledne až do oběda. Operativní poradu začal až v šestnáct hodin.

V kapitole "Politika se mu zprotivila" Lustig píše, že Hitler ke konci své kariéry už neřval, zuřil tiše a mazlil se jen se svým psem Bondim. Lidé, kteří mu tiskli ruku a přáli k posledním narozeninám pevné zdraví, *„tiskli ochablou pravici vyřízeného člověka“¹⁶⁰*. Hitler jim řekl, že neodjede do Alpské pevnosti, že hodlá zůstat v Berlíně. Nato Lustig zmiňuje svědectví Igora Jegorova, který to popsal takto: *„Jeho okolí chápe toto rozhodnutí jako Hitlerův úmysl spáchat sebevraždu. Nazíří se svolává poslední operativní porada, které se kromě vojenského vedení účastní všichni hlavní nacističtí pohlaváři. Po zprávě*

¹⁵⁷ LUSTIG, A. *Hitlerův pomník*. Lidová armáda. 1966, roč. 16, č. 9, s. 61. ISSN 0323-1097.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 62.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 62.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 65.

*o vojenské situaci Hitler prohlašuje, že bude muset patrně spáchat sebevraždu.*¹⁶¹
V jiném svědectví, které Lustig cituje, stálo, že Hitler není schopen zabývat se obranou. Nemůže činit žádná rozhodnutí a jen naslouchá zprávám o situaci na frontě.

Následující kapitola má název *Divadlo před smrtí*. Lustig píše o tom, že Hitler přestal doufat v zázrak. Chystal se opustit svět a pořádá poslední divadelní představení - svatbu s Evou Braunovou. Další den se Hitler loučil s nejbližšími lidmi.

V další kapitole se Lustig zabýval Hitlerovou smrtí. Hned v úvodu stránky je vyobrazen náčrt Hitlerova bunkru, který obýval s manželkou. Lustig tam přímo popisuje, že Hitler a jeho žena spáchali sebevraždu v obývacích prostorách bunkru. Jejich těla byla spálena v mělké jámě u východu.

Následuje opět výčet svědectví o jeho smrti. O tom, že se Hitler se ženou otrávil jedem. Hitlerův osobní pobočník a jeho tělesná stráž Hünsche tvrdil, že Hitler byl v takovém tělesném i morálním stavu, že nebyl schopen se zastřelit z revolveru. Proto se se ženou otrávil. Ale aby bylo vyvoláno zdání, že se vrchní velitel zastřelil, a byla zachráněna čest důstojnického sboru nacistické armády, Hünsche jej střelil do úst. Obě mrtvoly byly zabaleny do koberce a pokrývky, vyneseny do zahrady říšského kancléřství a spáleny.

„Když byla Hitlerova a Evina mrtvola odevzdána ohni, v krytu se rozhostila úleva, ba všeobecná radost. Víno a koňak proudily řekou. Předkládaly se nejrůznější lahůdky z bohatých zásob. Každý doufal, že unikne z tohoto sklepení.“¹⁶²

ORIENTACE

Orientace byl literární a kulturní měsíčník, který vycházel v nakladatelství Československý spisovatel. Od svého vzniku se *Orientace* profilovala jako náročná uměnovědná revue kriticky reflektující problémy kultury s důrazem na autonomii uměleckého díla. Obnovovala přitom tradici meziválečného českého strukturalismu a avantgardy. Vedoucím redaktorem byl v prvních třech letech Milan Schulz, další ročníky redigoval Jaroslav Putík.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 65.

¹⁶² Tamtéž, s. 69.

V roce 1966 zde vyšel článek, ve kterém si Karel Ptáčník a Arnošt Lustig pokládali navzájem různé otázky.

Otázky si položili Karel Ptáčník a Arnošt Lustig

Na otázku „*Kdo jsi?*” Lustig odpovídá jednoduše: „*Jeden z mnoha.*”¹⁶³

„*Jaký jsi?*” Lustig odpovídá, že to vypadá jinak, když se podívá sám na sebe zevnitř a když vidí v zrcadle, jak to působí zvenku.

Dále odpovídal na otázku: „*Odkud ses tu vzal?*” Lustig mluví o tom, že jeho dávný předek z otcovy strany prodával koně a z matčiny strany byl králem nebo hlavním knězem slavného kmene. „*Ale to už je dva tisíce let pryč a tak to už skoro neplatí, ale zároveň to zase sakramentsky platí. Jeden básník říkal, že všichni jsme tak trochu židi. Ale já nevím, jestli to myslel vážně, nebo jestli jen tak zdvořile nadával.*”¹⁶⁴ Odpověď končí tím, že jeho hlavním určením ve smyslu adresy je jeho maminka, která jej porodila.

„*A co tě to napadlo psát?*” Lustig odpovídá, že člověka během mladých let ledacos napadne, co se pak z hlediska stáří jeví jako hřích. Ale dodává, že toho nelituje, i když bere v úvahu, že čtenáři a knihkupci mohou mít jiné stanovisko.

„*Proč jsi toho ještě nenechal?*” Píše, že za to může mezkovitá tvrdohlavost, které někteří říkají houževnatost. Psát je pro Lustiga jako pro lovce trefit nějakou úžasnou kořist, nebo alespoň jít po ní, mít naději, že ji dostane. „*Nebo jako někoho milovat. Jako někoho opravdu milovat.*”¹⁶⁵

„*Proč píšeš tak tenké knihy?*” Proto, aby je pak mohl dát dohromady a udělat ze tří jednu tlustou.

„*Co říkáš kritice?*” Lustig píše, že se rád v tomhle směru schovává za slavné. Zmiňuje, že má rád Voltaira, který napsal: „*Připomínají mi blechu v zadnici závodního koně, když běží na závodech. Blecha kouše a skáče a kuň běží k cíli.*”¹⁶⁶ Poté dodává, že se na kritiku dívá sportovně. Kritici mohou křivdit, ale může to být i užitečné, pokud to člověka podnítl k lepší práci. Pro Lustiga je nejlepším kritikem pár kamarádů a vlastní úsudek.

¹⁶³ LUSTIG, Arnošt a Karel PTÁČNÍK. *Otázky si položili Karel Ptáčník a Arnošt Lustig*. Orientace. 1966, roč. 1, č. 2, s. 62. ISSN 0424-4052.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 63.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 63.

Další otázkou bylo: „*Co tě inspiruje?*” Odpověděl, že na to neumí odpovědět podrobně. „*Je tu naděje, že člověk nemusí být vždycky bestie, že je možné žít hezky a že stojí za to být na světě a dělat něco, co má smysl.*”¹⁶⁷

„*Co bych si přál?*” Aby jeho knížky byly vždycky rozebrané a aby byly lepší zítra než včera.

„*Máš literární nepřátele?*” Odpověděl, že bez nepřátel je nuda. „*Aspoň má člověk proč brousit kudlu.*”¹⁶⁸

KVĚTY

Šlo o tzv. zábavník, který sloužil hlavně k organizování českého národního hnutí. Jeho hlavním cílem bylo tlumočit potřeby české společnosti, vzdělávat ji a sloužit k osvětě.

Prvním redaktorem byl Josef Kajetán Tyl, který zpočátku psal všechny příspěvky sám ve své ložnici v kasárnách. Revoluce roku 1848 jeho vydávání přerušila. V období Bachova absolutismu v polovině 60. let se k němu vrátila nová literární generace – Vítězslav Hálek, Jan Neruda. Od roku 1916 až do roku 1951 časopis nevycházel.

Od roku 1951 začalo týdeník Květy vydávat vydavatelství Rudé právo. V té době byl časopis především nástrojem komunistické propagandy. Byl důkladně cenzurován a přinášel informace a zajímavosti z celého tehdejšího socialistického tábora.

V roce 1956 zde vyšel Lustigův článek s názvem „*Světový meeting letadel v Curychu*”. Lustig v něm informoval o letecké výstavě.

Světový meeting letadel v Curychu

Nejprve píše o třech československých letounech, které odstartovaly ve Švýcarsku, prolétly bez radiového spojení bouří nad Alpami a přistály ve Vídni. „*Vystoupili tři štíhlí chlapci: Miloslav Příkryl, Vojtěch Šálek a Věnceslav Kadlčík.*”¹⁶⁹

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 64.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 64.

¹⁶⁹ LUSTIG, A. *Světový meeting letadel v Curychu*. Květy. 1956, roč. 6, č. 27, s. 9. ISSN 0023-5849.

Přehlídky se zúčastnilo deset zemí. Mezi nimi byl i Sovětský svaz, Spojené státy americké, Francie, Velká Británie, Švédsko a také Československo. Lustig cituje vedoucího skupiny, která reprezentovala Československo, že ačkoliv měli naši zástupci poměrně slabý motor a nikdo z diváků neočekával namáhavou sestavu v letu na zádech, všichni jim tleskali a mávali vstříc šátečky. „*Dobré znamení, Čechoslováci se jim líbili. Při rolování kolem letiště jsme cítili, že tento obdiv je upřímný. Lidé vstávali ze svých sedadel a mávali nám na pozdrav.*”¹⁷⁰

Poté hovoří o ostatních zemích. Vedle vojenských proudových strojů amerického, švýcarského, švédského a britského letectva byly předvedeny stroje dopravní a sportovní, vrtulníky a také větroně. Švédové předvedli na svých tryskových letounech značky Saabe celou řadu změn v sestavě. Britové startovali se svými nejmodernějšími tryskovými stíhačkami. Francouzové ukázali svůj dopravní tryskový letoun pro sedmdesát cestujících. Zvláštní pozornost upoutal vojenský holandský typ, předvedený jako prototyp proudovrtulového letounu. Američané zahájili svůj program předvedením helikoptéry H 19, kterou lze nasadit tam, kde pro záchranné pohotovostní práce není možno použít aut nebo letadel.

V závěru Lustig píše, že největší senzací dne byl sovětský letoun ruského konstruktéra Tupoleva. „*Lidé s údivem pozorovali tento elegantní kolos vzduchu. Byla to tak zvaná "minimálka", jak se říká v řeči letců: to jest let s nejmenší dosažitelnou rychlostí.*”¹⁷¹

Lustig ještě poznamenal, že letecká technika spěchá kupředu a všechny země se snaží navzájem předstihnout. Proto je v takové konkurenci cenný úspěch československých pilotů z olomouckého Svazarmu, jelikož ani jediný z nich není letcem z povolání.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

2.4 SHRNU TÍ

Ve stručné analýze bylo představeno 35 článků, které Arnošt Lustig publikoval ve Věstníku Židovské obce náboženské, Československém novináři, Mladé frontě, Mladém světě, Literárních novinách, Kulturní tvorbě a dalších periodikách.

Na počátku publicistické tvorby se věnoval tématu, které se později objevuje i v jeho prozaické tvorbě - židovství. Tomuto tématu a vůbec tématu války se věnoval i v dalších letech. Jistě přínosným článkem, jenž se týká tohoto tématu, může být ten, kde popisuje poslední dny Adolfa Hitlera před jeho smrtí. Za velmi zajímavé považuji jeho několik recenzí knih, které jej zaujaly. Lustig se v nich snažil nejen kriticky zhodnotit dané dílo, ale také přimět čtenáře si knihu přečíst a zamyslet se nad ní. A nejen nad ní, ale nad tehdejší dobou. Převážná část jeho recenzí ve mně zanechala jistou zvědavost, proto jsem se rozhodla si některé knihy přečíst. Jednou z nich je kniha *Tovje vdává dcery*, jejímž autorem je Šolom Alejchem. Její příběh ve mně zanechal rozporuplné pocity.

V několika člancích uveřejněných v Literárních novinách Lustig vzpomínal na své zážitky z koncentračních táborů, na své přátele, s nimiž se setkal a kteří pro něj byli nějakým způsobem výjimeční. V mnoha publikacích se můžeme dočíst o tom, jak zlá doba tehdy byla, ale pokud to člověk nezažil, neumí si to vůbec představit. Proto byly pro mne nesmírně přínosné články, v nichž Lustig hovoří o zážitcích z koncentračních táborů. Vlastně celkově o tom, jak to tehdy "tady" fungovalo.

Kromě židovské a válečné tematiky se Lustig také zabýval aktuálními otázkami týkající se spisovatelského povolání. Například se zamýšlel nad tím, jaké možnosti mají mladí spisovatelé, jak se vůbec mají prosadit. V jednom z článků se také zabýval tím, co je vůbec důležité pro spisovatele. Nejdůležitější je, aby autor ve svém příběhu zachoval lidskost. Dále také psal o tom, jak je pro spisovatele důležitá kritika.

Zajímavým článkem byla reportáž *Mezi Cojimarou a San Franciskem*, kde Lustig popisuje návštěvu sídla Ernesta Hemingwaye.

Kromě výše zmíněných témat se Lustig ve svých člancích zaměřoval na některé známé osobnosti, například v článku věnovanému dvacetiletému výročí smrti Maxima Gorkého, v dalším článku se věnoval osobnosti E. E. Kische prostřednictvím jeho životopisce Emila Utitze. Další jméno, které se objevilo v jeho publicistické tvorbě, je Hanuš Fantl - před přečtením Lustigova článku pro mne neznámá osobnost. Proto považuji

tento jeho příspěvek za neméně užitečný. V neposlední řadě dělal Lustig také rozhovor s životopiscem spisovatele Jaroslava Haška Vladimírem Stejskalem. Osobností, která mě v Lustigových příspěvcích zaujala nejvíce, je známý herec a komik Antonín Jedlička.

Lustigovy články byly převážně jasné a celkem srozumitelné. Ačkoliv Lustig velmi často využíval dlouhých souvětí, a ještě častěji cizích slov, není problém celkovému obsahu porozumět. Lustig využívá ve svých příspěvcích živý, poutavý jazyk. V těch článcích, kde hovoří o svých vzpomínkách a zážitcích, používá velmi často přímou řeč, což jistě přispívá k dobrému porozumění a vtažení do děje příběhu. Objevují se také řečnické otázky, kterými se snaží udržet kontakt se čtenáři. U mnoha článků se také objevují různé ilustrace, díky kterým má čtenář chuť si daný obsah přečíst.

3 SPISOVATEL, NOVINÁŘ NEBO ŽID?

„Narodil jsem se z židovské maminky židovskému tatínkovi v české zemi. To mě určilo. Nikdy to ze sebe nevyvrátím, i kdybych snad chtěl. (Nechci, samozřejmě.)“¹⁷²

Kdykoliv se vysloví jméno Arnošt Lustig, většině z nás se vybaví jediné – holocaust. Lustig se netajil tím, že anglický výraz holocaust zastírá podstatu masové vraždy – hebrejsky označované jako šoa, tedy zničení. Výraz holocaust znamená v překladu obětování spálením, což je výraz přesnější pro kultovní obětování ve starých kulturách, a ne pro organizované vyvražďování Židů během druhé světové války.

Jak napsal A. Haman, Lustig se stal kronikářem genocidy: *„Lustig je naprosto srozumitelný autor. Jeho povídky a romány jsou kronikou genocidy a jejich důsledků psanou precizně vypracovaným reportážním stylem, jenž mrazí svým detailním, jakoby dokumentárním realismem. Vypráví nám povídky, jako by fotografoval, neúčastně a objektivně a jeho zničující obrazy nás nutí stávat se jejich svědky.“¹⁷³*

Lustig zaujal hned od počátku své tvorby s židovskou tematikou přední místo mezi významnými autory. V rozhovoru s Karlem Hviždálou uvedl důvody, proč se zabývá právě touto tematikou: *„Psaní o židovském osudu je pro mne zároveň psaním o osudu člověka, pokud to nechcete obrátit. Protože jsem prožil takzvané tvárné roky v koncentračních táborech v Terezíně, v Auschwitz-Birkenau a v Buchenwaldu, odkud jsem při transportu smrti do Dachau utekl a dostal se až do Prahy, zdálo se mi, že je to nejpodstatnější námět. Člověk. Svět. Osud. Štěstí. Doba, v níž žiju. Budoucnost člověka. Jeho paměť.“¹⁷⁴*

Lustig do svých děl zahrnul historii židovských národů, jejich vývoj, snažil se zachytit jejich myšlení. Pozoroval další přítomnost Židů i po konci války a plně si uvědomoval strasti a bolesti, jakými procházeli. Židovské téma umožnilo Lustigovi nahlédnout na otřesné a zpochybněné lidské svědomí nebo spíše na to, co z něj zbylo. Zásadně odmítal teze o židovském mesianismu: *„Nikdo nemůže být mesiášem mezi národy. To jsou předsudky, které jsou škodlivé. Největším vítězstvím Židů je to, že mají svou krajinu a že se zařadili mezi normální národy naší planety.“¹⁷⁵*

¹⁷² CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 103.

¹⁷³ HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H&H, 1995, str. 95.

¹⁷⁴ HVÍŽDALA, Karel. *České rozhovory ve světě*. Praha: Československý spisovatel, 1992, s. 274.

¹⁷⁵ MIKULÁŠEK, Alexej. *Literatura s hvězdou Davidovou*. Praha: Votobia, 1998, s. 238.

Židovská literatura jako taková má v naší literární scéně nezastupitelné místo. Dokumentuje a zároveň nám připomíná, co se v našich dějinách odehrálo. Pomáhá nám nezanevřít a nezapomenout na hrůzy holocaustu. Byl to právě Lustig, kdo si prošel těmito hrůzami skrze koncentrační tábory. A nejenom vzpomínky a zážitky z celého života mu posloužily jako inspirace pro jeho více než dvě desítky knih.

Lustig využíval své zážitky a zkušenosti z koncentračních táborů i ve svých hodinách se studenty washingtonské univerzity. Snažil se jim objasnit židovskou katastrofu. Doloženo je to v jeho publikaci *Odpovědi*: „*Abyste věděli, že i vám se to může stát. Učím vás to proto, abyste, kdyby k tomu zase došlo, nebyli slabí nebo zoufale důvěřiví, jako tehdejší generace Židů, kteří tomu nevěřili, protože na to nebyli nijak připraveni, protože byli příliš civilizovaní a ztratili pud přežít, nebo ho potlačili, a měli řadu dalších chyb.*”¹⁷⁶

K otázce, jak vlastně vnímal své židovství, se vyjádřil takto: „*V Čechách žije zvláštní druh židů. Odrůda českých židů. Jsou jiní než polští židé nebo židé z Jeruzaléma. Jako když má Mozart něco v hudbě, co má jen on sám. Má to i Wagner, což se mi nelíbí, ale musím to respektovat. Čeští židé mají v sobě jednu krásnou vlastnost, ve které jsem vyrostl. Družnost. Porozumění pro své české okolí,*”¹⁷⁷ řekl Arnošt Lustig o rodných vlastnostech svého židovství. Také připomněl, že pro něj existují Židé a židé. S velkým začátečním písmenem jako národnost, s malým jako vyznání, asi jako křesťané nebo husité. Na otázku, co pro něj vůbec znamená být Židem v XXI. století, odpověděl:

„*Být Židem to neznámá být členem židovské obce, což jsem, to znamená ztotožnit se s hodnotami, jako je mravnost. Židovství je pro mě mravnost. Když vidím Žida, jak se chová nemravně, pro mě to není Žid, ale nemravný člověk.*”¹⁷⁸

Lustig se k svému židovskému označení nikdy přímo nehlásil, ale zároveň ho ani neodmítal. Židovství bral jako součást své existence, svého bytí. Na otázku: Jaký je vlastně Žid? Lustig odpověděl, že židovství je pro něj navždy spojeno se státem Izrael. „*Izrael je neoddělitelná součást mého židovství. Toho, čemu říkáte „být žid” nebo „být Žid”. Je to země, kde nemusím být fyzicky přítomen v okamžiku, kdy žije neohrožena, ale k níž mám blízko v okamžiku jejího ohrožení.*”¹⁷⁹

¹⁷⁶ LUSTIG, Arnošt. *Odpovědi*. Jinočany: H&H, 2000, s. 15-16.

¹⁷⁷ CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 103.

¹⁷⁸ HVÍŽDALA, Karel. *Tachles, Lustig*. Praha: Mladá fronta a.s., 2010, s. 117.

¹⁷⁹ LUSTIG, Arnošt. 3 x 18: (portréty a postřehy). Praha: Mladá fronta, 2007. s. 342.

Stejný postoj jako k židovství měl i k víře samotné. Ačkoliv jeho maminka byla silně věřící, nedostalo se mu až tak silného náboženského vzdělání. A to díky výchově jeho otce, který k víře přistupoval velmi chladně. Na otázku, zda věří v Boha, odpověděl:

„Věřím i nevěřím. Jsem někde mezi. Ale moje maminka byla velmi pobožná. Přestala se modlit až v Osvětimi-Březince, když viděla osmimetrové jámy, kam Němci házeli židovská batolata, polévali je benzinem, prokládali poleny a pálili.“¹⁸⁰

V dalším rozhovoru se k víře vyjádřil obdobně: *„Nebyl jsem pobožný. Bůh pro mě nebyl ani povzbuzení ani břímě. Bůh nebyl moje naděje, tudíž ani ne moje rozčarování. V mém tehdejší životě - a nelžu vám - nehrál Bůh ani bůh žádnou úlohu.“¹⁸¹*

Přestože většina lidí v lágrech musela čelit trýznivým otázkám, jak mohl jejich milosrdný Bůh vůbec dopustit, aby tolik nevinných lidí zemřelo, pro Lustiga Bůh v lágru nebyl. Byl tam jen on sám a jediný na koho se mohl vždy spolehnout, byl také jen on sám. Osvětimská zkušenost rozvrátila také jeho víru v základní lidská práva: volnost, rovnost a bratrství. Svět koncentračního tábora se stal jediným vězením pro nevinné lidi. Ani bratrství, ani rovnost zde neplatily. Boj o existenci lidí nestmelil, ale naopak rozdělil.

V několika rozhovorech také odpovídal na to, zda cítil v lágru či po válce nenávist k Němcům. Ačkoliv si v táborech prožil opravdové hrůzy, nenávist k nim nikdy necítil. Třebaže na mapě světa pro něj Němci i Německo na několik let zmizeli, místo nenávisti cítil jen opovržení a hluboké zklamání. Samozřejmě zmínil, že v lágru poznal i Němce, kteří byli lidštití a báječní. Kteří riskovali svůj krk, když vězňům dali jen kousek chleba. Ale byli tam i takoví, na které jen tak nezapomněl. *„Stíny Osvětimi prostupují Evropu, svět. Je to fantom, který prochází lidmi, lehá si s námi do lůžka, provází nás jako stín. Není to za námi, je to v nás, s námi. Musíme si dávat pozor.“¹⁸²*

Základem Lustigovy inspirace byla realita. Konkrétní zážitky konkrétních lidí z prostředí lágrů, chvíli předtím i nedlouho poté. Lustigovy příběhy jsou opravdu literatura a jeho hrdinové budou žít nadále. Svým uměním totiž přesáhl téma.

¹⁸⁰ HVÍŽDALA, Karel. *Tachles, Lustig*. Praha: Mladá fronta a.s., 2010, s. 41.

¹⁸¹ LUSTIG, Arnošt. 3 x 18: (portréty a postřehy). Praha: Mladá fronta, 2007. s. 329.

¹⁸² CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009, s. 102.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo představit Arnošta Lustiga jako publicistu, jelikož jeho novinářská činnost není tolik známá.

Nejprve jsem soustředila pozornost na osobnost Arnošta Lustiga, krátce připomněla jeho prozaickou tvorbu a pokusila se nastínit, jak se Lustig vůbec dostal k psaní a kdo jej při tom ovlivnil.

Arnošt Lustig se psaní věnoval celý svůj život, ať už jako novinář, autor próz nebo autor filmových scénářů. Psaní pro něj bylo vším. Jeho prozaická tvorba je známá široké veřejnosti, ale málokdo ví, že Lustig začínal nejprve jako novinář a publikoval velké množství článků, v nichž se neobjevuje jen židovská tematika. Velmi často psal o setkání se známými osobnostmi, o zážitcích z cest v zahraničí nebo o povolání spisovatele.

Poté jsem se již věnovala hlavní části, tedy Lustigovým publicistickým aktivitám 40. - 60 let. Přičemž nejprve jsem se krátce zmínila o historicko - společenskému kontextu této doby, poté nastínila žánrové a tematické rozvržení jeho článků a následně se pokusila o analýzu všech získaných příspěvků. Dále jsem shrnula poznatky získané z podrobné analýzy a hodnotila je dle tématu a jazyka.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na Lustigův židovský původ, který jej coby novináře i spisovatele velmi ovlivnil.

Arnošt Lustig byl pro mě vždy výjimečným spisovatelem, který dokázal psát o hrůzách, jež prožil v koncentračních táborech, a díky této práci pro mě zůstane i výjimečným publicistou.

RESUMÉ

This graduate thesis deals with journalistic activities Arnošt Lustig in the 40th to 60th years.

The first part is devoted to the personality Arnošt Lustig, his prosaic production and his first journalistic steps.

The second part outlines the historical and social context of the times in which he published as a journalist. Followed by genre and thematic layout articles and subsequently analyzed Lustig's posts in various periodicals.

Then comes the summary and personal evaluation of the analysis and the last chapter is devoted to his Jewish origin, which affected his journalistic and prosaic activities.

ZDROJE A POUŽITÁ LITERATURA

Literatura:

- CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009. ISBN 978-80-204-2022-0.
- HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80 - 85787-82-2.
- HVÍŽĎALA, Karel. *České rozhovory ve světě*. Praha: Československý spisovatel, 1992.
- HVÍŽĎALA, Karel. *Tachles, Lustig*. Praha: Mladá fronta a.s., 2010. ISBN 978-80-204-2354-2.
- LUSTIG, Arnošt. *3 x 18: (portréty a postřehy)*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1685-8.
- LUSTIG, Arnošt. *Dobrý den, pane Lustig (Myšlenky o životě)*. Praha: Aequitas, 1999. 247 s. ISBN 80-9027-740-3.
- LUSTIG Arnošt. *Esence*. Praha: Andrej Šťastný, 2004. 151 s. ISBN 80-86739-16-3.
- LUSTIG, Arnošt. *Interview, Vybrané rozhovory 1979 - 2002*. Praha: Akropolis, 2002. 208 s. ISBN 80-7304-020-4.
- LUSTIG, Arnošt. *Odpovědi*. Jinočany: H&H, 2000.
- LUSTIG, Arnošt. *Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. 128 s. ISBN 978-80-86911-26-7.
- MIKULÁŠEK, Alexej. *Literatura s hvězdou Davidovou*. Praha: Votobia, 1998.

Bibliografická rešerše - články:

- Do čtveřice o knihách pro mládež [přehled produkce nakladatelství Naše vojsko]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 13.
- Dopis příteli, který nemá co číst... [překladová i česká literatura]. *Mladá fronta*. 1959, roč. 15, č. 301, s. 3.
- Dost knih o fašismu? [k válečné tematice v literatuře]. *Literární noviny*. 1964, roč. 13, č. 11, s. 8. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/13.1964/11/8.png>

- Faust, Markéta, služka a já [o divadelní hře *Faust, Markéta, služka a já*]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 23 (8. 6.), s. 12.
- Hanuš Fantl je jeden z básníků "neumlčitelné generace". *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 21 (25. 5.), s. 13.
- Hitlerův pomník [poslední dny války]. *Lidová armáda*. 1966, roč. 16, č. 9, s. 61-69.
- Hlas mladého člověka. *Věstník Židovské obce náboženské v Praze*. 1948, roč. 10, č. 2, s. 13.
- Chlapec se zpívající duší [portrét Antonína Jedličky]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 22, s. 13.
- Ještě jednou o mrtvých, kteří žijí. *Literární noviny*. 1967, roč. 16, č. 16, s. 1.
[online] Dostupné z:
<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/16.1967/16/1.png>
- Klasický novinář E. E. Kisch [o knize Egon Ervín Kisch: klasický žurnalista]. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 7, s. 230-231.
- Kniha vzdáleného dětství [o knize *Cesta kolem světa*]. *Mladá fronta*. 8. 8. 1959, s. 3.
- Knihy, na které mládež čeká [přehled knih vydaných Čs. Spisovatelem]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 49 (7. 12.), s. 12.
- Knihy utýraného svědomí. *Kulturní tvorba*. 1967, roč. 5, č. 10, s. 14. [online]
Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=KultT/5.1967/10/14.png>
- Kritika nezabíjí [anketa k chystané třídní konferenci o kritice]. *Literární noviny*. 1961, roč. 10, č. 7 (18. 2.), s. 3. [online] Dostupné z:
<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/10.1961/7/3.png>
- Láska k člověku. *Československý novinář*. 1956, roč. 8, č. 6, s. 192.
- Mají u nás mladí spisovatelé možnosti? [referát o besedě spisovatelů na Dobříši]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 47 (23. 11.), s. 13.
- Malé profily mladých umělců: Zuzana Růžičková - cembalistka. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 13, s. 13.
- Mezi Cojimarou a San Franciscem [reportáž]. *Literární noviny*. 1962, roč. 11, č. 37, s. 7. [online] Dostupné z:
<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/11.1962/37/7.png>
- O Jaroslavu Haškovi na pokračování [s Vladimírem Stejskalem rozmlouval Arnošt Lustig]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 30 (27. 7.), s. 10.

- O potřebě lidské důstojnosti. *Literární noviny*. 1963, roč. 12, č. 3, s. 1. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/12.1963/3/1.png>
- Otázky si položili Karel Ptáček a Arnošt Lustig. *Orientace*. 1966, roč. 1, č. 2, s. 62-65.
- Po noci jítro [o novele *Po noci jítro*]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 27 6. 7.), s. 13.
- Pro koho píšu: odpověď na otázku. *Rudé právo*. 1966, roč. 46, č. 114 (26. 4.), s. 3. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1966/4/26/3.png> [cit. 2016-06-20]
- Přátelé a nepřátelé. *Literární noviny*. 1961, roč. 10, č. 38 (23. 9.), s. 1. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/10.1961/38/1.png>
- Příšerné vzpomínky nosorožce: fejeton Mladému světu do jubilejního pátého ročníku. *Mladý svět*. 1963, roč. 5, č. 1 (4. 1.), s. 7.
- Reportér revoluce [o knize *Deset dnů, které otřáslý světem*]. *Československý novinář*. 1957, roč. 9, č. 12, s. 379-380.
- Semafor není legrace? [reportáž o hrách a o besedě se členy divadla Semafor v redakci MS]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 50 (14. 12.), s. 12.
- Smějeme se s J. R. Pickem [rozhovor s Jiřím Robertem Pickem s úryvky z jeho textů]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 3 (19. 1.), s. 11.
- Spartakiáda končí [o významu spartakiády]. *Mladá fronta*. 1960, roč. 16, č. 162, s. 3.
- Svět, do kterého jsme se narodili. *Literární noviny*. 1966, roč. 15, č. 19, s. 8. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/15.1966/19/8.png>
- Světový meeting letadel v Curychu [o letecké výstavě]. *Květy*. 1956, roč. 6, č. 27, s. 9.
- Tovje vdává dcery [o knize *Tovje vdává dcery*]. *Mladý svět*. 1959, roč. 1, č. 12, s. 13.
- Vina a trest [vzpomínky A. L. vyvolané knihou Frankfurtský proces: reportáž z procesu s dvaadvaceti osvětivskými zločinci]. *Literární noviny*. 1965, roč. 14, č. 7, s. 4. [online] Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/14.1965/7/4.png>

Internetové zdroje:

- BÍLKOVÁ, Michaela. *Česká literatura po roce 1945*. [online]. 2015, [cit. 2016-03-15]. Dostupné z:
<http://docplayer.cz/1570339-Ceska-literatura-po-roce-1945.html>
- LUSTIG, Arnošt. *Jsem jako moucha bez křídel*. [online]. 27. 1. 2011, [cit. 2016-01-25]. Dostupné z:
<https://www.bux.cz/literarni-kavarna/rozhovory/arnost-lustig-jsem-jako-moucha-bez.html>
- Slovník české literatury po roce 1945
Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>
- Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.: *Digitalizovaný archiv časopisů*
Dostupné z:
<http://archiv.ucl.cas.cz>